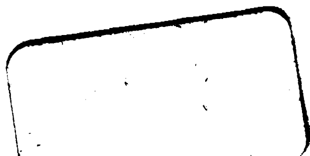

HORNÍK.

Almanah Kutnohorský.

U příležitosti

odhalení památní tabule na rodinném domě

JOS. KAJ. TYLA

dne 22. Dubna 1862

vydali

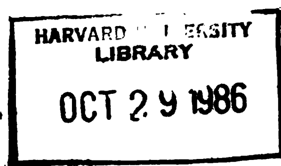
študující Kutnohorští.

V PRAZE.

TISKEM BEDŘICHA STÝBLA.

1862.

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY
OCT 29 1986

Blahorodému pánu

panu

FRANTIŠKU KAVANOVI

na důkaz obzvláštní úcty a vděčnosti

věnují

študující Kutnohorští.

Památce Kajetána Tyla.

Bujaře plála nové doby zora —
a něme stála, tiše Kutná Hora,
ze srdcí, z dolů zmizel drahý kov,
a potomek již neznal předkův rov,
ba rty mu obletoval podlý smích
nad památkami otcův kacířských.
A hle, v ty staré šachty odvážil
se mladík nezkušený — Horník Tyl,
po pustých haldách dál a dál se dral,
by předsudek nechvalný překonal,
že z útrob národa vždy více mizí,
věrnosti zlato, lásky stříbro ryzí.
Do hlubin země vnikl odhodlaně,
kde mnohý nepřítel vzal za své maně,
do říše nepoznaných tajemností
se ubíral v horoucí nadšenosti,

až našel sídlo staročeských Víl,
jež podaly mu pohár dávných sil,
jež v věčném přírody, národa chrámě
mu posvětily k boji zbraně, rámě.
A když se vrátil z hlubin příšerných,
a neúhlednou zbraň k nebesům zdvih',
tu duněl vzteku výbuch z hloubi, výše —
tušilať zkázu svou temnoty říše!
Však nedala si snadno vyrvat vládu
a bránila se hejnem vzteklých hadů,
jež cestovníka hrozně děsily
a lichocením na smrť ranily.
Tu mnohý rek zbraň odhodil
a povolností štěstí vykoupil,
však Tyl co horník pravý zbraní pádnou
rozháněl, potíral tu havěť zrádnou
a třeba slzel — hle, to perly byly,
jež vlasti čelo krásné ozdobily,
a třeba krvácel — to rubíny,
to starobylé Čechů koruny,
by opět zaplála a její svit
zas širým světům nesl blahobyt.
Tak bojoval a trpěl ustavičně,
ač život jemu nelahodil sličně,

ač z mnohé píle malá byla díka —
to netkne se Božího bojovníka!
Vždy doufal, že z paseky zdupané
zas nový prales reků povstane,
a co zhřešila protivníků zlosť,
že vyrovná skvělejší budoucnosť,
jejížto opojný a božský dech
se k němu skláněl ve traplivých snech,
a jeho pochyby a trpení
konejšil zpěvem lásky, smíření.

Ta budoucnosť! — k ní cesta klikatá
a někdy náhle sněhem zavátá
a někdy jak by přímo vedla zpět —
však jenom nezoufejme sobě hned,
duch pokroku, byť sevřen hrázemi,
jich základy podmílá vytrvale,
až klesnou dechem bouře nenadále
a všechen odpor žasem oněmí.
Vždyť víte ještě, jaké nesly boly
do světa Kutnohorské epištoly,
ty žaly nad svobody úpadem,
ty žaly nad nebohým národem;
jak hřměly na poplach — a v těžký sen

byl celý český národ ponořen;
jak kvílely — a i ten pouhý kvil
ovocem zapovězeným již byl!
A také Tyl, osudem znamenán,
přetrpěl mnohé, nevýslovné boje,
a že netajil přesvědčení svoje,
byl nejhroznější bídě ponechán;
po kraji bloudil, stánku nemaje,
kde pokojně by chystal nové činy
a nový lék pro přítomnosti viny,
duch jeho již se jenom plahočil,
za chléb vezdejší pouze otročil — — —
Ó hrůzný obraz to! — a pak, když Bůh
již s jeho beder sňal to břímě strasti,
tu směl mu ledajaký dobrodruh
lesk jmena čestně nabytého krásti,
tu nechvalně šat slávy z něho rvali,
ni mrtvole poklidu nedopřáli,
a národa a vzdělanosti chránce
vřadili mezi zlosyny a psance.
Leč hle, zas předsudek se chví,
zas změna náhlá, změna divuhodná
svět okouzlila jako Víla svodná —
a Tylův duch, ten s námi stále dlí,

ten žehná přenadějné mládeži,
kteráž tak dobře zná své povolání,
již bouře života jen osvěží
a jíž oblaka k nebi zřít nebrání:
té mládeži, kteráž jej v nadšení
co svého apoštola velebí
a jemu na hrob opuštěný klade
co pomník první květ své dráhy mladé.
Ty naše mládeži, ty jeho osení,
ty jeho jmeno v letopisech zachovej,
a až utichne slepé zuření,
hrob jeho lásky znakem zdobit dbej.
Však teď nechť zuří zkázy mocnosť dravá,
nepražíť nové doby čacký květ,
jeť čas, by síly naše znal zas svět:
jen zmužile, jen zastrašit se nedejme,
a jednejme a heslo své provolejme
Tylovi, národu, pokroku sláva!

Jiljí V. Jahn.

U vápenky.

Povídka od Václava Vlčka.

I.

Přívoznému nahrnulo se na loď školákův a školaček, že se do ní bez mála vody nabírá. A ještě kdy by ta drobná chasa pokojně postála! Školu vidí sice dosavád — ale panu učiteli i s jeho metlou sešli už s očí; jak tu nepovolit roupům, které tak dlouho tajit musily?

„Dáte-li pak pokoj!“ křičí přívozný, až se to na břehu o skálu ozývá. „Ty čertova čamrho, chceš abych tě omočil?“

Malé utišení — všickni upřeli zrak na toho Goliáše, který o sochor se opíraje právě od břehu odráží. Jen Toník Skřípalovic nepohlíží naň, ale zatahá ruče Fraňka Drozdovic vzadu za vlasy, a jako by nic, tváří se nevinně. Franěk nic se nerozmýšleje vlepí Křečkovi, nejblíže stojícímu, políček rázný, seč jen ruka jest — dostane jej ale honem zpátky s dvojnásobným přídavkem a s patřičným vysvětlením. Teď dojde na Toníka; ten

však s přílišnou pokutou není spokojen — nežli by tři napočítal, promění se loď v bojiště.

„I pramilionští caparti!“ huláká přívozník ze zadního konce. „Počkejte, ještě dnes ví všecko učitel!“

Což učitel! Kdež pamatuje rozjitřená krev na hrůzy metly, na místo hanby, na černou knihu: políčky lípají jako notné trumfy, čapky padají s hlav, linealy se kříží, loď se nebezpečně houpá.

„Tisíc láter! Nezvedenci! Neslyšíte, že se zvoní na smrť Páně?“

To pomohlo. Byltě právě pátek, a klukům připadlo, co jim o dnešním zvonění pan katecheta říkává. V tom ale, jako přívoznému na vzdory, utichly zvony — a kluk, kterému důraznými slovy ruka byla zbrněla, dokonal, co dříve zamýšlel, a zas byla pračka na lodi.

„Počkejte!“ zvolalo tu jedno z poděšených děvčat. „Tohle všecko povím vápenníkovi.

A kluci zůstali, jak by rozezlené kohouty vařící vodou polil. Zuřivost byla tatam; málomyslně hleděli na děvče, myslí-li to opravdu.

Loď vrazila na břeh, děti vyskákaly z ní jako zajíci; přívozný poslal za nimi jen ještě několik láter. Děvče, které vápenníkem pohrozilo, obklopili Toník, Franěk, Křeček a několik jiných.

„Snad bysi to nechtěla opravdu povídať, Lenko?“ domlouval první.

„Opravdu — desetkrát po sobě opravdu! Proč jste se prali, že jsme se mohli všichni potopiť.“

„A snad bysi nemyslila, že jsme se prali opravdu?“ lichotil druhý.

„To všecko byl jen žert,“ dokládal velmi živě Franěk. „Vidíš, že se na sebe nic nehněváme.“

A oba vzali se za ruce.

Teprv po delším prošení slíbila Lenka, že tenkráte ještě vápenníkovi žalovat nebude.

Hnali se cestou u prostřed polí, po tom do kopce podlé paseky. Na hoře kynuly jim střechy rodinné Teplejše; místo však aby domů zamířili, uhnuli náhle po pěšině do paseky. Dříve ale urovnal každý na sobě šaty, přihladil si vlasy, a ten, co si ve škole režné spodky inkoustem počernil, hleděl honem skvrny hlínou zahladit.

Pěšina se rozevřela — děti docela umlknuvše octly se na malé planině, za kterou vysoké sosny s nízkým hvozdem hraničily. Malé návštěvníky pojal cit, jako by do kostela vcházeli; a musím se přiznat, že se i mně vždycky dělo podobně, kdy koli jsem v místo ono přišel. Jako by člověka tajemné kouzlo ovanulo; a rozhlídne-li se odsud po celé krajině, zdá se mu, jako by z jiného světa či ze sna patřil na ty známé skalnaté břehy Sázaviny, na domy, kostelík i zámek Všemlatský, na lesnaté pahorky i rozmilá údolí.

Tam stála vápenka, a několik kroků od ní živá besídka ze stromův a keřův; na jejím prahu seděl vápenník Převor. Ruce maje na kolenou sepjaté patřil zamyšleně do krajiny v májovém slunci se stkvoucí, až jej děti vytrhly hlasitým pozdravením.

I povstal, a chlapci i děvčata jeden za druhým přistupovali, aby mu — políbili ruku. Bylať postava jeho skutečně velebná; s hlavy splývaly šedivé vlasy, nazpět česané až na ramena, tělo kryla dlouhá planda z bílého plátna, nohy pak střevíce s velikými přaskami.

„Přicházíme vás prosit za tu druhou pověsť o pustém hradě," promluvil Franěk za všecky, kteří stáli kolem tiše jako pěna.

„Povím vám ji, povím. Zdali pak jste se ale také všude mravně chovali?"

Nešťastná otázka! Ani jeden hlas neposvědčil.

„Aj — tuším, že máte něco na svědomí?"

Nikdo neopováží se zapírať. Toník a Franěk rdíce se klopí oči. A když se starec otázal, co se stalo, pověděli sami kajicně, co ztropili na lodi.

„To jste si slova má špatně vzali k srdci," dí vápenník. „Co vám prospěje poslouchať pěkné pohádky, když si z nich naučení nevezmete? Vštipte si lépe v paměť, co jsem vám naposledy o svorných rytířích vypravoval; a přijďte po tom teprv zase ke mně, až se naučíte jednať podlé jejich příkladu. Jděte s Bohem. Na vás to záleží, abych vás brzy opět uviděl — zdárnější."

Se svislými hlavami dávaly mu děti polo šeptem dobrou noc, a odvrátily se na pěšinu.

„Vidíte," ozvala se nejdřív Lenka. „Já ani nedutla, a přece se to vyzradilo."

„Což je platno, před tím něco tajiť!" svědčil

zasmušile Toník. „Ale ode dneška se s nikým neperu — na mou pravdu!“

„A já,“ notoval mu Franěk, „já co živ budu, nikdy — na mou věru!“

„Propálil boty — chodil bos!“ vmísil se tu mužný hlas v jejich rozprávku. „Vy zatarasané děti — co vy se tu zaklínáte jako pohané? Neklejte, poněvadž je to hřích; neberte jmena božího nadarmo, poněvadž je to proti druhému přikázaní. Tomu vás vápenník jistě neučil. No jděte, jděte — poněvadž jste lelků beztoho už pochytali dost!“

Tak mluvil soused Hruška z Teplejše — jehož ale málo kdo jinak nazval nežli soused Poněvadž. — Děti vyšly na cestu, on sám dal se k vápence.

„Vem to hus a pes,“ pravil v duchu sám k sobě. „Povím mu rovně, co a jak; on mi třeba všecko vysvětlí.“

Tomuto předsevzetí nezůstal ale věren. Přišed k vápenníkovi, začal místo rovného povídání mluviti o vápně a dříví, o lese a řece — až se dostal i na hřbitov.

„A poněvadž jsme se na tu řeč dostali, sousede,“ spustil teprv po tom. „Víte, co se děje tyto dny u Křížalův?“

Převor, znamenaje náhlý obrat hovoru, pohledl skoumavě na Hrušku, a čekal mlčky na další jeho řeč.

„Sak na ryby — mlčí!“ pomyslil si honem Hruška. „Zajisté, on ví už všecko, bez pochyby víc než já.“

A doufaje, že vápenník spustí — mlčel také.

„A což se děje?“ ptal se Převor po chvilce.

„Á — dělá se přece nevědomým. Nu, poněvadž to chce slyšet — já to vyklopím!“ rozhodnul se soused — a pravil nahlas: „Propálil boty — divné věci! Celá ves nedá jinak, než že tam straší. — Nedivím se vám, že se smějete, poněvadž jsem nic jiného nečekal. Ale — vidíte: něco na tom přece musí být — poněvadž jsem to sám viděl.“

„Vy, sousede?“

„Mohl bych se vám zle zařeknout, kdyby to nebyl hřích. To jest — rozumějte mi: já viděl jen něco; je-li to právě to, o čem se povídá, nevím, poněvadž se mnoho povídá, a já myslil, že vy aspoň víte o něčem.“

„Nikoli,“ dí Převor, dosud se usmívaje, „ač zůstávám v samém sousedství, jako vy.“

„Tedy jste ani neslyšel o bezhlavém strašidle?“

„Ani slova.“

„No arci, oni to tajili, a dokona vám. Starý by se před vámi styděl, poněvadž vyvedl nepředložený kousek. Churavělo mu dobytče; bylo už na zkapnutí. Tu přišli do vsi cikáni; on uvedl jednu starou babici do chlíva, poněvadž mu nedala pokoje, a dostal od ní za hodnou almužnu prapodivný recept. Propálil boty — vy řeknete, kam dal rozum? Baba mu namluvila, že krávě nic nepomůže, než prášek z lidských kostí. Zatarasená čarodějnice! Křížala sám se nejdřív takové rady zděsil; poněvadž ale krávě bylo hůř místo líp: odhodlal se naposledy přece a zašel na hřbitov. Nehledal dlouho; u samých vrat ležela člověčí lebka. Tu vzal pěkně pod

kabát, donesl domů, roztloukl na prášek a dal krávě do nápoje. A co byste řekl? Sak na ryby — vykřesala se z toho!“

„A to strašidlo?“

„Ba arci — to strašidlo! Nejdřív prý to viděla děvečka. Když nesla z chlíva mléko od té krávy, míhlo se cos kolem ní na prahu, že hrůzou vykřikla. Od toho dne potkalo už každého něco; starý sám prý viděl zřetelně na svém dvoře chodit nebožtíka — bez hlavy. Teď, jak se smrkne, zavírají u Křížalův dvéře i okenice, poněvadž prý starý už dal i na modlení — a nic to nepomohlo. Aby to hus a pes! Mně už také pod večer nikdo nechce zé světnice.“

„A vy pravíte, že jste sám něco viděl?“

„Dnes v noci! Vstal jsem, poněvadž pes venku hnal jen jen trhat. Přistoupím k oknu — — sousede, nelhu vám slova. Od Křížalovic stodoly šel zvolna kdosi — sak na ryby, dosud jde po mně mráz! Několik kroků — zastavil. Náhle se scvrkl jako klubko — a zase vyrostl zvýší hodného chlapa. Viděl jsem, že dělá rukama divná znamení — a jde dál. Pes vám přestal štěkat, ják by uťal — ba kňučel jako postřelený a zalezl do své budky. Mne pojala hrůza, jaké jsem nikdy necítil; poněvadž — co jsem si měl myslit? Přece jsem od okna neodskočil. A tu vám spatřím, jak milé strašidlo jde rovně k vám. Zas ta divná znamení — zas počal pes vrčet. Na vašem zápraží schulilo se to poznovu — já to déle nevydržel. Pro Kri—minal a pouta! Vy byste to také nevydržel, sousede!“

„Nu, a bylo milé strašidlo v skutku bezhlavé?"

„To bych říci nemohl. Poněvadž bylo už po půl noci, zašel měsíc, a já viděl jen černou postavu. Rány zajícovy — nechtěl bych ji viděť po druhé! Proto jsem k vám přišel, sousede; musíte věděť, že i jiní lidé noc před tím strašidlo to viděli jíť k vám."

„Aj?!"

„Jen že vám to nechtěl žádný do očí říci. Mně jistě nezazlíte, poněvadž —"

„Děkuju vám sousede," dí vápenník. „Snad by už bylo po strašidle, kdy bych byl věděl hned všecko. Ostatně doufám, že se brzy domakáme jistoty, dokonce bude-li chtíť strašidlo i dnes v noci k nám přijíti."

„I pro rány — nedopouštěj!" dokládal Hruška. „Raději ať se vyhne na deset mil!"

U sebe si ale pomyslil: „Jak o tom ten zví, bude moci přece pokojněji spáť; poněvadž — on dovede všemu udělať nožičky."

II.

Podle lesa nahoře zastavila četná společnosť; skoro všecka Všemlatská honorace vracela se z výletu do blízkých Křovic. Záhy z rána byli se na prámích po řece dolů pustili, zažili po cestě i v Křovicích příjemný den a přiměli Křovické ku slibu, že oni opět co nejdříve navštiví Všemlaty.

Jako na rozloučenou se svojí cestou zpustili nyní na vrchu Teplejšském hlučnou píseň; veselé hlaholy nesly

se daleko po krajině, odrážejíce se o tiché vrcholky štíhlých sosen.

Obživujícím duchem celé společnosti byl mladý Statecký, syn jediného kupce ve Všemlatech. Otec, chtěje z něho míti schopného nástupce, vyučil jej kupectví a poslal jej před několika lety do vyšších škol obchodnických; ale Rudolfovi líbily se vážky tak málo jako číslice — za to byla hudba a zpěv jeho rájem. Měl s otcem mnoho mrzutostí; když ale v jeho přítomnosti několikrát veřejně vystoupil a hlučnou pochvalu si získal, svolil milý kupec konečně, aby syn uměleckou dráhu nastoupil.

Co Rudolf ve Všemlatech meškal, vše tam oživlo a omladlo; bylť on nevyčerpatelným pramenem žertu a vtipu a neunaveným buditelem společenského života. I dnešní výlet byl jeho dílem. Dobyl si také v plné míře přízně u mladých i starých; a jen té okolnosti, že se co nejdříve z rodiště na dlouhé časy odebrati hodlal, musí se to přičítati, že neměl zjevných nepřátel. —

Dozněla píseň, která měla býti poslední; ale rozjařená společnosť se nehýbala s místa. A jako by se všichni napřed byli umluvili — což se také bez pochyby stalo — volali nyní jednohlasně: „Ještě nám pan Rudolf zazpívá!“

„Můj hlas je sice už jako naražený hrnec,“ řekl tento; „nicméně podvolím se ochotně slavnému usnešení, pakli jen vážená společnosť po tom přijme návrh můj.“

„Přijme — přijme!“ volal jeden přes druhého — a Rudolf spustil:

„Čechy krásné — Čechy mé!
Duše má se s touhou pne
tam, kde vaše hory jsou
zasnoubeny s oblohou.“

Hlas jeho nebyl ještě nikoli tak chraptivý, jak řekl; uchvátil písní svou všecky v pravé nadšení.

„Teď ale,“ volal přehlušuje pochvalu jejich, „teď prosím, aby každý na tomto poli zkusil štěstí své — hleděl totiž najíti jetelový čtverolístek. Komu se to nejdřív podaří, smí netóliko všecka možná kouzla s ním prováděti, ale bude také při nejbližší schůzce neobmezeným velitelem či velitelkou!“

S hlukem rozstříkli se mladí po poli. Usedlejší návrh dříve jádrně rozbírali.

„Vždyť jsem si myslila,“ pravila paní obročná, která si málo kde dala vzít první slovo — a slova její byla vždy velmi duchaplná (neboť pro nesmírnou tloušťku byla zádušná) — „vždyť jsem si myslila, že ten návrh zase bude famosní.“

„Ale jednu chybu má, pane Rudolfe,“ prohodil pan lékárník. „Jestliže někdo čtverolístek najít musí, můžeme se tu do rána vyspat, ač máme domů jen několik kroků.“

„Musí, musí, pane lékárníku,“ odpověděl zpěvák. „Nenajde-li se za dne, budeme hledat při měsíčku. A nepochodíme-li ani potom líp, řekneme si: „Dobře jest

nám zde býti" — a vystavíme si tu několik stánků. Kdo ví, nezalíbí-li se nám tady tak, že tu na vždy zůstaneme, a založíme nové město Rozkošín či Blahovice."

„Vy byste i to dovedl," doložila hned zas paní obročná.

„Ale něco byste přece nedovedl, pane Statecký," namítla paní polesná. „Už jste nás dnes všecky stokrát rozesmál; jenom mazánek „milostivého" se od rána kabosí."

„Což ta!" byla paní obročná opět při ruce. „Nevím věru, pane Rudolfe, jak se vám podařilo, abyste nás její přítomností poctil. Bude vás jistě plísnit, že jste i ji k výletu přiměl; vždyť leze pořád stranou, aby se snad někdo jejích hedbávných šatů nedotekl."

„Velitelství se jí nechce, to je pravda; anebo váš návrh o čtverolístku ani neslyšela."

Výčitky tyto stíhaly dívku, která na pokraji samého lesa stojíc, společnosti v skutku si nevšímala. Upřeným zrakem patřila po stráni dolů k vápence, kde se za řídkými keři zlatý plamen skvěl, jako by se ve vrchu byl otevřel vchod k tajnému pokladu. Obličej její byl krásný, ale bledý jako z mramoru; bledosť tu zvýšoval ještě věnec havraních vlasů, kolem čela u vysokém oblouku se vinoucích. I temné oko hledělo jaksi mdle před sebe. Jak ona málo dbala o ostatní, tak oni opět jí si nevšímali.

Rudolf neodpověděl k výčitkám obou paní nic ve-

selého. Vmísil se mezi ostatní a brzy přitočil se k osamělé dívce.

„U vás jsem s návrhem svým propadl, slečinko?“

„Propadl?“ dí ona jen na polo se obrátivši. „Nikoli, pane Statecký, líbí se mi zcela.“

„To nepravíte upřímně — jinak byste také hledala.“

„Hledala bych nadarmo.“

„Myslíte, že jsou čtverolístky tak řídké? anebo, že odměna nestojí za práci? Já vím, že nestojíte o velitelství ve společnosti, slečinko; ale považte, co všecko možno v říši lásky čtverolístkem vykouzlit.“

Na ústech dívčiných octnul se lehký, ale neveselý úsměv; a jako plachý zabloudilec opět zmizel rychle — ba na čele jejím vyskytla se chmura nelibosti.

„Snad jsem vás právě překvapil na vzdálených cestách,“ pokračoval mladík. „Hleděla jste tak upřeně k vápence, ve srdečku snad nyjíc vřelejším plamenem —“

„Pane Statecký — —“ chtěla ona převzíti slovo, ale hned se opět zarazila, jako by nevěděla či nedbala co říci.

„Slečinko,“ obrátil náhle mladík — úsměch zmizel s jeho lící a hlas přitlumený jako by se tajně chvěl. „Slečinko, já vám přišel v nehod — řeč má tkla se vás nelibě. Odpusťte mi.“

A již učinil krok nazpět; ještě jednou pohledl jí ve tvář.

I ona mžikem obrátila k němu zraky. Ten jeho hlas zněl prajinak, než dosavádní žertování; zdálo se,

jako by ani vlastnímu sluchu nevěřila. Oči jejich se potkaly; z jejích prohlédala pochybnosť, nedůvěra — z jeho tak tklivá výčitka, že se dívka neznámým citem zachvěla.

„Nechtěla jsem vás rozhněvati, pane Statecký,“ řekla — ne lhostejně víc, ale s jakous roztržitostí klopíc oči. „Nemyslete, že vaše řeč mne urazila. Mluvil jste o věcech, kterých ani není.“

„Mluvil jsem o srdci, slečinko — —“

„O plamenu v srdci....“

„A poněvadž jste na mých ústech viděla smích, máte za to, že z nich k srdci vašemu jen vítr ledový může vanouti,“ vece mladík opět blíže přiskočiv — s názvukem, který mluvil tklivěji než slova. „A přece bych si přál, abych vám do duše vdechnouti mohl aspoň jedno slovo, vroucí a upřímné — slovo: „Důvěra!“ A však — upřímnosť ta byla by vám beze snadu ještě odpornější, nežli onen žerť o plamenu —“

„Vy mne pokládáte — — ale já si od vás jiného úsudku nezasloužila.“

„Pro Bůh vás prosím, naučte mne jinému!“

Dívka mlčela — ale srdce její bilo hlasitě.

„Vy se přetvařujete, slečinko.“

„Nikoli....“

„Jest tedy v skutku srdce vaše tak chladné —“

„Chladné — chladné!.... Neboť v něm už vyhaslo.“

A kvapněji ještě, než to pověděla, vběhla do lesa. Rudolf zůstal nepohnutě stáť.

„To neznělo mrazivě, ani nadutě!“ šeptal u sebe. „Už vyhaslo! Kdo by se toho nadál z úst děvčete nejvýš devatenáctiletého? A co odhalují ta dvě nepatrná slova!. Není-li Helena tím, zač ji všichni pokládají, pak je věru velmi nešťastná.“

„Pane Rudolfe — pane Rudolfe!“ ozvalo se v tom více hlasů. „Čtverolístek nalezen!“

Slečně obročných dopřál osud toho štěstí. Ona pak přímo přistoupivši k Stateckému, nabídla mu dvorně nález svůj i s jeho právem. Že ho Rudolf nepřijal, rozumí se samo sebou; a tak se slečna z celé společnosti vrátila domů s nejblažšími nadějemi. —

Helena běžela lesem jen několik kroků. Stanula, nemohouc vydechnouti. Nesmírný bol svíral její útroby; bylo jí, jako by se náhle octla v nekonečné mrtvé poušti, jako by o pomoc volala, ale svého vlastního hlasu neslyšela — bylo jí, jako by se na ni skála řítila, a nikoho zde nebylo, kdo by aspoň o hrobu jejím pověděl. Zastenala — a málem se potácejíc zachytila se stromu. Snad by puklo stísněné srdce, kdy by mu byly slze neulehčily.

Usedla na mech; a zakrývajíc oběma rukama tváře štkála hlasitě .... .

Helena byla jediné dítě „milostivého“ — totiž pana Hermana, který se asi před půlletem do Všemlatského zámku přistěhoval, zděditv jej se vším příslušenstvím po jakési příbuzné. Dřív byl kdesi představeným nenepatrného úřadu. Dívka ztratila matku dříve, nežli mohla ztrátu

takou oceniti; svěřena péči lidí, kteří buď z rozkazu nebo za mzdu ji vychovávali, naučila se jen vrtkavé choutky své ukájeti, jen lidi buď se plazící buď urputné kolem sebe vídati. Rozkoše, jížto blaží láska, neznala, a dlouho necítila její potřebu. Otec měl málo času s ní se obírati, a ona ho také nemilovala. Přicházejíc do let dospělejších pozorovala brzy, že je velmi neoblíbeným; kde koli se octla, viděla jen strojenou zdvořilosť, nebo ukrývanou zášť neb do konce zjevnou nenávisť. I splácela všechněm pýchou a pohrdáním.

Dosáhla šestnácti let — a již na celý svět zanevřela; nic jí do něho nelákalo. Jedinou zábavou stalo se jí čtení knih. Dlouho do noci sedávala ve své ložnici čtouc, co se jí do ruky namanulo; v knihách našla lidi, kteří nebyli tak chladní jako ti, s nimižto se v životě setkávala; s těmi byla by chtěla rozmlouvať, s těmi cítila radosť i žel, těm by ochotně byla prospívala. Ohlídnouc se pak vůkol sebe, musila se zachvěti; viděla, že stojí samotná, že ji od všech lidí dělí zdi, o nichž nevěděla, kdo je vystavěl, a v nichž na blízku stál jí jenom otec.

Čítala tak často o lásce, a čtouc prožila soucitně slasti i strasti s nejednou milenkou v románu. Náhle ale projela ji myšlénka, že i ona lásky může zažíti; na okamžik pocítila rozkoš dosud netušenou — hned po tom ztichl rychlý tlukot srdce, pomyšlení na samotu její proniklo je mrazem. Od té chvíle trval vnitřní její boj. Byla nesmírně nešťastná; v celém širém světě nenalezala je-

diné duše, ku které by mohla přilnouti, v kterou by mohla vlévati své nejtajnější city — která by ji milovala. Dusila vší mocí v sobě touhu po cizí lásce; nutila se lhostejnosť světu zpláceti chladností: ale touha ta rostla tím více, čím více ji utlačiti se snažila, působíc jí nevýslovné muky.

Bylo to ohromné břímě na srdce tak mladé, od přírody tak čilé a vřelé — tím ohromnější, že všecko zůstávalo v něm. Komu mohla se svěřiti, aby jí porozuměl, aby s ní cítil, aby jí útěchy podal? A kde byla naděje, že koho takového kdy najde?

Cítila se nejbídnějším stvořením; majíc za to, že nekyne jí v světě žádná utěšená čaka, pokládala život svůj za pouť nebožtíka — sebe za stařenu.

Těch několik slov, které k ní Statecký promluvil, rozvlnilo v ní prudkou bouři, a bouře ta vypukla ve proud slzí. Tak přímo ze srdce ohnivého nepromluvil k ní dosud nikdo; cítila palčivosť těch slov — neboť slova ta rozechvěla nejbolnější struny v duši její a protrhla hráze, za kterými žal svůj dosud ukrývala.

Plakala drahnou chvíli; usedavé štkání proměnilo se v řadu perlí, tiše z oka kanoucích — a s každou povolovala plamenná tíseň. Konečně ustaly slze; dívka dosud se nehýbajíc oddala se blahému ulehčení. Myšlénky její neobíraly se v tu chvíli žádným jistým předmětem — ale přece jí bylo, jako by po nemoci byla procitla.

Prodlevši několik okamžiků v citu sladkobolném

ohlídla se kolem sebe — a vzpamatovala se. Rychle pozdvihla se se země.

„Jsem ještě živa a bdím," zašeptala a nelibé pocity se vracely. „Zde kvílím jako titěrné děcko — a proč?"

Tvář i slova Stateckého pronikla jí znova duši jako v odpověď na její vlastní otázku.

„Proč jsem mu řekla, co ode mne dosud nikdo neslyšel? Aby se mi snad vysmál, jakmile se od něho odvrátím?"

Snad by byla vzešla nová bouře v prsou jejích; násilně dusíc své pohnutí pustila se spěšně lesem dále.

III.

Po nemnohých krocích se náhle opět zastavila. Vykročivši z hustšího stromoví uzřela před sebou muže, jehož pohled nemálo ji překvapil. Kleče na obou kolenou s rukama rozpjatýma, jako kněz u oltáře, pozdvihoval zraky své zbožně k nebesům, a rty jeho se zvolna pohybovaly. Mohl býti asi čtyřicet let stár. Líce jeho bylo všecko zarostlé vousy téže temné barvy jako vlasy; celý obličej jevil rysy nevšední mužské spanilosti, avšak patrně ztrhané a zneladěné, jako jeho rozcuchaný vous a vlas.

Oděv člověka toho byl o něco onačejší, nežli bídného žebráka. V mechu před ním ležela kniha, na níž byly slabé stopy bývalé krásné vazby.

Helena překvapením téměř vykříkla — muž v modlitbě pohřížený obrátil k ní zrak. Viděla, že i on se všecek zarazil, ba z úst jeho vydral se v skutku slabý

ryk. Jako před přílišným světlem zakryl si obličej dlaněma — hned ale znovu upřel oči na děvu.

„Venis me vocatum, sancta mea? Ego sequar!“ *) vece duševným hlasem chápaje se od země.

Helenu pojala hrůza — bezděky dala se na útěk. Cizinec ji nenásledoval; slyšela jen ještě za sebou zvolat mocným, srdcejemným hlasem jmeno: „Anežka!“

Pádíc nějakou chvilku po klikaté stezce ve stranu, kde konec lesa prosvítal, zaslechla veselé praskání ohně a lidské hlasy. Ještě několik kroků — a byla u vápenky.

Převor stál s děvčetem asi téhož stáří jako Helena; oba pohledli překvapeni na příchozí.

„Milostslečinka!“ uklouzlo děvčeti se rtů.

„A zdá se, že všecka polekána,“ dokládal kmet. „Co se stalo, prosím vás?“

Vápenníka Helena dobře znala; bloudíc na jaře samotná po okolí Všemlatském stavila se kolikrát i u vápenky, a neobyčejný kmet jí velmi zajímal. Dívku viděla dnes po prvé.

Otázkou Převorovou se vzpamatovala; styděla se nyní skoro za svou bázeň. Málo slovy pověděla, koho v lese našla.

„Michal!“ zvolala bezděky dívka slyšíc popis podivného muže.

„Vy ho znáte?“ ptala se Helena. „Co je to za člověka?“

---

*) Přicházíš mne volat, světice má? Já následuji!

„Nebožák,“ odvece vápenník, „na mysli pomatený. Nicméně báti jste se ho nemusila, slečinko; onť neublíží nikomu. A však dovolte — já ho musím vyhledať. — Ty Anežko,“ obrátil se k dívce, a Helena při tom jmeně teprv pozorně na ni pohlédla — „pospěš, ať se brzy vrátíš ze Všemlat. Bude tě doma potřebí.“

„Jdete do Všemlat?“ dí Helena. „To půjdeme spolu, jeli vám vhod. Dobrou noc, Převore. O tom muži musíte mi brzy více pověděť.“

„Dobrou noc, slečinko. — Ty dceruško se nikde nezdržuj.“

Neodvratně patřil vapenník za dívkama, až zmizely v křoví; na tváři jeho rozložila se vážná zamyšlenosť. Nevida jich více oddechl zhluboka, a obrátil se opáčnou stranou do lesa.

Potkáváme se druhdy s tvářemi, které na první pohled nás hluboce dojmou; nepochybujeme, že v nich čteme zřetelné stopy tichého bolu, a duši naši pronikne soucit, abych tak řekl elegický. Ochotně nabídli bychom osobě dosud nevídané všecko, seč jsme — ale bojíme se, že bychom nabídnutím svým staré rány v srdci jejím obnovili.

Takovou tvář měla dívka, s kterou Helena teď odcházela. Nikdo nemohl říci, že by Anežka vápenníkovic byla kráskou nějakou, ba málo kdo byl by ji nazval hezkou; ale v celé Teplejši nebylo člověka, jenžto by ji neměl rád. Mělať mimo dojemnou svou tvář hlas tak tichý tak lahodný, tak tklivý, jako jasné zvuky dalekého zvonku při večerním slavění. Čím však si dobyla všeobecné lásky

byla její povaha. Když před lety Převor v Teplejši se usadil a naleznuv v okolí bohaté vrstvy vápna sám je dobývati a páliti počal, byla Anežka ještě pravé nemluvně. Převor sám ji vedl a vyučoval, a tak se stala dívkou, jak Teplejšané říkali, tichou jako pěna, ústupnou a úslužnou. V celé vsi s tíží by se byl kdo našel, jenž by jí nebyl něčím zavázán. Bylo potřebí, aby se jen o něčím přání dověděla, a bylali s to, vyplnila je často tajně, vždy jako by jí při tom nebylo. Při vší své tichosti dala ale několikrát na jevo odvahu, že Teplejšané nad nad tím ruce spínali.

Aby se kdy s někým nepohodla, o tom nevěděl nikdo příkladu; vždyť ona před kuřetem vody nezkalila, a kdy by jí i kdo křivdil do očí, ona by se byla neozvala.

Promluviť uměla s každým, ale nikdy nenadělala mnoho slov; nebyla zasmušilá, ba přijala každý slušný žert — ale až k hlasitému smíchu nikdo jí nerozveselil.

Helena za drahnou chvíli s Anežčina obličeje zraků svých téměř nestrhla. A když se průvodkyně její mluvit jala, cítila, že ty tiché hlaholy co ochlazující věterek vanou v palčivá prsa její.

„Račte dovoliť, milostslečinko,“ pravila Anežka a ponížený ten název dotekl se dnes po prvé Helenina sluhu nelibě. „Snad vás přece s ubohým Michalem potkalo cos nepříjemného. Vyť jste — plakala. . . . “

„Činíte chudákovi křivdu; vždyť sotva že na mne pohledl, jsem uprchla. A že jsem plakala — — je to na mně mnoho znáť?“

„Ba opravdu. Kdo by vás po prvé viděl, pokládal by vás — ale račte odpustit, málem bych byla řekla —“

„Zač by mne pokládal, Anežko?“ zastavila se Helena zadržujíc i průvodkyni. Tato pohledla jí do očí; stály okamžik v němém patření, až se Anežce zrak zarosil.

„Za dívku, trpkým osudem stíhanou,“ zašeptala, nepohnouc očima. Helena chopila ji prudce za ruku.

„Vy mne dnes nevidíte po prvé, Anežko.“

„Ne, milostslečinko. Každou neděli vídám vás v kostele, několikrát — upřímně se z toho vyznávám — pozorovala jsem vás tajně na procházce.“

„A zač jste tedy vy mne pokládala?“

„Já vím, že jste bohatá, milostslečinko, že jste vážená, že máte mnoho, co vám jiní zavidí. Myslím ale, že vám musí scházet něco, a to nemalého — tak velikého, že jste bez toho — nešťastná.“

„A kdy by tomu v skutku bylo tak — vy byste se mnou měla útrpnosť?“

„Neptejte se, milostslečinko,“ odvece Anežka a slza jako bohatý hrách valila se jí po tváři. „Myslete si o mne, co chcete, hněvejte se na mne třeba, když vám upřímně povím, že vás za nešťastnou pokládám skutečně, a že bych vám už dávno ráda byla krví pomohla.“

Helena stála chvilku neodpovídajíc; Anežka cítila jen, že tiskne jaksi křečovitě ruku její.

„Tedy tato slza platí mně?“ ptala se pak sotva hlasitě.

„Vysmějte se mi milostslečinko — ale teklo jich už pro vás bez počtu.“

„Můžete mi tedy něco k vůli učinit?“

„Bůh to vidí, že budu šťastná, buduli s to.“

„Tedy dovol, abych ti tykala, Anežko — a přestaň sama se všemi tituly. Nazývej mne Helenou, říkej mi jako já tobě, ty — a přijď, možno-li ti, zejtra ke mně do zámku. Dobrou noc Anežko — já ještě domů nemohu. — Na shledanou!“

Zvolna odcházela s pěšiny. Anežka jí nebránila; nepohnutě, bez slova patřila za ní. Teď stanuvši ještě se ohledla.

„Pamatuj!“ zašeptala — a zmizela. — —

Slunce schýlilo se za hory, ustupujíc místo polo-měsíci. Nade vší krajinou rozestřel se klid; jen šumění řeky neslo se daleko vzduchem co tajemná píseň nočních duchův.

U vápenky seděl Převor s mužem, jejžto Helena byla v lese nalezla.

„Nač tak napínáte sluch, Michale“ pravil prvý.

„Tuším, že kujíček chtěl zahouknouti, otče Převoře. V tom však letěl kolem netopýr a jeho pištěním se sejček tak rozmrzel, že už se teď sotva ozve. Soví hlas by se měl v hudbu uvesti; vám jakožto mnichu musí býti pravou útěchou.“

„Mně je útěchou, že vás opět vidím. Byl jste příliš dlouho pryč, Michale; myslil jsem, že jste na mne docela zapomněl.“

„Na vás, bohabojný poustevníku? To mi křivdíte. Každodenně poroučel jsem svou hříšnou duši do vaší modlitby. Byl bych dávno přišel; ale byla zima, otče opate — a já se zimy bojím. Po tom byly dny teplé jako lázeň — ale od vás vály sychravé větry. Věděl jsem, že musíte pilně přikládať a přece sotva se ohřejete — a já se zimy bojím, nejdůstojnější biskupe."

„A přesvědčil jste se konečně, že se i tady oteplilo?"

„Předevzal jsem si, že na prahu vaší svatosti budu obětovať tři mše svaté na jistý úmysl, za který jsem byl tklivě požádan. Po dvakráte již se mi to podařilo; volil jsem dobu hned po půlnoci, neboť se tu jedná o přímluvu za duši v zoufalství zemřelou, svatý otče. Dnes budu čísti třetí, račíli vaše svatosť dovoliti."

„To je tedy Hruškovo strašidlo!" pomyslil si Převor s utlačeným povzdechem — a nahlas pravil: „Duše ta již došla milosrdenství před trůnem Hospodinovým, Míchale. Vaše modlitby vstoupily co vonné kadidlo před tvář boží. Dostál jste slibu svému svědomitě."

„Benedicat anima mea domino!" zvolal pohnutým hlasem pomatenec. „Pravdivá jsou slova vaší svatosti. Proto tedy zjevila se mi vděčná duše v těle člověčím. Sit nomen domini benedictum!"

Spínaje ruce klesl na kolena. I Převorovy ruce se spojily; oko jeho lesknouc se slzou pozdvihlo se od klečícího k hvězdnaté obloze.

IV.

Všemlatský zámek stál na nevysoké skále, která se táhla podél Sázavy právě na té straně, kde větší část městečka ležela; bylo z něho tedy snadno přehlednouti celé návrší Teplejšské, jen as deset minut cesty vzdálené.

Helena bděla včera dlouho do noci; nicméně opustila v sobotu už záhy lože a upravivši se pečlivěji nežli jindy usedla u okna, které vedlo k řece. Vzala jakous knihu do ruky; ale čtení ji dnes nebavilo. Brzy podpírajíc hlavu o lokte hluboce se zamyslila, brzy opět celou chvíli upírala zraky na cestu vedoucí do vrchu Teplejšského. Čím dále stávala se neklidnější.

„Což aby Anežka se rozmyslila?“ napadalo jí. „Čím zasloužila jsem si toho, aby se mnou měla útrpnost, aby se mi obětovala? — Což aby se otci svěřila, a on ji zradil, aby ke mně nechodila? Což aby její soucit byl pouhá škraboška, dceři od otce navlečená — — a však jaký jsem já bídný tvor! Musí kleslá moje duše upadat ihned v tak nízké podezření? Ty srdce zmořené nemáš ani tolik síly už, abysi vydalo nevyvratné svědectví, že včera po prvé jsi pocítilo blízkost duše zpřízněné, že jsi se zachvělo po prvé slastí skutečné lásky?“

V tom ozvalo se tiché zaklepání na dveře — Helena sama rychle je otevřela. Anežka vešla.

„Tedy přece!“ zvolala slečna berouc ji za ruku. „Již jsem se obávala —“

„Že nepřijdu, slečinko? To jsem se tedy včera

málo srozumitelně vyjádřila," vpadla jí dívka příchozí do řeči.

„Ba kdy bysi věděla, do jaké lidomorny vstupuješ — bojím se, Anežko, že bysi ihned nazpět se obrátila."

„Musím se vám přiznat, že jsou mi vaše slova pohádkou. Vy zde máte všecko tak krásné, až je srdci milo. Já nebyla dosud nikdy v panských bytech; krásnější ráj si ale sotva mohou lidé utvořit."

„Ó ten ráj! — — Posaď se, Anežko; tu — vedlé mne. Smím se tě zeptat na všecko, co mi leží na srdci?"

„Buďte ujištěna, že dostanete jen pravdu v odpověď."

„Domnívám se, že jsi také už pocítila dlouhé, těžké hoře Anežko — že máš jen za tou příčinou se mnou útrpnost."

„V tom nemohu vám přisvědčit. Mně samé neseslal Bůh ještě těžšího zármutku; ale srdce mi dal, slečinko — jen vám to mohu říci, jak to cítím, a doufám, že mi porozumíte — srdce mi dal Bůh, které při každé cizí bídě krvácí. Kdy bych sama utrpením byla stížena, snad bych je snáze nesla, nežli když je vidím u bližního."

Čelo Helenino při těch slovech se zachmuřilo.

„Pak," pravila hlasem dušeným, „pak bych se věru hříchu dopustila, kdy bych trápila tě svými trampotami..."

„O ne tak, slečinko!" namítala vřele Anežka. „Což jsem řekla, že jsem nešťastná, když cítím s cízími svízeli? Naopak: ten cit bych s tíží za jinou rozkoš vyměnila — ten cit a láska k otci je mým celým štěstím."

„A tys byla dosud povždy šťastná, Anežko?“ tázala se Helena tiše.

„Nevím o době, kde bych nebyla.“

„A doufáš, že jí povždy i zůstaneš?“

Anežka se vůčihledě zarazila.

„Na to, slečinko, jsem dosud nepomyslila,“ odpověděla teprv po chvilce. „Pokud budu míti svého otce, doufám. Pak — —“ tu se zamlčela.

„Cítíš to, dobrá duše,“ přetrhla Helena ticho, „jak mrazivý dech vychází z člověka nešťastného na každého, kdo se mu blíží? Cítíš, jak nebezpečně jsem se v tomto okamžiku blaha tvého dotkla?“

„Nedotkla, slečinko,“ dí pevným hlasem Anežka. „Myšlénka na budoucnosť musila by mně samé dřív či později připadnouti; a kdy bych před sebou viděla cos hrozivého, nezbylo by mi leč tím se utěšiť, že co přijíť má, jest v ruce Boží.“

„A buď ujištěna, že tě nebe nikdy hořem stíhať nebude! Vždyť zpředu již ti za průvodčího dalo anděla, který trnovou cestu proměňuje v dráhu vonným kvítím postlanou: tebe jistě odchovala láska a oděla tě brněním proti útokům osudu sebe těžšího. Anežko, ty nevíš jak jsi šťastná; ty neumíš cenu lásky posouditť, protože jsi nikdy nezakusila, co je to: žíť bez lásky.“

Hlas Helenin mřel v návalu vnitřní tísně.

„A vy jste toho zakusila, slečinko?“

„Zda zakusila? Ó Anežko — kde začíť, abys pochopila jenom stín mé bídy! Hle tys libovala sobě toto místo.

Pomysli, že bys tu na mém místě seděla, že bys měla vše, nač jen lze pomyslit — že bys ale byla stále sama. A byť i někdo časem k tobě vstoupil, byl by ti tak cizím, jako mně včera v lese onen ubožák; na nejvýš promluvil by s tebou několik přísně odměřených slov, z kterých by jako z očí jeho vanul jenom mráz — a pak by odešel. Viď, že by se ti v tomto „ráji" brzy zastesklo? Vyšla bysi ven, a zas by se ti něco líbilo; ale i toho bysi se brzy nabažila, zvláště vidělali bysi, že z lidí mimojdoucích jeden si tě ani nevšimne, druhý na tebe patří jako plavec na zamračenou oblohu, třetí na tebe se utrhne. Šla bysi dál, avšak vedlo by se ti nejinak. A tak bysi schodila na tisíce míst, prošla bysi celý svět, a všude by s tebou nakládali co s nevítaným cizincem. Na konec vrátila bysi se do tohoto „ráje;" usedla bysi a rozmýšlela; v celém světě nevěděla bysi o člověku, jehožto upomínkou by se ti srdce hnulo radostí; přesvědčila bysi se, že radovat se můžeš jen sama s sebou — že se nikdo o tvou radosť či žalosť nestará. Co, dobrá duše, co by tě potom ještě v tomto „ráji" těšilo?"

„Tak jsem si neštěstí vaše nepředstavovala," zašeptala Anežka.

„Poněvadž jsi kolem sebe nikdy nespatřila tu mrtvou pustinu, v které já jsem odrostla a žila dosavad! Co mi prospělo, že jsem kolem sebe viděla tvory sobě rovné, z nichžto každý nějakou slastí se ukájel, když pro mne žádný neměl srdečného slova, laskavého úsměvu, upřímného pocitu? Či mám je vidět jen proto, aby

každou chvíli ostřejším zubem hlodala mne myšlénka, že by mne také někdo milovať mohl — ale nikdo nemiluje aniž bude kdy milovať? Pochopuješ, co to znamená, den co den uléhati s vědomím, že k žádnému srdci nemůžeš se přituliti, žádné duši sděliti svůj bol, ze žádných úst nadíti se hojivé útěchy? Pochopuješ, jaký bývá po takovém ulehnutí sen, a jaké po takovém snu probuzení?"

Slzy udusily její hlas; teprvé když vyhrkly, mohla mluviti dále. Anežce perlily se z očí dřív než jí.

„Hle," štkála Helena, „to je můj dosavádní život! Od desíti let, co mi matka zemřela, nebylo duše, která by mi slovem aneb jen pohledem na jevo dala: „Mám tě ráda!" — za to ale potkávala a potkávám na sta tváří, na nichžto čtu zjevnou nechuť k sobě. Čím jsem se tak světu provinila, že kam se ohlednu, každý přede mnou dvéře srdce svého zavírá, že mne jako nakažlivého cizince od domu odhání, že nikde není pro mne útulku, nikde oddechu? — A však — jedny dvéře se mi přece otvírají bez klepání, bez proseb. Viď Anežko má, ty mě máš ráda?" — pokračovala na nejvýš pohnuta, vrhnouc se děvě kolem krku. „Před tebou mohu odkrýti bolavou svoji duši, tebe mohu k srdci přivinouti, na tvých prsou mohu se vyplakať, tvým okem mohu se ponořiť do duše soucitné, s tvých lící mohu slíbati slzu, která teče z útrpnosti ke mně!"

Obě děvy přitulily se k sobě co nejúžeji, obě usedavě plakaly. City obou — kdo by se odvážil vypisovať?....

Tak prodlely drahnou chvíli. Nával citů se zmírnil, slzy povolily.

„Má Anežko — má přítelkyně,“ šeptala Helena, když opět slova mocna byla. „Smím věřit, že i zejtra, za měsíc, za rok má?“

„Na vždy vaše, pokud mne sama neodmítnete.“

„Toho slova nepronášej v tomto okamžiku!“

„Není tak liché, slečinko. Co mohu já vůbec darovat, to ode mne přijměte a čiňte s tím, co vám libo. A však — jest toho málo, velmi málo, slečinko! Bůh ví — jak neznám větší slasti, než v tomto okamžiku zažité — oč by byla větší, kdy bych mohla více, neskonale více dát! Tak ale, co mi podati lze, kterak vám může postačit? Jsem dívka nejen chudá, ale i nevědomá, ve světě neznámá; musím vás brzy omrzeti.“

„To nemůžeš v této chvíli cítit opravdu! Ty nevíš, jaký poklad jsem nalezla. Ponech mi jej — dej mi, co dát můžeš; já tobě také všecko dám, což mého jest — ale jaký rozdíl je mezi dary našimi! Já tobě chorobu — ty mně lék; já tobě uschlou ratolest — ty mně živý květ, plný blahé vůně. Nech ať se jí celou duší napojím.“

Rty jejich spojily se dlouhým, vroucím políbením. —

Jak obyčejně sešla se Helena s otcem teprvé u oběda. Seděli sami dva při stole, a oba mlčeli. Dcera bloudila v myšlénkách prajinde; otec podle svého způsobu držel si před talířem arch novin. Stávalo se druhdy, že sešedše se od rána teprv u jídla, nic více spolu

nepromluvili, leč: „dobré chutnání“ a „dobré zažití“ — a přidáme-li k tomu „dobré jitro“ a „dobrou noc“, známe všecken hovor, který spolu otec a dcera nejednou za celý den vedli.

Dnes ale pohlédl starý Herman mimo s novin na talíř a s talíře do novin přece několikrát i na Helenu, ba naposledy ji oslovil.

„Heleno — ty máš uplakané oči,“ pravil, pohlížeje na ni pod brejle.

„Mám, tatínku. Ale to brzy sejde,“ odpověděla dcera nepozdvihnuvši zraku.

Starý vztýčil hlavu a opravil si okuláry.

„Ale ty jsi také včera byla uplakaná,“ řekl důrazněji.

„Byla, tatínku. Ale zejtra už nebudu, opravdu.“

„A přišla jsi domů dlouho po všech ostatních.“

„Věřte, že mne z nich žádný nepohřešil.“

„Nemáš to dělat. Přeju si, abysi jednou zvykla na společnost, abysi brala podílu v zábavách. Mladý Statecký tě před polednem chtěl navštíviti, protože chce zase něco uspořádat; ty jsi ale byla zavřená; přijde tedy odpoledne.“

Helena neodpovídala, otec na chvílku taktéž umlknul, pohlížeje do novin.

„Heleno,“ vytrhl se náhle opět. „Ty přede mnou něco ukrýváš.“

„Proč to myslíte, otče? Což bych před vámi mohla ukrývat?...“

„Co bys nechtěla, abych věděl,“ odpověděl trochu

zhurta otec, chtěje zároveň dívku zraky svými proniknouť. „Na příklad — tajnou lásku.“

„Odpusťte, tatínku,“ dí Helena s trpkým úsměvem. „To slovo zní z vašich úst velmi podivně.“

„Podivně! — A proč?“ ptal se starý ještě prudčeji a napnutěji.

„Protože je od vás slyším v svém životě ponejprv...“

„Aj! Měl jsem snad s tebou rozbírati zamilované pletky?“

„Myslilli jste na takovou lásku, otče, nemám co ukrývati. Doufám, že mi uvěříte; víte, že nelhu nikdy.“

Starý zahučev cosi nesrozumitelného do sebe, jedl dále — a opět nastalo mlčení. On však do třetice je přetrhl.

„Proč jsi se tak uzamykala, Heleno?“

„Vždyť víte, tatínku, že jsem to neučinila ponejprv. Dnes právě měla jsem návštěvu a nechtěla jsem, aby mě kdo vytrhoval.“

„Návštěvu? A kdo pak byl ten vzácný host?“

„Anežka, dcera Teplejšského vápenníka.“

„Vápenníka!“ — trhl otec opět hlavou. „S tou jsi se musela zamykať?“

„Musela, tatínku.“

„To budu museť brzy zavírať já vrata zámecká, počnešli ty tak důvěrně obcovať se žebráky!“

Helena odpovídala dosud na otázky otcovy jednozvučně, ba skorem lhostejně. Na poslední slova jeho se prudce vztýčila.

„Se žebráky?!“ zvolala hlasem popuzeným — ale rychle se opět zmírnila. „Dívka ta nepřišla ke mně žebrat, otče. Prosím vás, nejmenujte ji tím názvem po druhé, sice —“

„Sice?“ vpadl jí starý do řeči, nespouštěje s ní zraků.

„Sice bych vám musela říci, že vaše dcera potřebuje spíš almužny od dcery vápenníkovy. — Dobré zažití, otče!“

Kvapným krokem odešla.

Starý pohlížel ještě chvílku na dvéře, které se za ní zavřely; pak obrátil se k talíři a k novinám. Těžko bylo hádať, co si myslí; nepronesltě ani slova, a tvář zůstala nepohnuta.

To byl jeden z nejhlučnějších dnův v rodině milostivého pána Hermana! — —

Statecký se brzy po obědě v skutku dostavil. Helena vidouc jej vcházeti, vyšla mu vstříc a podala mu ruku. Usedli a hovořili o novinkách v městečku. Náhle však Helena hovor ten přetrhla.

„Pane Statecký,“ pravila se slabým úsměvem, „čtu ve vaší tváři zřejmé podivení. Smím věděti, co vás jím naplňuje?“

„Nemýlíte se, slečinko,“ odpověděl mladík. „Bojím se ale —“

„Že se mne zase nelibě tknete? Nikoli; řekněte mi to jen do očí, že se divíte mojí změně.“

„Vy jste to vyřkla, slečinko — já musím jen posvědčiť.“

„Tedy jsem vlastně odpověděla sama. Kdybych se vás ale ptala, v čem dle vašeho soudu změna ta záleží: řekl byste mi to upřímně?“

„Když je to přáním vaším — z hloubi své duše!“ odvece vřele Rudolf. „Myslím, slečinko, že u vás ustoupila zima jaru, že jste otevřela dvéře dlouho zatarasené, že jste dala výhost chladné lhostejnosti — myslím,“ dokládal přitlumeným hlasem, „že by vám dnes bylo snáze sobě pomyslit: „Už vyhaslo.“

„Věřil jste včera slovům těmto, pane Statecký?“

„Nevěřil, slečinko. — Rozumějte mi. Mám za to, že v srdci lidském oheň může poutuchnout, žár v mírný plamen se proměnit, ale na celo vyhasnout nikdy. Aspoň jiskra vždycky zůstává, která čeká jenom na svůj čas, aby opět vzplanula.“

„A myslíte snad, že se to i u mne stalo?“

„Myslím, že roztál v duši vaší led příkré odloučenosti. Z vás mluví důvěra —“

„Kterou jste vy první včera přede mnou jmenoval tak, pane Statecký, že jsem pocítila její potřebu,“ pravila děva tichým ale tklivým hlasem, a oko její tlumočilo mladíkovi její vděk.

„Bůh ví,“ řekl on uchvácen. „Jak slovu tomu žehnám, slečinko — jak vroucně vám za ně děkuju!“

„Děkovati musím já, pane Statecký. Nechovala jsem se k vám jinak nežli k jiným, mohl jste se tudíž ode mne rovněž tak chladně odvracet, jako oni. Vy však jste se vydal v nebezpečí, že za srdečnost vaši dostane

se vám chladného nevděku, vy první jste protrhl hradbu mé uzavřenosti. Já ode včíra valně pokročila, pane Statecký, já po vás nalezla i druhého lékaře, který nejbolestnější mé rány obložil a obvázal i předepsal mi lěky, které mé chování i k vám tak nápadně změnily — předepsal mi jako vy, abych důvěrou budila důvěru, abych nešetřila píle a hledání, mámli čeho najíti. Pane Statecký — nepochybuju, že se vydávám v menší nebezpečí u nás, nežli včera vy u mne, jednám-li dnes podobně vám. Slovy děkovať neumím, poněvadž jsem toho dosud nečinila — skutky vděčnosť svou objeviť, k tomu jsem až příliš slabá. Můželi vám nová žádosť býti znamením mého vděku: zde přijměte mou ruku a buďte mi přítelem."

„Ó Heleno!" zašeptal mladík. „Jakého anděla seslala k vám nebesa, aby vás nadchnul dechem právě nebeským!"

„Ano, cítím to v této chvíli poznovu, že jen zázrakem se mohla taká změna v duši mojí stáť. Pak jste ale vy byl prvním nástrojem v rukou nebes; že nejsem dostatečně vděčná, suďte z toho, že vám teprv druhé místo vykazuju mezi těmi, které budu do smrti nazývať svými spasiteli."

„Ó pro mne to poklad veliký, nesmírně veliký, že si ani netroufám, nazvati jej svým! Dovolte, abych mohl cenu jeho uvážiť; musím ven, pod šíré nebe — na samotu. Kéž není toto všecko pouhý sen! S Bohem, Heleno — první s Bohem, přítelkyně má!"

Stisknuv horoucně ruku jeji odkvapil. —

Když dnes s jasné výsosti nebes tichá luna shlížela

na zem, ozářila v očích Heleniných dvé perel vynořených z duše tak blažené, jakých více nalezti na celém širém světa oboru by jí nebylo snadno. Dívka patřila k nebesům; ruce její se spojily, kolena sklonila se k zemi....

V.

Dvéře kostela Všemlatského byly druhého dne ještě drahnou dobu zavřeny, když před nimi poklekl ubohý Michal; jak mile pak kostelník otevřel, vstoupil on hned za ním do vnitř, a uklekl u prostřed chrámu před hlavním oltářem.

Lid se scházel, kostel se naplnil. Kněz šel k oltáři — kdož mu byli v cestě, uctivě ustupovali. Jen Michal zůstal na svém místě klečet; než duchovní sám se mu šetrně vyhnul.

Bylo po ranních službách božích; a když kněz šel od oltáře, opakoval se tentýž výjev.

Všickni už odešli z kostela — a zas jen Michal nehýbal se s místa. Ruce jeho byly rozpjaté, oči k oltáři upřené, rty neustávaly šeptem se pohybovati.

Sezvánělo se k velkým službam božím — znovu naplnoval se chrám; mezi prvními příchozími objevila se i Helena ve zvláštním povýšeném oratoriu.

Ač přišla dnes do svatyně s jinými city, s jiným, úmyslem než obyčejně, padl přece zrak její dřív než na oltář na neumdlévajícího modlitele, jehož včera seznala. Byl dnes v čisté šatstvo oblečen i vlasy měl slušně uče-

sané. Helena zpozorovala nyní teprv, že nad pravým uchem v místě jednom od ostatních ostře se lišily, jsouce nápadně šedivé.

Po dlouhém čase vylévala Helena před oltářem z hloubi duše vroucí modlitby; nicméně nemohla se ubrániti, aby přes tu chvíli neobrátila zrak na muže, který se od ostatních tak podivně lišil; dosud klečel, dosud ruce rozpínal, dosud zbožně pohyboval rty. Helena už dnes s Anežkou mluvila, když přišla na ranní; ale měla jí jiné věci povídati, že ani nezpomněla na člověka, před nímžto prchajíc s nynější svou přítelkyní po prvé se setkala.

Bylo už po pozdvihování, když i milostivý pán přišel do kostela; usedl ku dceři do stolice a jal se ohlížeti po kůru. Helena jej sice přivítala, ale jsouc polo jinam obrácena, neviděla, čím se zabývá.

Náhle však vztýčil se pan Herman tak prudce ve stolici, že se celá otřásla. Dívka ohlédla se na otce a — zděsila se jeho pohledu. Tvář jeho byla zsinalá, rty modravou barvou potažené jako u mrtvoly; zrak vytřeštěný upíral se dolů mezi lid.

„Otče — otče, co se vám stalo?“ septala rychle povstávajíc.

„Nic — nic. Vidíš toho zarostlého muže, Heleno?“ pravil on se zaťatými zuby.

„Arci že vidím. A však vy —“

„Znáš ho?“

„Spatřila jsem ho včera po prvé, když jsme se vraceli z výletu.

„Dobře. — Sedni si Heleno. Lidé počínají zevlovat."

Bera klobouk měl se k odchodu.

„Vy se celý třesete, otče; já vás doprovodím."

„Zůstaň. Zůstaň, pravím. Nic mi není; jen že musím na čerstvý vzduch."

Ještě jednou vrhl dlouhý pohled dolů a nejistým krokem ubíral se do zámku. Dostav se do svého pokoje, zavolal starého sluhu. I popsal mu zevnějšek člověka, jehož se v kostele tak poděsil, a ptal se, ználi ho.

„Ba že znám, milostivý pane," odpověděl sluha. „Zná ho každé dítě zde i v okolí; ačkoli jsem ho tu ještě neviděl, co vy zde ráčíte přebývat. Je chudák blázen; říkají, že se mu rozum zmátl z veliké učenosti; neboť umí kolik řečí, a často se modlívá latinsky, jako kněz u oltáře. Takto je náramný dobrák; sám ustoupí každému — a často jsem viděl, že dal kostelníku na světlo krejcar, který mu dříve milosrdná ruka udělila; kostelník ho arci vzal, ale jen aby mu ho zase po někom poslal."

„Tedy je to pouhý žebrák?"

„Tuším, že by žebrat nemusel, ba on vlastně nikdy za nic neprosí. Co mu ale lidé nabídnou, přijme a poděkuje — někdy ve jmenu božím, jindy ve jmenu otce Převora nebo některého svatého; podle všeho pokládá se za mnicha, který sbírá almužny pro svůj klášter."

„A nevíš, máli jakého stálého domova?"

„I vždyť je z Teplejše. Tamní vápenník musí s ním být nějak zpřízněn."

„Vápenník?! Co je to za člověka?“

„Také trochu podivín — takto ale muž ve všem ctihodný a od každého velmi vážený.“

„Půjdeš hned do Teplejše, a vyřídíš tomu vápenníku, aby ještě dnes ke mně přišel. Jdi; můžeš ho přivesti hned s sebou.“

„Jak líbíte poroučeť, milostpane. Za malé půl hodinky jsem tu s ním.“

Sluha odešel — ale vrátil se později než řekl, a k tomu sám.

„Kde máš vápenníka?“ ptal se nedočkavě Herman.

„Milostivý pane — neračte se pohoršiť — ale já nevedu nikoho.“

„A kdy přijde?“

„Považte: když jsem mu váš rozkaz vyřídil, odpověděl mi zcela vážně: „Vraťte se příteli a oznamte milostivému pánu, že mi nelze jeho přání vyhověť. Žádáli co ode mne, ať mi to vzkáže nebo písemně vyřídí.“ — A teď jsem mohl dříve sobě plíce, nežli jemu úmyslu jeho vymluviť. Já naň zdvořile, já naň zhurta — ale on zůstal pokojně na svém.“

„Snad jsi s ním mluvil o tom pomatenci?“

„Ani slova o ničem jiném, než že k vám má přijíť. S tím jsem začal a dál jsem to nepřivedl.“

„Vidím, že i ten je blázen, jen že jiného druhu!“ rozkříkl se pán. „Jdi. Já se o to postárám, aby se mu uráčilo poslechnouť!“

„Nevím, nevím,“ hučel sluha do sebe odcházeje.

„Jeho bláznem ještě nikdo nenazval, a já jsem ani dnes na něm nic bláznovského neznamenal.“ —

Helena ubírala se z kostela přímo k otci; upokojila pak se vidouc, že mu zase líp. Při stole hodlala dnes sama živější hovor rozpřísti; i ptala se otce, co soudí o podivném onom muži.

„Že je blbý blázen,“ odpověděl on nevrle, „jak o něm soudí celý svět.“

Když podobnou odpovědí dceru několikrát odbyl, nastalo ticho a trvalo až ku konci, kde se otec a dcera opět rozešli.

Helena slíbila Anežce, že odpoledne ona ji navštíví; určily si, že se u vápenky sejdou a potom na delší procházku se vydají. Tam se také nyní slečna odebrala, zastihla však jen samého Převora.

„Anežka přijde po chvilce,“ odpověděl na poptávku Heleninu. „Nyní obstarává chudáka Michala, který od rána až přes poledne klečel a tak zemdlel, že jsme jej museli na lože upravit. Děje se mu tak nezřídka.“

„Musím dnes opakovat žádost, kterou jsem včera už jednou pronesla,“ dí slečna. „Snad budete tak laskav, a nežli Anežka přijde, povíte mi něco o tom neobyčejném nešťastníku. Vy znáte jistě jeho osudy.“

„Znám slečinko. Ale za všecka ta léta, co zde přebývám, nevypravoval jsem je nikomu. Ani Anežka má nezná je úplně.“

„Je mi velmi líto, nesmímli je také zvěděť. Něco mi z nich ale přece povíte, co snad není tajemstvím.“

„Ano, povím slečinko — vám povím víc, než komu koli jinému. Kdy bych dnes neb zejtra umřel, zůstane chudák bez člověka, který by mu mohl poskytnouť pomoci, když jí nejvíc potřebuje. Anežka bude míť sama s sebou co dělať.“

„Anežka je ode včíra má přítelkyně, otče Převore —“

„Těším se z toho, slečinko, pokud vám co přítelkyně může vyhověti. Avšak — pro ni nežádám od vás žádného slibu, nýbrž pro člověka —“

„S nímž nyní hlubokou útrpnosť mám, která se jistě neumenší, seznámli jeho osudy. Mé slovo otče Převore: seč budu, učiním.“

Vápenník kývnul spokojeně hlavou. Pak se jal vypravovať.

„Před léty žil ve městečku, odsud asi deset mil vzdáleném, bratr se sestrou; jemu říkali — Karel, jí Anežka. Rodiče jim zemřeli, když už Karel o sebe i sestru mnohém mladší se mohl starati. Pracoval v sklenných hutích a vyzískal sám víc, než oba spotřebovali; ale i sestra nelenila; znalať se dobře ve všech ženských pracích; a tak byli oba živi spokojeně, ba blaženě.

K nim jako bratr patřil i jiný sirotek, chudší ještě nežli oni, syn po bývalém učiteli. Nezdržoval se sice nikdy dlouho v městečku, neboť študoval v Praze; ale dvakrát či třikrát za rok přece přijel — přijel pro to, aby mohl pobyť u svých známých. Nebylo nikomu tajemstvím, že jezdí do městečka jen k vůli Anežce; a nejedna bohatá dcerka záviděla nemajetné dívce štěstí, které jí kynulo.

Bylť Michal mladík nad míru krásný, vzdělaný a šlechetný; za dvě léta byl by odbyl práva — a tak měl dosti skvělé naděje do budoucnosti.

Ale co jsou nejskvělejší naděje lidské!....

Byl v městečku ještě jeden párek sourozencův — bohatých rodičův, kteří děti své vším opatřili, jen žádnými mravními zásadami. I panské slečně padl sličný študent do oka; povedlo se jí též, za rozličnými záminkami do otcovského domu jej přilákati — ale všecko úsilí, aby ho učinila tajným svým miláčkem, rozbilo se o Míchalovu přímou povahu. Čím více však se nástrahy její trhaly, tím více rostla její vášeň. Před rodiči musela arci všecko bedlivě ukrývať; svěřila se ale bratrovi — a že tento ničemnou lehkomyslností nad sestru ještě předčil, ukuli spolu plán, za který by se leckterý ďábel styděť nemusel.

„Odlákám-li já Michalovi milenku, vrhne se ti po tom jistě rád do náručí,“ řekl panáček — a pustil se bez odkladu do své mistrovské úlohy.“

„A povedlo se mu to skutečně?“ zvolala v napnuté rozhorlenosti Helena.

„Anežka byla zdárné děvče a Michala milovala opravdu a vřele. Ale ženské srdce, sebe stálejší je přec jen slabá třtina, slečinko, dokonce pak srdce mladé dívky. Než uplynulo několik měsícův, odkládala Anežka listy Michalovy nerozpečetěné — a tehdy teprv přišel bratr Karel na stopu tomu, co se děje. Bylo to neštěstím, že býval po celý den v práci, že tudíž nemohl sestru

střežiti. Kdež by se byl nedál, nad jakou propastí se vznáší dívka dosavád ctnostná jako anděl a čistá jako lilie?

Když našel celou vrstvu nerozpečetěných listův od Michala, všecek ustrnul. Nedal nic na sobě znáti; potají ale nespouštěl sestru z očí. Nepátral dlouho; přesvědčil se, že Anežka klesla — tak hluboko, že všecka pomoc přicházela pozdě. —

Bylo po blahu. Karel předstoupil před sestru co přísný soudce — co neuprositelný karatel.

„Drahý Michale!“ psal do Prahy. „Se srdcem rozervaným oznamuju ti, abysi mé sestře více nepsal. Stala se bídnicí, které nikdy odpustiti nemůžeš. Nechtěj, abych ti hřích její šíře popisoval. Tvá nerozpečetěná psaní, která ti odesílám, zvěstujou ti dosti zřejmě, k jak nehodnému tvoru mrhal jsi city nejsvětějšími.“

Michala taková zpráva ovšem ohromila. Nemohl uvěřiti — vydal se na cestu a tajně přibyl do svého rodiště. Počkal na Karla, když se pod večer z práce navracel; od něho dověděl se všecko obšírněji. Jinému se neukázal a ještě té noci odejel na zpět.

Asi za týden přišel od něho po poště balíček svědčící Anežce; obsahoval skvostně vázané modlitby, v nichžto na prvním listě krví napsáná byla slova: „Buďte šťastná.“ Více Michal nepsal — ani tenkráte ani později.

Anežce nastaly strastné, trpké dny. Bratr nečinil jí více výčitky; ona sama se poznala, i musel spíše navrátit jí částečně svou lásku, aby nepadla v zoufalství. Pykala těžce, zvláště pro Michala; svůdce nejen

že bratr k ní nepustil — on sám byl chudé dívky dávno syt!...

Po nějakém čase — po dlouhých krutých bojích ve své duši, odhodlala se, že bude zrazenému mladíkovi psát; chtěla jen smilování u něho vylkati, aby jí odpustil. Karel tomu ale nedopustil; věděl, že Michal mnoho vytrpěl, i nechtěl, aby rány jeho obnovovala. Sám ale se smířil s Anežkou, ač ona nechtěla se nazývat už jeho sestrou; poslouchala nyní každého pokynutí jeho s neobmezenou oddaností.

Dvakráte jen jednala mimo jeho vůli — potají. Asi po půl létě psala přece Michalovi, prosíc pro milosrdenství boží, aby se dítěti jejímu stal kmotrem. Doufalať mimo jiné, že jej při té příležitosti uvidí a na kolenou odprosí. A však naděje ji zklamala; on poslal toliko panu faráři listinu, žádaje ho, aby co skutečný kmotr dítka ještě nezrozeného byl zapsán a slibuje že kmotrovské povinnosti svědomitě bude zastávat. Kněz došel k Anežce a okázal listinu jí i Karlovi. Nelze vyslovit, jaké vnitřní bouře tehdy ubohá vystála; cítila teprvé teď,co ztratila...

Narodila se jí holčička; ona však upadla v nemoc velmi nebezpečnou. Vždyť nebylo divu, aby strašlivé hoře už dříve zdraví její podrylo. Tři měsíce poutala ji už choroba na lože; ona sama pokládala smrt svou za jistou a — vítala ji co svou spásu. Tehdy po druhé psala Michalovi mimo Karlovo vědomí; zapřísahala jej pro spasení duše své i jeho, aby ještě s ním mluvit mohla, než odejde se světa.

Pátého dne po tom přinesl jí Karel sám novinu, že Michal přijel; zprávou tou jako by se navrátila síla a zdraví. Bledá líce její vzplanula krásným růměncem — celá tvář jevila nesmírnou touhu.

Odpoledne přišel Michal sám; Anežka spatřivši jej, vykřikla nevyslovným bolem.

„Kněz!“ zašeptala, když opět s to byla. Přicházel opravdu v klerice, a byl sám přepadlý až k nepoznání.

Hlas Převorův chvěl se tak, že na okamžik musel umlknouť. Se slzou v oku mluvil pak dále:

„Nechtějte slečinko, abych vám obšírně líčil toto shledání, tím méně pak loučení Anežky i Michala. Já na léta před tím neslzel; při tom výjevu nemohl jsem vydržeti — vyběhl jsem ze světnice a proniknut nevyslovným bolem v nejhlubších útrobách hořekoval jsem, prolévaje proudy slzí.“

„Vy, otče Převore?“ tázala se šeptem Helena s největším napnutím poslouchajíc.

Vápenník se zarazil; ale rychle se opět sebral.

„Ano, slečinko; neboť jsem co Michalův známý byl také přítomen.“

„Odpusťte, že jsem vás vytrhla. Jsemť náramně dychtiva, co se dělo dále.“

„Již ne mnoho, slečinko. Večer po žalostném rozloučení povolal Michal Karla k sobě; mluvili právě o děťátku Anežčinu, ježto žena jedna v sousedství kojila, když vešla stařena, kterou Karel k ošetření Anežce zjednal.“

„Vy zde?“ oslovil ji zhurta. „Kdo zůstal u nemocné?“

„Nikdo,“ odpověděla. „Dolehala na mne tak usilovně, abych s touto knihou k panu Michalovi doskočila, že jsem jí musela učiniť po vůli.“

Přinášela modlitby, které byl Michal poslal Anežce.

„Tedy se jen rychle vraťte,“ pobízel Karel a žena odešla.

Michal přistoupil s knihou ku světlu. Pod slovy: „Buďte šťastná!“ stálo taktéž krví připsáno: „Obětujte jednu mši svatou za mé štěstí tam nad hvězdami.“

Nežli o tom slova mohl pronesti, strhl se venku křik, zvony bily na poplach, městečkem rozléhalo se děsné slovo: „Hoří — hoří!“

Oba pádili ven.

„Svatý Bože — náš domek!“ zkřikl Karel ohromen.

„Anežka — Anežka!“ zaúpěl soudruh jeho — a již nedbal ani jeden na druhého. Michal dostíhl dříve hrozné jeviště.

„Je zachována?“ vyrazil z prsou div nepukajících.

„Není možno — je ztracena,“ dostal v odpověď — a již byl v plamenech.

„Zhyne i on — strop se jižjiž řítí! volaly jednotlivé hlasy. Muž jeden s nebezpečím vlastního života skočil po něm. Sotva jej zachytil, padaly hořící trámy — jeden z nich sklátil mladíka k zemi.

Když jej přece vytáhli, proudila se mu krev z široké rány na hlavě. Anežku pohřbily ohnivé rumy...“

Převor opět umlkl; Helena beze slova čekala další jeho řeč.

„Michal se více do Prahy nevrátil,“ pokračoval po chvílce. „Vyhojil se sice — ale osudný den připravil jej o rozum. Pochopíte nyní, proč dlouhé chvíle kleče se modlí na způsob kněze, proč nosí s sebou všude rozedranou knihu. Vy jste citelná, slečinko; vidím, že osud ubožáka hluboce vás dojal. Vzpomeňte si druhdy na tento okamžik.“

„Bude mi nezapomenutelným, otče Převore,“ řekla Helena, pohnutím sotva mluvíc. „Ale nenapínejte mne déle, jak se vše skončilo.“

„Co mám vám více vypravovať? — Karlu zůstalo po hrozném dni jen dítě Anežčino. Toho ujal se co otec, a hleděl je tak vychovať, aby se duch zvěčnělé matky nikdy nad ním nermoutil. Snad oba dosud žijí.“

„Snad?!“ zašeptala poslouchající dívka stranou. „Proč jen snad?“ — A nahlas pravila: „Neřekl jste mi ještě, jak osudný požár vznikl.“

„Suď Bůh, slečinko. Našli se lidé, kteří se opovážili prohazovať, že se panský svůdce tak své oběti chtěl zbaviť; to však je lež tak patrná, že netřeba vám říkať, že jí nevěřím.“

„Co se ale stalo s tím bídníkem a s jeho sestrou?“

„Já osudy jejich neznám. Vím jen, že on od otce svého byl jako z pokuty kamsi odeslán, a že týž otec Karla se zeptal, co mu má za vinu synovu zaplatiť. Nedostal na to ale žádné odpovědi. — A však, slečinko,

tu přichází Anežka. Před ní o tom nemluvme — vůbec vás prosím, abyste s ní o těchto věcech nikdy hovor nezačínala.“

„Zůstanu vám tedy i díky dlužna. Věřte, že jsem vám za vypravování vděčná — nad míru!“ —

Brzy odešly dívky ruku v ruce od vápenky, bloudily kolik hodin po lese i v údolí v srdečné rozmluvě. Umlkly jenom, když v zájemném objetí s vrchole návrší Teplejšského patřily na nevyslovně krásný západ slunce.

VI.

„Kde jsi byla celé odpoledne, Heleno?“ ptal se Herman dcery, přišed k ní na večer zcela kromě obyčeje.

„Za řekou, tatínku,“ odpověděla ona. „Chvíli ztrávila jsem u Teplejšské vápenky, pak — —“

„Aj — u vápenky! Snad jsi oplácela dceři vápeníkově včerejší návštěvu?“

„Oplácela otče,“ dí pevně Helena.

„Výborně! Nebo ještě lépe: snad jsi u žebráků byla na žebrotě, jak jsi včera prohodila?!“

Helena měla jižjiž trpkou odpověď na jazyku: vzpomněla si ale ještě v čas, že si předevzala i co dcera jinak se chovati než dosaváde.

„Otče,“ pravila co nejmírněji, „mluvte šetrněji o lidech tak zachovalých, že sebe více utrhačný jazyk neopováží se jich dotýkať.“

„Opravdu! — Což když ti řeknu dceruško, že jsem

dnes vápenníka k sobě obeslal, a on mi vzkázal, že mne svou návštěvou nikdy nepoctí.“

Helena sebou při těch slovech mocně trhla.

„Divíš se snad? Ano, ano — vysvětli mi dceruško, kterak ty jsi se s tou vápennickou čeládkou tak náhle spřátelila? Tyť musíš také věděť, proč ke mne nechce vápenník přijíť?“ — A změniv náhle jizlivý názvuk, mluvil dále zhurta: „Cos dělala u vápenky? Co sis měla s vápenníkem vypravovať? Mluv!“

Z Helenina obličeje zmizela všecka krev; myšlénkou, která ji projela při slovech otcových a při pomnění na to, jak se ráno v kostele choval, spatřiv modlícího se Michala — tou myšlenkou ustalo jí srdce na okamžik tlouci. —

„Otče,“ pravila po chvilce všemožně se sbírajíc, „šla jsem pro to k vápence, abych se dověděla něco bližšího o bláznivém Michalu.“

Nespouštěla s otce zrakův; ani nejmenší hnutí jeho jí neušlo. Byl patrně slovy jejími zaražen.

„Tak! — A co je vápenníkovi po tom bláznu?“

„On ho u sebe přechovává —“.

„Ale proč — proč! Já tebe přechovávám, že jsi má dcera; a blázny nepřechovávám, že mi po nich nic není.“

„On cítí bez pochyby větší útrpnosť s osudem nešťastníka. Je to krutý osud, otče, neslýchaně krutý.“

„Jak pozoruju, znáš už ho sama zevrubně.“

„Jenom ze skrovné části. Ale i to postačí, hnouti srdcem nejtvrdším.“

Herman přešel pokoj sem i tam.

„Nuž — já poslouchám, že i mne trochu rozpláčeš?“

„Chcete, otče, poslouchať?“ chopila se dcera živě slova. „Co mi známo, ochotně vám povím; ač jak jsem řekla, není toho mnoho.“

A jala vypravovať, upínajíc neodvratně oči na otce. Ten z počátku poslouchal velmi pozorně, ba nedočkavě. Čím dál stával neklidnějším. Povstal, přešel prudce sem i tam — a zas v polovici kroku náhle stanul. Zrak jeho utkvěl pronikavě na dceři, čelo bylo staženo, tvář sebou bezdečně trhala.

Helena rozuměla pohledu tomu, seč jen byla, mluvila s obyčejnou chladností — až přišla na neštěstí Anežčino, když ji svůdce opustil.

„Ustaň!“ zvolal rozjitřeně otec. „Takové nestydatosti nebrání ti stud poslouchať? — A však — kdo ví, co nevíš ještě hezčího. Vypravuj dále! Ne, přece ne! Řekni mi jen — nu, snad víš také, jak byl svůdce pokutován?“

„Nevím otče. Ptala jsem se také, ale Převor sám neznal — —“

„Kdo?!“ vzkřikl Herman vystřeštuje oči na dceru.

„Převor, vápenník.“

Nastala delší přestávka. Starý Herman obrátil se k oknu, Helena přejela si rukou čelo. Když se otec obrátil, zdálo se, že chce ještě něco pronesti; jako by se ale náhle rozmyslil, dal pouze „dobrou noc“ a odcházel. Od samých dveří přišel ještě nazpět.

„Heleno,“ řekl nejistým hlasem. „Zakazuju ti, abys nohou nevkročila k lidem, o kterých jsme mluvili, a abysi nikoho z nich u sebe nepřijímala.“

„A proč mi to zakazujete, otče?“

„Ušetři si otázek! Pravím ti, že si od takových lidí snadno pomohu, napadneli ti, rozkaz můj jen o vlas přestoupiť.“

„A já vám pravím, otče, že snáze sama zahynu, než bych dala nevinnému ublížiť. Myslila jsem, že vás bída nešťastného pomatence příznivěji dojme.“

„Dám ho co nejdříve dopraviť, kam patří — do blázince. To bude přece milosrdný skutek. Pamatuj, co jsem, řekl!“

Odešel — a Helena všecka vysílena sklesla na pohovku.

„Svrchovaný Bože — on je to! Pro to se mu Převor vyhýbá, pro to se v kostele tak zapomněl — pro to nyní marně skrývá svoje pobouření! Můj otec — můj otec! A Anežka sestra má — ó nebesa!“

Znenáhla vracela se jí rozvaha. Bylať se modlila — strastné myšlénky její se ukonejšily.

„Jeli tomu v skutku tak — jako že mi nelze více pochybovati: zdaž není povinností otcovou, aby poklesek svého mládí nyní všemožně hleděl napraviť? Jest patrno, že to nehodlá; ale já ho nyní k tomu musím přiměti, já musím je oba sblížiti, aby otec odprosil, Převor odpustil. Potom bychom přece mohli býti šťastni. Bůh pomozi! — —“

Přišel pondělek a s ním do Všemlat návěští, že

Křovičané svou návštěvu dnes hodlají oplatiť. K polednímu také v skutku přitáhli — s práporem v čele, se zpěvem a hlukem. Na večer chtěli se po řece svesti domů; když se ale slunko schylovalo, byli tak rozjařeni že na návrat ani nepomyslili. Noc je překvapila a bylo po návratu; nedělali si z toho však velikých trampot. V hostinci u bílé kolčavy sešla se Všemlatská hudební kapela — a bál byl hotov, aniž se k němu kdo připravoval.

Mladý Statecký přišel pro Helenu; nebyla by ale nikam šla, kdy by ji byl sám otec nepřinutil. Ký div, že ji dnes hlučná zábava ještě méně lákala než obyčejně. Od samého rána ale viděla otce tak změněného, jak toho nijak se nenadála, ovšem ale vřele si přála; byl hovornější, a jak se zdálo, citu přístupnější, ba — což u něho Helena dříve nikdy neznamenala — jaksi měkký a laskavý, zvláště když ji do plesu pobízel.

Odcházela tedy s Rudolfem — Herman za ní ještě z okna pohlížel.

„Příležitosť je vhodná, jak jen si jí možno přáť,“ myslil u sebe. „Nutno učiniť krok rozhodný. Oba musí pryč — co nejdříve. Blázna mohu přinutiť — starého dovedu přiměť. Kdy by mi byl chtěl škodiť, nebyl by se přede mnou ukrýval.“

Zavolal sluhu a začal řeč opět o vápenníku; musel mu zevrubně popisovať všecky jeho poměry, jeho obydlí i domácnosť; nezapomněl při té příležitosti ani o bezhlavém strašidle se zmíniť. — —

U bílé kolčavy nebyla dávno tak četná společnosť, jako dnes; a že všecko bylo méně sváteční a více důvěrné než obyčejně, bylo veselí velmi jaré a hlučné.

Že na něm Helena brala pramalého podílu, nebylo nikomu divno; vždyť byla dnes přece hovornější než kdy jindy, bavíc se přes tu chvíli živě zvláště se Stateckým. Ten i když s ní nerozmlouval, nespouštěl jí téměř s očí; pro to mu to neušlo, když ji k jedenácté hodině Hermanův starý sluha stranou odvolal, a cosi potajmu jí vypravoval.

„Milostslečinko," pravil, „nedá mi to doma stání. Milostivý pán as před hodinou odešel, a zakázal mi, kdy byste se dříve vrátila než on, abych vám neříkal, že není doma."

„A kam se obrátil, nevíš?"

„K mostu. Pokud jsem ho městečkem nepozorován následovať mohl, šel jsem za ním. Největší starosť ale dělá mi to, že nabíjel pistole a vzal je s sebou. Dělal to při zamčených dveřích, ale mně to neušlo. Abych upřímně řekl, milostslečinko, mně dnes po celý den připadal zcela zjinačený, roztržitý a nejistý. Uchovej Pán Bůh všeho neštěstí!"

Helenu zpráva ta velmi znepokojila.

„Jdi domů," řekla sluhovi. „Já přijdu hned za tebou."

Zdržela se ještě chvilku, aby její odchod nebyl tak nápadným. Ale každým okamžikem vzmáhala se jí větší tíseň, srdce jí hlasitě tlouklo, údy se jí třásly — musela ven.

Hostinec ležel v témže pořadí na skále, jako zámek. Helena volila nejkratší cestu — pěšinu podle samých skal se vinoucí. Kvapně vyběhla z domu, a octnuvši se v tiché samotě, z hluboka oddychovala. A však chladný vzduch neulehčil jejím prsoum; dech její se jenom spíše krátil. Viděla před sebou tichou hladinu vodní, lesknoucí se v záři měsíčné, viděla na druhé straně pahorky lesem porostlé, údolí lehkou mlhou zastřená — tam ve křovinatém kopci probleskoval plamen od vápenky, dále v pravo dřímala v klidu nočním víska Teplejš. Ale právě ten pohled padl co těžký balvan na dívčino srdce.

„Tam — tam šel otec, a nikam jinam!“ šeptal jí tajný hlas, a sevřel těsně její útrobu. „Mne vynutil z domu, abych mu nepřekážela. Šel na most — po oklice, aby zakryl tím spíš svoji cestu — svůj úmysl. A ten úmysl — spravedlivý Bože, vnukni mi, co počíti! Vžal s sebou zbraň. Jeho dnešní chování bylo tak nápadné — chtěl mne jenom ukonejšit — —“

Zatajila dech; z dálky ozval se hlahol — mráz pronikl všecky údy její. Tam s druhé strany řeky přicházely zvuky jasného hlasu mužského — tichou nocí rozléhala se slova: „Gloria in excelsis deo!“ tak dojemně, jak je Helena nikdy od oltáře neslyšela.

„To on — to Michal!“ vyrvalo se jí z prsou. „Nemohu meškat — ó ubohý muži — Anežko — vy nesmíte trpět ještě víc!“

A již kvapila po nebezpečné stezce se skály, o kterou se dole domek přívozníkův opíral. Vše tam bylo

ticho; Helena bez odkladu skočila na malou loďku, i chopila se vesla. V tom zadržel někdo ruku její.

„Slečinko, pro Bůh, co počínáte?“ šeptal Statecký, který ji byl tiše krok za krokem následoval.

„Nechte mne, pane Statecký,“ odpověděla v zimničném rozčilení. „Já musím na druhou stranu.“

„Ale co vás tam vede, Helenko?“

„Zapřisahám vás, nezdržujte mne. Vy nevíte, co mohu chvilkou zanedbať.“

„Tedy aspoň dovolte, ať vás smím doprovodiť. Vždyť by vás proud s loďkou musel strhnouti.“

„Nuže, chcete-li mi službu prokázať, převezte mne.“

Beze slova odrazil mladík od břehu.

„Pane Statecký,“ pravila dívka, když byli as u prostřed řeky, zadržujíc ruku veslujícího. „Vy jste mi dal slovo, že budete mým přítelem. Setrváváte v slibu tom?“

„Čím vám to mohu dokázať?“

„Přisahejte mi zde před Bohem, že nepůjdete za mnou s této loďky.“

„Slečinko — Heleno, přítelkyně: já vás nemohu v tomto stavu opustiť!“

„Přísahejte, Rudolfe — sice se v tu chvíli uvrhnu do těchto vln!“

„Svatý Bože — vy mne připravíte o rozum!“

„Rozhodněte, Rudolfe!“

„Nuže, já přísahám. Bůh mi budiž milostiv pro tuto přísahu!“

„Tedy veslujte. Vy jste můj přítel, Rudolfe. Děkuji vám za to. Dobrou noc!“

„Což tu nemám na váš návrat počkat?“

„Budu-li se vracet, nebudu sama. Ještě jednou: díky, příteli!“

Skokem octla se na břehu a pádila od městečka. Dech jí vázl — nohy zdály se obtížené olovem.

„Takovou přísahu držet bylo by hříchem ze všech nejtěžším,“ zvolal u sebe užaslý mladík, nežli zmizela — a pozdáleči spěchal za ní. Kdy by se byla ohledla, než se dostala na cestu u paseky, snadno by jej mohla zpozorovat; měsíc svítil jako rybí oko. — —

O malou chvíli dříve klečela Anežka před obrazem Matky boží ve skromné světničce, jen z části měsícem osvětlené, vykonávajíc večerní modlitbu. Tu kdosi zaklepal na okno; i povstavši šla přímo dvéře otevřít; neboť čekala, až se Michal vrátí od vápenky, kam za otcem na večer odešel. Jak se ale ulekla, když místo očekávaného uzřela cizí postavu, v plášť zahalenou, s čapkou přes oči stáhnutou. Nemohla udusiti hlasitý výkřik.

„Tiše!“ zahučel příchozí. „Kde je starý Převor?“

„Můj otec? — Není doma,“ odpověděla Anežka, sbírajíc se všemožně.

„Ptám se, kde je — ne kde není.“

„U vápenky je.

„A kdy se vrátí?“

„Dnes už ne; přenocuje tam.“

„Dobře. Nechci víc věděť.“

Rozmluva ta přivedla dívku zase k sobě.

„Potřebujete snad služby otcovy?“ ptala se.

„Hm — ano. Ty se ale můžeš zase zavříť; chodívá prý tady strašidlo.“

„Toho se nebojím — ale myslím, že vy jste si na ně zahráť chtěl!“ obrátila Anežka; srdnatosť se jí zase vrátila.

„Nesmysl!“ zahučel cizinec.

„Můžeme se přesvědčiť!“ zvolala ona a rychle vztáhla ruku po jeho čapce.

On ale ne méně rychle utrhl; a mžikem napřáhnuv ruku s pistolí naproti dívce, pravil hrozivě: „Zpátky Hnešli se z těchto dveří dnešní noc, je po tobě veta!“

Anežka znova polekaná ucouvla; zakuklenec sám kvapně přivřel dvéře a dal je venku na řetěz.

Děvče vrátilo se v úzkostech do světnice; odvaha ji opustila, nevěděla sobě rady. Tu míhlo se opět něco u okna, za novým poděšením následovalo milé překvapení: soused Hruška stál venku.

„Kdo to tu byl, Anežko?“ ptal se tiše.

„Pro Bůh, sousede — běžte k vápence a vyřiďte otci, že tu strachy umírám. Ať nemešká a jde domů. Po tom vám všecko povím. Já sama nemohu ze světnice. Jen spěšte — spěšte!“

„I pro Kri— to snad se nedá tak snadno vysvětliť, poněvadž to Michal nebyl!“ myslil soused a pustil se klusem přes vesnici. —

U vápenky seděl jako v sobotu Převor s Michalem; onen snažil se, aby ubožáku vštípil do choré mysli, že nesmí nyní z Teplejše se vzdalovat.

„Kdy byste byl jen jedno mi nezakázal, nejdůstojnější biskupe,“ pravil Michal naposled. „Tu třetí mši měl jsem přece také číst.“

Nežli mohl Převor odpověděť, přikvapil Hruška.

„Pospěšte domů, sousede — poněvadž vaši Anežku cos drží ve světnici uzavřenou. Já sám viděl černou jakousi postavu k vám se plížit. Pospěšte — pospěšte, než vám dítě zahyne!“

„Nežertujete, sousede?“

„I propálil boty! Teď by byl k tomu zrovna čas. Jděte na zatarasenou skálu se všemi otázkami!“

„Michale, vy půjdete se mnou.“

„Ne, prosím vás ne — na skálu ne! Tam je zima, a já se zimy bojím!“

„Sak na ryby, sousede! — proč ten by tady nemohl zůstat? Já myslil, že máte své dítě více rád!“

A vzav Převora za ruku, táhl jej pryč.

Michal zůstav samoten, povstal a přistoupil blíž k otvoru, z něhož prudké horko vyráželo.

„Zde — zde je vlažno, až milo,“ mluvil sám s sebou. „Zde — ba nikoho zde není. Dovrším svůj slib. Neokazuje se dosud jitřenka; ale nový den už jest — já odsloužím třetí mši.“

I poklekl před samým otvorem, rozpřáhl ruce, a jal se modliti šeptem. Slova jeho stávala se však vždy

hlasitějšími, až plným hlasem zapěl ono „Gloria.“ Tvář jeho plála, ovívána žárem, oko pozdvižené zalévalo se téměř krví, ústa mluvila slova čím dál tím nesouvislejší. Prodlel tak asi deset minut.

„Requiescat in pace!“ zaúpěl pak žalostným hlasem — a rázem se vzchopil. „Ne, ne, ne! Což už je pohřbena? Není pohřbena — neumřela dosud — ha, ještě ji snad možno zachovať!“

Tak zvolal — a skokem se octnul ve výhni....

Z nejbližšího křoví ozval se ryk, jejž těžko zobraziť. Jevil se v něm nejděsnější úžas, smíšený s výstrahou, jižto vyřknouti času nebylo. Starý Herman vyřítil se před vápenku.

Skoro v témž okamžiku přikvapila Helena. Spatřivši otcův vytřeštěný zrak, pohledla do otvoru, vykřikla a klesla na zemi.

„Heleno!“ vyrvalo se starému z úst, úžasem zkřivených.

„Otče — vy — — vrahu!“ zaúpěla dívka ve svrchované tísni.

„Vrah!!“ trhnul sebou Herman. „Vrah — vrah — vrah! Ano, tak budou říkať! Ó nebe či peklo — — Heleno, já nejsem vrah!“

„Bůh vám — buď milostiv — otče!“

„Ty mi nevěříš? Ty, má krev?!“

„Nešťastná — kletbou stížená — kletbu plodící krev!“

„Nuže — nemáš mě viděť na popravišti. Já byl jejím vrahem — a tudíž také jeho!“

V nejbližším okamžiku padla rána — Heřman prohnal si hlavu kulkou. Helenu opustily smysly.

Doběhl i Statecký na jeviště hrůzy, přiběhl Převor s některými vesničany. Desatery ruce pílily udusit plamen ve vápence — když však ubohého Michala vytáhli, byl už černou, zohavenou mrtvolou. Herman už dávno nedýchal — Helenu odnesli ve mdlobách.

Máj loučil se posledním dnem s krajinou — všude bylo živo a hlučno; jen ve Všemlatském zámku rozkládálo se trudné ticho; lékař dnes vyřkl zcela určitě, že se Helena června nedočká.

Kněz ji byl opatřil poslední posilou; v přítomnosti jeho a několika jiných svědkův ohlásila svou poslední vůli. Závětí, která se v papírech Hermanových byla nalezla, stala se dědičkou všeho jmění; to nyní odevzdávala veřejně své sestře Anežce.

Propustila všecky, ve jmenu otcově odprosila Převora, rozloučila se i se Stateckým, který pro slze nemohl slova pronésti; pak zůstala s Anežkou o samotě.

„Sestro má,“ pravila tiše a se svatým jakýmsi poklidem. „Sestro milená — i tobě musím s Bohem dát. Nelkej, Anežko; hleď, já také nepláču. Kdy by mne byl Bůh povolal, než jsem tebe poznala, má smrt by byla snad zoufalým zápasem. Nyní odcházím utěšená nadějí, že dojdu božího smilování — a nezbývá mi, leč abych tobě ještě jednou děkovala — abych ti přála blaho

na zemi. „Udělej mi kříž, Anežko má — a až umru, zatlač mi oči. Bůh ti odplať lásku tvoji. Ona byla jediný paprslek v mém zachmúřeném životě. Žij blaze, Anežko má — a nezapomeň na mne. Přijď někdy na můj hrob. Ještě políbek. — A teď s Bohem — s Bohem — na shledanou — — na věčnosti!“ ....

Oddechla. Ruce, kterýmiž sestru kolem krku držela, sklesly. Anežka vrhla se štkajíc podlé lože na kolena. — — —

Byl slavný pohřeb; sjeli se i dalecí příbuzní pana Hermana. Týž den ještě zmocnili se i jeho jmění. Svědkové poslední vůle Heleniny o své ujmě hleděli tomu zabrániti; příbuzní hrozili zákony, soudy a protekcemi. Starý Převor ve jmenu své dcery se dobrovolně všeho odřekl.

Zůstal v chudém domku Teplejšském až do smrti. Po dvou letech i jeho pochovali — na pohřeb shromáždili se zástupové lidstva z celého okolí.

Brzy po tom vstoupila Anežka do řehole milosrdných sester. — —

Ticho a pusto je nyní u vápenky polo rozbořené; vesničané se jí vyhýbají. Od osudného večera bylo tam už vyhaslo ....

Červená rukavice.

Vypravuje Eduard Just.

„Ach běda! běda!“ zvolal před několika roky rukavičkář Martin, když byl po ránu otevřel krám svůj a nespatřil veliké rukavice červené, od nepamětných dob již nade dveřmi visící. Protřel sobě několikráte po sobě zrak, zatahal se za kníry, zdali skutečně bdí, a opět i opět vzhůru pohlížel. Než co platno! Rukavice tam nebylo, a smutně zdál se pozírati na Martina hák ve zdi zaražený, který byl na sobě nosil nepřítomnou nyní a trpce želenou družku svou. Ni nejmenší stopy po ní nezůstalo mimo putičko, za něž byla zavěšena, a které se klátilo v ranním vzduchu, jako by umíráčkem vyzvánělo nebožce paní své.

„Ubohá rukavice má!“ zastenal rukavičkář, když se byl na dobro přesvědčil, že pouhým koukáním ji nepřivolá na staré místo její, načež divoce vrazil do krámu, zvěstuje domácím svým hrůznou zprávu. A leknutí ovládlo ženu, děti, tovaryše i učeníky. Však to nebyla také žádná maličkost, ztráta této na tři střevíce dlouhé a jak

vařený rak červené rukavice, jediné zajisté druhu svého v celém našem městečku! Což jsme se jí jako děti nadivili, a jak často cívěli jsme na ni, brousíce o ni rozum a vtip svůj! Každý věděl nějakou o ní novinku, jakou na vzájem sdílel ostatním, a bývalo smíchu hlasitého, až lidé kolem se ubírající do nezbedů se pouštěli, krotíce takovou měrou rozpustilosť jejich. A rozprchli jsme se vždy, pokáráni byvše, na vše strany jako hejno vrabců, když do nich bylo vypáleno notně broků, ale za nedlouho zase jsme stáli před rukavicí, hulákajíce více než dříve. Na hřmot takový objevil se obyčejně na prahu mistr Martin, a jal se nám vyprávěti rozličné o obrovské rukavici báchorky, a my jsme poslouchávali pozorně, mnohem pozorněji než ve škole, když vykládal starý kantor slabikář. Však bývaly ty povídky o ní mnohem zábavnější než suchopárný výklad písmenek a slov, a starý rukavičkář znal zvláštním způsobem seznamovati nás s osudy miláčka svého.

„Slyšeli jste už o Davidovi a velikánském Goliáši?“ ptával se nás, a když jsme byli, hlavami kývajíce, přisvědčili, že známe osoby ty, pokračoval u svém vypravování, řka: „Nu hleďte, tato rukavice patřila před dávnými a dávnými časy tomu obrovskému Goliáši, a kdykoliv si ji navlékal, notně se zapotil, než ji na ruku dostal. A on měl vám, děti, notnou ruku! Vždyť byl tak vysoký, že dosáhnul až na měsíc, a hvězdy mačkával v dlani jako vy mačkáte hniličky. Při tom ale chtěl přece jen honiti uhlazeného panáka, jako na příklad

naproti kupecký mládenec, a proto poručil rukavičkáři, aby mu urobil rukavice hezky těsné, což se také skutečně stalo, a ubohému obrovi na záhubu bylo. Neboť v boji s malinkým Davidem nemohl pořádně v rukavicích meč držeti, a tak přišel o život. Krve z něho tolik vyteklo, že by se byla bezmála celá armáda utopila, kdyby nebyla utekla, a rukavice původně žluté nasákly té krve do sebe takové množství, že pak byly červené jako posud tato jest. Nu, rozumíte, děti?"

„Rozumíme!" volávali jsme z plných hrdel, a uctivě jsme hledívali na Goliášovu rukavici.

„Tedy jděte teď domů, a zejtra vám zas povím o ní něco hezkého!" vybízel nás Martin, a když byl v krámě zmizel, odebrali jsme se i my do svých příbytků, hádajíce se o tom, co jsme byli zaslechli, a pravdivosť slov svých školními knihami na hlavách sobě dotvrzujíce. A sotva že jsme se dočkali druhého dne, ba zvědavosť často nedala nám ani spáti, a usnul-li kdo, zajisté se mu snívalo o červené rukavici. Byloť nám pak slýchati o lidech, kteří je jeden po druhém dědili, — a byli to znamenití mužové, obyčejně turečtí princové a afrikánští císařové — leč žádný z nich neměl prý již rukou vhodných, aby rukavice ty nosil, a každý jen měl je jako okrasu u sebe. Na konec octnula se jedna ta rukavice až v Čechách, a Martinův pradědeček byl prý ji zakoupil od tureckého generála, který do zajetí přišel a peněz na vykoupení potřeboval. Byltě pradědeček tento jako všichni Martinové rukavičkářem, a zavěsil si ji nade

dveřmi, kde byla až do onoho dne, když tajemným způsobem byla zmizela k velikému žalu mistra i lidí jeho. Rmoutil se pro ni hrůzně a útěchy nebylo mu nižádné. Vždyť sám již věřil ve vše, co byl o ní vyprávěl, a za jistou měl pravdu, že její přítomnosť přináší štěstí domu jeho. O její soudružce tvrdíval, že byla zničena při velikém požáru Moskvy za času Napoleona I., a proto byl také hrdým, že má druhou pro pravici určenou, a choval ji jako oko v hlavě, aniž by ji byl dal, byť se mu za ni podávaly poklady celého světa. A o tuto řídkou zvláštnosť teď přišel vlastní neopatrností svou! Každodenně sejmul ji k večeru s háku železného a bedlivě uložil, a jen jednou byl opomenul, aby ji na noc uschoval, a hle! po ránu rukavice ta tam, ukradena a dokonce snad už zničena! Mistr Martin div že si nezoufal!

Za nedlouho roznesla se pověsť o ztracené rukavici po celém městě. Sběhla se mládež, scházeli se též usedlí sousedé, v tlupách obklopily báby krám Martinův, a bylo řečí o události té, že nedá ani vše se vypsati. Hoši želeli červené rukavice, vypravujíce vše do podrobna, čeho se byli o ní dozvěděli z úst pána a majetníka jejího; starší lidé vrtěli hlavami pro neobyčejný případ tento, mudrujíce o nešlechetníku, který byl město připravil o takovou ozdobu, a lajíce neprozřetelnosti souseda rukavičkáře; báby pak hádaly se, jaké číslo má červená rukavice — výklad obyčejné rukavičky znaly, ale červená barva a velikosť předmětu nasily mezi ně nesvornosti — i bylo hluku, že se podobalo, jakoby bylo vzbouření

povstalo v klidném městečku. A Martin, vida to vše, rval si vlasy z hlavy, klnul sobě i světu, a bylo násilně jej zdržovati, aby sobě neublížil měrou nějakou.

Oznámena jest hned ztráta též u ouřadu, a záhy vyřítil se z radnice policajt Vroubek, buben zavířil, policajt dle obyčeje svého vyzvednul pravici paličkou ozbrojenou do výše, a levicí bubnuje sobě na záda, taktéž dle dávného zvyku svého, vyvolával hlasem mocným, že nějaký škůdce a nepřítel poctivého mistra Martina ukradl vůbec známou a divotvornou rukavici červenou, a že ten, kdo vypátrá nešlechetníka toho, hojnou dostane odměnu, zloděj ale že bude potrestán šatlavou a hojným postem na výstrahu celému světu.

A ve všech končinách města vybubnoval a oznámil policajt Vroubek událosť tuto; učinil tak první, druhý i třetí den, po týdnu, za čtrnáct dní, stále bylo slyšeti buben i vysmolený hlas Vroubkův, a pořád nic! O červené rukavici ani památky, zrovna jako by byla na dobro zmizela ze světa časného.

Mimo Martina zmocnila se nyní též Vroubka veliká starosť. Byltě pevně doufal, že po vynálezu rukavice i jemu kromobyčejné a to hojné se dostane odměny, a na účet toho hřešil silně, uloviv si každodenně u „modrého anděla“ notnou opičku na dluh. Počet posledních se množil, žebřík na černé tabuli „modrého anděla“ rostl do výše, a posud pražádný výsledek podniknutého vyšetřování, badání a hledání.

Zle bylo tehdy, zle!

Hlava města blahé paměti měl sice dobrý nápad aby Martin, zanechav hořekování za zmizelou rukavicí, novou právě takovou si ušil a nade dveřmi krámu zavěsil, ale žel bohu! Nebyla by to bývala ona pravá, divotvorná, po nebožtíkovi Goliáši, přinášející blaho a štěstí do domu, a marně by byla množila hoře rukavičkářovo, přivádějíc mu na paměť onu červenou, na tři střevíce dlouhou a krví napojenou, jejíž družka životem byla propadla při velikém požáru města Moskvy za dob Napoleona I. —

„Co činiti?“ přemýšlel po probdělé noci první Martin, a v hlavě se mu hemžilo nápadů rozmanitých a dosti podivných. Na konec běžel k Mojžíškovi....

Znáte-li pak Mojžíška v našem městečku? — Věřím, že nikoliv, a on přece u nás tak znamenitá osoba! Ne veliký sice, — tři střevíce a čtvrtý bez půl druhého palce, tedy o něco delší než červená rukavice — ale zkušený! Nebylo u nás snad člověka, který neměl s ním co dělati. A on věděl rady a pomoci ve všem a všudy! Pomáhal zadluženým, a za to nežádal leč skrovný výdělček — dvacet až třicet ze sta — a toť bylo snad dosti poctivé! Zamilovaným udílel jisté pomoci v rozmanitých nesnázích, a znal věci tak zříditi, že přicházelo až k svatbám, byť se i byli z počátku rodiče té neb oné strany, ženicha či nevěsty, sňatku zpouzeli. Mojžíšek měl vliv nerázný v domácích poměrech, a podařilo se mu obyčejně k spokojenosti zastanců i své vlastní. A což teprv, když přišla doba odvodu na vojnu! Tenkráte

míval nejvíce práce a nejhojnější žně. Z mladíků jak řípa zdravých tvořil na několik dní mrzáky a lazary pomocí pilulek, mastí a vodiček jemu samotnému povědomých, a že se mu svrchovanou měrou odměňovali, kdož takto ušli nebezpečí, jakým hrozily bílé kabáty a modré pantalony, zajisté nikdo nepochybuje. K tomu ke všemu měl židáček obchod v přerozmanitých věcech, a u něho možná vše dostati. A jak lacino, kdybyste věděli! Bez peněz a z polovice zadarmo! Koreček obilí, několik hrstí lenu a nějaká libra peří zapravily výlohy za kus látky na šat, a ke všemu dostalo se kupujícímu návdavku. Tu padnul zlatý prsten s drahým kamenem, onde pravé korále čtyřikráte kolem krku na šňůru, brzy zase náušnice, do vlasů jehlice a jiné i jiné šperky. A když se mu časem podařil pramalounký — jak se dušoval — výděleček, pohladil si Mojžíšek bradu porostlou nazrzavělým chmýřím, zahalil se v starý, ošumělý kaftan, a nacpav si dýmku, dýmal na lavici před barákem sedě, až jej nebylo v kouři ani rozeznati. Sem tam některý soused časem na něj zahuboval, že prý dře poctivé lidi a mládež k rozličným nepravostem svádí, ale v čas potřeby se přece jen k němu obrátil a na konec mu i zalichotil. A moci i převahy své byl si Mojžíšek úplně vědom, a na vzdor tomu byl samá pokora, samá poníženosť ku každému, až na svou drahou polovici Sáru, která mu nikdy nebyla s to vyhověti.

K tomuto Mojžíškovi tedy odebral se mistr Martin na radu.

Bylo krásné jitro a spanilé jak lahodný úsměv nevinného robátka, když je celuje láska mateřská. A vnady toho jarního dne záhy z rána zakoušel též náš Mojžíšek. Dlouhý troubel u dýmky maje v ústech, vypouštěl silné kotouče dýmu do vzduchu jako na důkaz, že úplně spokojen jest sám s sebou i s celým světem. Oslovení Martina vytrhlo jej z myšlének.

„Víteli pak, Mojžíšku, co se mně stalo?“ ptal se rukavičkář, poklepávaje mu na ramena.

„A co by se bylo stalo, milostpantatínku?“ odvětil v pokoře žid, kloně se skoro až k zemi. „Na polích nepotlouklo, řemeslo se daří a rodina vaše živa a zdráva. Což by se tedy bylo stalo?“

„Což neznáte mou červenou rukavici?“ dí Martin, a rukou si přejel přes obličej strápený.

„I znám, milostpantatínku, dobře znám vaši červenou rukavici,“ pravil Mojžiš. „Včera prý ta tam, jak vybubnovával policajt Vroubek. Škoda, věčná škoda té rukavice, a sám bych byl rád, kdyby se našla.“

„Ba škoda jí, Mojžíšku!“ povzdechnul rukavičkář.

„Však uhlídáme, co se dá dělať, milostpantatínku!“ zněla útěcha židáčkova.

„Vy mně k ní pomůžete, viďte, Mojžíšku?“ skoro prosebně vece Martin. „Odměním se vám po královsku, dostanete, co požádáte, a proto přičiňte se, přítelínku, hledejte, abyste našel!“

„A na koho byste měl největší podezření?“ vyzvídal žid.

„Nevím, Mojžíšku, jistě nevím, kdo by mně to byl učinil. Snad soused kožešník, který mne rád v hospodě nabíral rukavicí — ale ne, ten to nebyl, ten příliš poctivý, a o jiném nevím. Co jen činiť?“ mluvil rukavičkář, sepnuv ruce v malomyslnosti své.

„Já budu hleděť, pantatínku, a jistě se dopídíme rukavice červené,“ jistil Mojžíšek, a Martin, povzbudiv píli jeho hojným nádavkem na penězích, vracel se domů. —

I bylo pátrání na všech stranách, však marně. Minulo čtrnácte dní, uplynul celý měsíc, a nikde nic; — vše zůstalo při starém, jen rukavičkář změnil se skoro až k nepoznání. Láska, kterou byl přilnul k rukavici po pradědečkovi zděděné, bylali veliká dříve, proměnila se nyní v touhu po ní takovou, že Martin dnem i nocí svou drahou Goliášku — jak ji nazýval — před očima měl, a v trudu svém hojných natropil kousků, svědčících o stavu duše jeho.

Z blízké vsi přinesl si rolník jelenici na spodky, a mistr rukavičkář místo na brslenky stříhnul na ohromnou rukavici v zadumání svém k velikému ustrnutí ženy a dělníků. Strhla se bouře domácí, a blesk za bleskem stíhal hlavu ubohého Martina. A on vše tiše snášel, ani nemukal, ale bera kůži za koží, stříhal vzory na samé rukavice, ale na jaké rukavice! Slečna Amalie pana radního Králíka dostala křeče do žaludku, když si poslala pro dva páry glazírek, a služka jí přinesla celou haldu rukavic, které by se byly spíše hodily pro mozolité ruce některého drvoštěpa, však nikoli pro něžné

ručinky Amálčiny. A malých, jakých třeba, nebylo v krámu Martinové pražádných. Poslední zásoba byla vyprodána o trhu v městě na dvě míle od nás vzdáleném, a nové od času ztráty rukavice červené shotovené byly veliké, až příliš veliké. A k tomu taková nehoda! Pan důstojník vojenský byl přijel za Amalií, měla býti domácí zábava, ples, a kdož ví jakých vyražení více, a nyní neměla slečinka rukaviček! Totě k zoufalosti! Křeče se zmáhaly, mdloba stíhala mdlobu, městský lékař byl přinucen, po celé půldne prodlévati u Amalie, a zatím řádil v druhém pokóji pan důstojník, tahaje přes tu chvíli kord z pochvy a hroze, že rukavičkáře skrz na skrz probodne.

A mistr Martin neměl o tom všem ni nejmenšího zdání. Tiše a ani nemukaje snesl výčitky své choti, a jen ducha přítomnosti této bylo děkovati, že se na kvap urobily dva páry něžných těch glazírek osudných, a takovou měrou že se předešlo většímu neštěstí, jaké mohlo pojíti z křečí slečny Amalie, dcery pana radního Králíka v našem městečku. Však vám to také byly křeče, a žádné vznešené dámě útlého citu a slabých nervů nebylo by se za ně styděti! Či nevěříte? — I jen věřte! Naše městečko, ačkoliv jedno z menších měst v království Českém, může v mnohém ohledu co do panských mravů a zvyků závoditi s místy, kde v květu bývají mdloby a křeče. Též u nás nalézti lze opičení — či ne, takové slovo vlastně nebylo v úmyslu mém vysloviti, a žádám proto za odpuštění. Ale slavně, za to vám ručím, žilo

se u toho našeho pana radního Králíka. A což by také nic! Bohatství nemalé, a proč by tedy nebyly také v módě křeče a mdloby?! Sama příroda byla odkázala slečnu Amalii k podobným věcem. Vždyť byla, jak říkával papínek, jako z cukru a másla, a nejmenší ovanutí větru bylo s to, několikadenní nemoc na krk jí přitáhnouti. A také proto nesměl se o její ruku ucházeti leč člověk kavalír, — dle slov pana radního — a kavalír ten objevil se v osobě hrdinského důstojníka, který alespoň dvacetkrát byl kord z pochvy vytasil, hroze, že rukavičkáře skrz na skrz probodne, a snad by to byl i učinil, kdyby lepší cit jej nebyl ovládnul, a k zachránění provinilého rukavičkáře jej nebyl pobádal. Šlechetná to byla duše, a kdyby mi nebylo psáti o červené rukavici, zajisté bych vám něco sdělil o jeho lásce k Amalii, a bylo by se vám diviti romantice, jaká obapolnou jejich náklonnost k sobě provázela. Nu, neškodí nic! Možná, že se do toho někdy spustím v dobrém rozmaru! —

Minul již měsíc po ztrátě drahocenného předmětu, a posud nedozvěděli se o rukavici ani Mojžíšek, ani policajt Vroubek. Stav Martinův horšil se ode dne ke dni, a v domácnosti jeho bylo vše rub na rub. Hlava rodiny nedbala ani práce ani hospodářství, a nepořádku všudy dost a dost. A všeho vina — nešťastná rukavice! —

„Sáro!“ volal v komoře jednoho dne malý Mojžíšek, jemuž, jak se zdálo, neštěstí rukavičkářovo na srdci

tížilo, či z pouhého citu lidumilovného, či v naději na slíbenou odměnu. „Sáro! víš, co uděláme?“

„Nevím, co udělá můj Mojžíšek,“ vlídně odvětila Sára, jsouc ráda, že manžel po dlouhé době zase jednou k ní se má vlídně, což bývalo velmi zřídka.

„Ušijeme mistru Martinovi rukavici červenou, a řekneme, že to ta ztracená,“ vykládal židáček, vytahuje z rance kůži.

I stalo se tak. Mojžíšek z čista jasna se přihnal za několik dní na to k Martinovi, maje v šátku něco zaobaleného, což po rozvinutí šatu se ukázalo jako červená rukavice, na tři střevíce dlouhá a jako vařený rak barvená. Radost rukavičkářova byla náramná. Vrhnul se na svou drahou Goliášku, objímal a líbal ji, ale záhy proměnil se ples jeho v šílený vztek, jaký úlevy hledal na uzounkých zádech Mojžíškových. Byltě Martin poznal, že jest podveden, a zlostně mrštil rukavicí na hlavu tomu, kdož ji byl přinesl.

„A jak to, milostpantatínku!“ bránil se žid. „Vždyť to vaše rukavička červená.“

„A kam se dělo vyšívání na ní?“ obořil se Martin.

„Aj, vypáráno od zloděje, milostpantatínku!“ vece Mojžíšek, couvaje ke dveřím, a když jich byl dosáhnul, vyskočil na ulici, upaluje k domovu.

Rukavice letěla za ním, a svalila se do bláta, odkud ji záhy vysvobodilo hejno uličníků, kteří na bidélku ji městem nosili, provolávajíce jí hlučně slávu.

Slečna Amalie dlela právě na balkonu — jakým že jen dům bohatého pana radního Králíka byl ozdoben, krátce budiž podotknuto! — když průvod ten kolem se ubíral, sesílen již jsa na hodnou tlupu lidstva, a pohled na nezbednosti tyto dojal tak mocně dívku, že vzdor voňavce, kterou k nosu přiložila, mrákoty se o ni pokoušely. Vroubek na štěstí to byl zpozoroval, jelikož právě byl vyšel z radnice, a dílem aby Amalii zbavil nemilého jí pohledu, dílem aby se zmocnil rukavice, kterou považoval za pravou, ztracenou, a nyní opět nalézenou Goliášku, spustil se za mládeží, která hulákajíc na vše strany se rozprchla, a předmět hlučného poněkud plesu svého do kašny uvrhla.

Vroubek vykasal rukávy u kabátu, a brodil se až po ramena ve vodě, lově rukavici. Když se mu bylo podařilo, aby ji vytáhl, běžel, zapomenuv vážnosti, jaké požadoval stav jeho, klusem k „modrému anděli“, kde na radost tu vyzunkal pivečka, až mu šla hlava do kola. Potom vrávoral v pocitu svého vítězství k Martinovi.

„A hle, pane Martinku, kterak mně fortuna přála!“ volal, vstupuje do dveří.

„A hle, pane Vroubku, kterak já vám nepřeju!“ odvětil, zlobou se třesa rukavičkář, jenž byl falešnou Goliášku na první pohled poznal, a uchopiv policajta za ramena, vystrčil jej i s rukavicí ze dveří.

Vroubek byl jako u vidění, nemoha se zpamatovati pro uvítání, jakého se mu bylo dostalo. Z tohoto udivení vytrhl jej synek jeho Matěj, zvěstuje mu, že v oka-

mžení přijíti má k panu radnímu Králíkovi. I učinil tak, netuše ani, tam že dostane se mu úředního povolení k vykonání pomsty za pohanění své.

Pomstil, ba strašlivě se pomstil policajt na mistru Martinovi. S vážnou tváří a řemínek od hole kolem ruky maje ovinutý, vkročil za krátkou dobu po druhé v byt rukavičkářův a nejpřísnějším hlasem jal se vykládati, kterak urozený pan Králík, soused a radní městečka našeho se hněvá pro urážky, jakých se dopustil rukavičkář Martin, a že se tomuto všelijaká taková nezbednost s červenou rukavicí zakazuje, a že slečna Amalie a vůbec veškerá honorace městská nebude již kupovati u něho zboží, ale v městě na dvě míle vzdáleném že si zaopatří zásobu glazírek. Na konec upomenul Vroubek mistra na odměnu, jaká mu byla slíbena v pádu, pakli nalezne, co skutečně již naleznul, i žádal, aby mu byly zaplaceny mimořádné výlohy u „modrébo anděla“.

Martin vyslechl tiše celou zprávu tuto, pohodil hrdě hlavou, a ukázal na dvéře Vroubkovi na znamení, aby šel, odkud byl přišel. Blesky, jež při tom rukavičkáři z očí šlehaly, zastrašily zlověstícího posla, a proto krotce se zpět bral, zanechav mistra osudu. Ale u „modrého anděla“ strašně se zapřisáhnul, že nevrátí Martinovi Goliášky, a kdyby tento za ni dával celé jmění své. —

Nepatrná to věc, ona červená rukavice, a hle! tolik přece natropila ostudy v klidném městečku našem. Mi-

stra připravila o domácí výdělek, rozkmotřila jej s pány, a též druzí občané, aby se zavděčili panu radnímu, stranili se jaksi souseda svého.

Ba věru, podivně si zasedne časem neštěstí na člověka! Mnozí velicí mužové, ač mi právě nepřipadají na paměť jejich jmena, pro pouhé maličkosti sešli se světa tohoto. Jednomu uvízlo zrnko z hrozne v krku, a zalknul se; druhému vletěla moucha v hrdlo, a za chvíli byl na marách; třetího napadla mdloba, když se byl podíval na pavouka, z mdloby se vyvinula nemoc, a v krátkém čase nebylo ho mezi živými; opět jiný jiným dosti malicherným způsobem přišel o život, a podobně pronásledoval i mistra Martina osud v podobě rukavice jak rak červené a na celé tři střevíce dlouhé! Ovšem že to byla rukavice zvláštní — a důkazem toho jest mimo jiné též, že všechny báby v našem městečku celého půl roku na Pražskou i Brněnskou loterii sázely čísla její, totiž té Goliášky, a na konec, když nebyly s to, ani vindry vyhráti, že mistra i s rukavicí ke všem všudy posýlaly, zlobíce se přenáramně — ale což platno, když to byla přece jenom kožená rukavice, a takový měla vliv na našeho rukavičkáře! Kdybych byl přísným moralistou, pěkná by se mi naskytla příležitosť, abych vám v cituplné řeči uvedl na paměť, že nemáte ničeho na světě na lehkou váhu bráti, ani té čisté neb také již nečisté rukavičky, v kterou právě třeba nadíváte prsty své. Než nemíním sobě škoditi u laskavého čtenáře neb laskavé čtenářky, a proto zanechav mravních naučení,

vracím se opět k mistru Martinovi a k červené, však posud nenalezené rukavici jeho. —

V dotčeném, již na dvě míle cesty od nás vzdáleném městě odbýval se výroční trh, trvající celých čtrnácte dní. I Martin odebral se tam s hojnou zásobou svých výrobků, ačkoliv by mu nebyla návštěva trhu snad ani na mysl přišla v nevrlosti a stále rostoucí skormoucenosti jeho, kdyby nebyla naň doléhala pečlivá manželka jeho.

Sedě s Mařenkou svou, synem rukavičkářem a tovaryšem jedním na bednách v žebřinovém voze, přijel na náměstí, a zlostí se zarděl jak červená rukavice jeho, spatřiv, že místo, kde míval od jakživa krám svůj, již zajmuto jest cizími vedralci, a ke všemu ještě ševci, kteří pilně rozvěšovali na bidlech boty a střevíce v pestré směsici. Jako rozdrážděný lev skočil s vozu, a již se sypalo hromobití na nešťastné obuvníky. Hádka veliká, a kdož ví, kam by byla dospěla bez brzkého vysvětlení nahodilého se nedorozumění! Rukavičkářům bylo totiž vykázáno tentokráte jinde stanovisko, a mruče zajel tam mistr, ulevuje stísněným prsoum hubováním na nepořádek, jaký panuje prý ve světě od oné doby, když přišel o Goliášku. Nová, jak patrno, u mistra Martina doba světová, a posud tuším málo známá!

A kupovalo i prodávalo se o tehdejším jarmarku pilně, ale Martin, druhdy zarytý obchodník, neměl dnes citu a smyslu pro výdělek. Vše, vše zdálo se mu, že se bylo proti němu spiklo, a takměř o rozum jej při-

praviti chtělo. Za boudou uhostili se jarmareční zpěváci, hřmotný muž a neméně hřmotná žena s výrostkem ženského pohlaví, a všichni tři zpívali, div že si plíce nevyzpívali. Na obraze křiklavými barvami namalovaném a asi na dvacet čtverců rozděleném ukazoval muž dlouhým bidlem jednotlivé sceny strašlivé historie, při které na sudy krve vyteklo, a žena s druhou družkou šermovaly ve vzduchu, držíce v rukou písničky, jež shromážděným nabízely s dokladem, že ta písnička i s pěknou modlitbičkou na konci stojí jenom dva šajnové krejcárky — bylot tehdy ještě v dobách šajnových — a bez ustání takměř a bez ochraptění namáhaly se tři tyto krky, opakujíce stále a stále třicet slok zpěvu svého. A mistr Martin dlouhou dobu byl jak na řeřavém uhlí. Na konec nebylo již mu možná, muka tyto snésti, ale skočiv za boudu, skoupil všechny písničky, svázal je do uzlu a podařil jimi svou Mařenku.

„Martine!“ křižovala se žena, a leknutím div že nezkameněla, nemyslíc jinak, leč že šíleným se stal muž její. Ten však, ani necekaje, seděl v pozadí boudy, a před očima křepčila mu ohromná rukavice červená. Z počátku zřel opravdivou před sebou rukavici, znenáhla však přetvařovala se tato, berouc na sebe podobu lidskou, a záhy poskakoval před mistrem červený mužík, pitvoře se způsobem přepodivným. Brzy se na Martina usmíval a prstem na něho kýval, jako by k tanci jej vybízel, brzy zase se mračil na pána svého a hrozil mu, dávaje na srozuměnou, že vlastní jeho vinou byl se ztratil

a mnoho, mnoho nesnází a protivenství snášeti musel. A mistru rukavičkáři bylo do pláče při němém tomto líčení osudu ztracené Goliášky, a záhy se mu zarosily oči, když uzřel, kterak mužík, vyjasniv obličej svůj, ruce k němu vztahuje, vše mu odpouští a kolem krku jej chopiti se chystá.

„Má drahá!“ vydralo se Martinovi z úst, a rozpřáhnuv rámě, objímal v duchu již opět v pravé podobě se mu zjevivší dlouhou, vkusně vyšívanou rukavici.

A v okamžení zase vykouzlila mu obrazotvornost jiný přelud, a Goliáška, nezapírajíc ženského rodu svého, dlela před ním jako švarná dívčina, a čím déle Martin v obličej jí pozíral, tím blaženěji bylo mu u srdce a v hlavě, a dávno, dávno minulé doby bylo mu poznovu prožíti. Ano, tak právě vypadala ona, která již mnohá léta odpočívala v chladné zemi, a kterou byl tak vřele, tak srdečně miloval, a kterou nikdy nebyla s to jeho Mařenka mu nahraditi, ačkoliv i tuto měl rád, a ničeho ani slova křivého naproti ní sobě nedovolil. Ale ona, kterou mu nelítostná smrt byla odňala, právě když už měl ji nazývati svou, Aninka byla nyní povstala, a sedíc mu na klíně, dala se od něho celovati a tulila se mu k prsoum, že mu bylo blaze, jako bývávalo někdy před časy. A čím dále, tím více se kochal Martin v těchto snech, neznamenaje ničeho, co se kolem něho na prostranném náměstí děje. Čilý život byltě již dosáhl vrchole svého, a na všech stranách ozývaly se výkřiky, rozprá-

dal se hovor mezi kupujícími i prodavači. Tlupy lidstva tlačily se v úzkých uličkách mezi plátěnými a prkennými boudami, a při hlasitém smíchu zažívaly jarmarečního veselí. A toho všeho neznamenal mistr Martin, a byť nebylo bývalo Mařenky, syna a tovaryše, snadno mohl některý umělec dlouhoprstého řemesla osvojiti sobě celý sklad rukavičkářův i s ním samým. Ale což on dbal malicherných starostí takových! V duši jeho vzešlo nové ráno, a růžové červánky vroubily nebe, na které patřil. A Bůh sám ví, kde se to pojednou vzalo v tom starém Martinovi, jehož hlava již hojně se počala pokrývati šedinami, a jehož srdce na první domnění neznalo jiného citu, leč onoho pro výdělek hmotný! Ba jistě podivná to věc u toho prostého, nelíčeného člověka, v kterém nepatrný předmět, jako jest červená rukavice kožená, rozžala jiskru nadpřirozeného daru vyšších mocností, která unášejíc jej na perutích rozhárané obrazotvornosti, v jiný svět jej přenesla, a jinými smysly dala mu patřiti na minulost uprchlou! Tak dobře mu bylo v stavu tom, a přál sobě, by tak trvalo věčně. Než záhy bylo se mu probuditi.

Mařence bylo nápadné dlouhé již mlčení manželovo, a proto uznala za dobře, aby vytrhla jej z hlubokého zadumání, v něž se byl ponořil.

„Martinku! co ti chybí?“ oslovila jej, a poklepávala mu na rameno.

„Už jdu, Aninko! šeptal mistr, nejsa posud schopen smyslů svých, a náruživě obejmul svou manželku, která

s vykřiknutím: „Pro rány umučeného spasitele!“ z náruče se mu vyrvala.

„On blázní!“ zabědovala, sepnouc rukou svých nad hlavou.

„Co se děje, Mařenko?“ ptal se Martin, a zvednuv hlavu, pohlížel na ženu, syna a tovaryše jakož i množství lidu, které zvědavosť k boudě byla přivábila, jako by z hlubokého spánku se byl vyrval.

„On blázní!“ opakovala žena a slzy vyhrkly jí z očí.

„Kdo blázní?“ v udivení tázal se mistr, potíraje sobě čelo a zraky těkal od jednoho k druhému z přítomných.

„Ty Martine!“ vece Mařenka, a starostlivě pohlížela mužovi v oči. „Či snad se ti jen něco zdálo a tys zdráv.“

„Sen, pouhý sen, milá Mařenko!“ zněla útěcha starého Martina, jenž trudně se usmál při slovech těchto, a hlavu svěsiv, dlaní si přejel přes obličej, snad aby setřel slzu, která se mu byla z oka vydrala, aniž si mohl vysvětliti příčinu, proč se stalo tak.

„Chvála bohu!“ oddechla si potěšená žena, a pustila se opět do prodeje. Martin, usednuv na bednu, znova se oddal myšlenkám, šeptaje: „Už mi ničeho na světě nepřejou, ani aby mne navštívila moje Goliáška. Samé neštěstí se na mne valí od té doby, když mi nevděčnice uprchla. Kdyby ji alespoň někde lapili a za trest na několik let do žaláře dali! Ale ne, to nejde! Ona by toho nezasluhovala. Radš by ji měli ke mně přivést, u já bych jí odpustil, měla by se u mně dobře

a miloval bych ji jako vlastní své děti. Kdož ví, kde se potuluje, a dost možná, že tře někde bídu a nouzi, kdežto by se u mně tak dobře měla? Což nemám domek a polností? A řemeslo vynáší také nějaký groš. Aneb se snad bojí, že by byla potrestána? — To nikoliv! Vždyť mne zná, ví, že jsem dobrák, a že neublížím nikomu. A přece nejde! Ba věru, nemyslel jsem, že Goliáška zapomene na dobro na dobrodince svého!"

A svěsiv hlavu, mluvil Martin ještě dále sám k sobě, o celý svět byl odumřel jeho duši, v níž zaujala celé místo rukavice červená. Tovaryš sedící blíže něho, trnul, slyše slova tato, aby netroufal si, aby mistrovou upozornil na to v domnění, že Martin, dřímaje, ve snu tak hovoří. Když pak se přiblížil večer, vzbudila žena mistra, který bez odmlouvání následoval ji do hostince a tam, zasednuv za stůl, povečeřel, aniž by slova promluvil k Mařence. Dělo se tak již dříve také častěji, že Martin v mrzutosti slova neměl pro nikoho, a proto nevšímala sobě podivného počínání si manželova, ačkoliv posud jí nedalo pokoje jeho dřevní vyrčení: „Už jdu, Aninko!" a náruživost, kterou ji byl objmul. Pozorovala častěji tvář jeho, než v této se jevil klid a blahá spokojenost, jaké již dávno nebylo u něho. Záhy odebrali se oba na lože. — —

Pominuvše několik neděl uplynulých po trhu dotčeném, rozhledneme se zase v našem městečku. Mnoho se nebylo změnilo u nás, a což by se také mohlo změniti, aby záhodno bylo zmíniti se o tom? Leč přece něco

se událo nového. Králíkovic Amalie byla se provdala za hrdinského důstojníka, jehož jmeno mi již vypadlo z paměti, a ten si ji odvezl někam daleko — říkali, že to až na hranicích, ač mi neznámo, na kterých — a takovou měrou oloupil nás doma o dámu, která do poslední chvíle udávala vznešené společnosti dobrý tón. To byla v jistém ohledu ovšem veliká nehoda; ale policajt Vroubek odvážil se přece u „modrého anděla" tvrditi, že by toto mnoho neškodilo, kdyby to jen s mistrem Martinem trochu se lepšilo. A litoval vám teď nemálo rukavičkáře ten náš policajt! Zapomenuv na vše příkoří, snad by se byl i podruhé odvážil s Mojžíškovou rukavicí k němu, ale ďas aby prý důvěřoval takovému nešťastnému — bláznovi! A že Martin v pravdě nemá všech pět smyslů pohromadě, vědělo se již na kolik hodin cesty po vůkolí, a známa byla též příčina nehody této, totiž ukradená rukavice červená. Však nemněte, že byl stav rukavičkářův někomu nebezpečný! Nikoliv! Mistr byl docela vlídný ke každému a nebylo se obávati nějakého výbuchu šílenosti jeho. Ba cizinec, neznající ho, v rozmluvě nebyl by ani tušil, že nemá před sebou člověka zdravého, a nejspíš bylo by mu bývalo nápadné, že se celá rozprávka Martinova točí kolem Goliášky. A událali se rukavičkáři příležitost, že mohl někomu vypráběti o svém kochánku, býval blaženým a na dobro šťastným. A proto milovali jsme jej jako malí školáci náramně, a den co den navštěvovali jsme zahradu jeho, kdežto sedě na trávníku, vykládal nám osudy

obrovské rukavice. Bylot by mnoho času třeba, než bych vám vypravil, co a kterak prý se dálo s dědictvím po velikánu starého zákona, a možná, že by vás vše nezajímalo jako druhdy nás děti. Ale přece dlužno mi, abych nezatajil osudů červené rukavice od onoho rána, když byla zmizela, a sice dle udání samého mistra to učiním. Slyšte, jak si líčil on další běh jejího života!

„Ve světě panuje samá faleš, milé dítky,“ vykládal jednoho dne letního po poledni shromážděným posluchačům, „a nejlepší toho důkaz máte na mé Goliášce. Přetvařovala se dlouhá léta a od mého pradědka až na mne všickni jsme myslívali, že to sprostá, hloupá rukavice červená, že nemá kusa citu pro život a že s ní možná dělati, co se komu líbí. A zatím bylo jinak, a nikdo ve světě by nebyl v ní pohledával takové taškářské zámysly. Abych vám pravdu řekl, děti! ona byla začarovaná mladá osoba, a již po mnohá léta vrtělo jí to v hlavě, kterak by se dostala na svobodu. Konečně se jí podařilo, a jedné noci, když jsem opomenul ji sejmouti s háku a uzavříti, slezla dolů, vzala na sebe svou původní podobu a upláchla mi do širého světa. Za dne se skrývala v lesích, v noci pak putovala dále, a takovým způsobem dostala se až do Prahy. A podivili se vám lidé, když tu červenou, jako by obarvenou, ale přece spanilou panenku spatřili! Na překot ji pozdravovali, klaněli se jí a posléze dodal sobě mladý pán nějaký smělosti, nabídnul jí ruku svou a odvedl si ji do svého paláce. Tam jí bylo jako v ráji. Služebníků točilo se

kolem ní celé hejno, a jen mrkla, již tu bylo, čeho sobě přála. Nosila skvostné šaty, vozila se v panském kočáře, měla hojnosť dobrého jídla a pití, a smávala se hloupému rukavičkáři Martinovi, že ho tak napálila. Nu, odpouštím jí to. Vždyť byla nezkušena a neznala světa!

Jednoho dne ptal se jí pán, odkud přišla a kdo vlastně je. A ona svěřila se mu se vším a pověděla, co věděla. Mladý pán vrtěl sice hlavou, že to nechápe, ale dělal, jako by všemu věřil a miloval mou švarnou Goliášku po pansku. Nu, tomu vy nerozumíte posud, děti! ale to vám pravím, že to s tou červenou dívčinkou přišlo na špatné konce. Ani se toho nenadála, a bylo po její slávě. Jednou po ránu vyšla sobě sama na procházku a když se vrátila, nepustili ji do paláce, pravíce, že prý ji neznají. Goliáška se zprvu zlobila, pak hleděla urputného vrátného po dobrém přesvědčiti, a když ani to nepomohlo, dala se do pláče, a bědovala, že by se byl kámen nad ní ustrnul. A to si pamatujte, děti! Panská láska je jako povětrnost; chvíli nějakou příjemná jako modrá oblaha, ale náhle a než člověk pomyslí, vyhrnou se mračna, a bouře již je přítomna, a máte po radosti. Goliáška by vám mohla nejlépe o tom zprávu dáti, poněvadž té lásky také zažila.

Jak jsem vám již pravil, z paláce ji vyhnali, a teď neměla koutku, kam by bezpečně složila hlavy své. Kterak si pomoci? rozmyšlela, a napadlo jí, aby se ke mně vrátila; ale stud, nepravý stud nedovolil jí, aby svůj úmysl vyvedla, a tak se potloukala nějaký rok ještě

v tom velikém městě, a dařilo se jí dost bídně. Šlali po ulici, nikdo ji teď nepozdravil, a jen uličníci za ní pokřikovali, že je celá červená, jako když raky z vřelé vody vytáhne. Zoufalost se jí zmocňovala, a tisíckráte želela v duchu, že nezůstala červenou rukavicí pěkně vyšívanou, i přála si často, aby zase mohla viset za putičko na háku nade dveřmi mistra Martina. Kdyby byla alespoň přišla! Jáť bych ji byl s radostí do domu přijmul. Ale to nic! Ani vědět o sobě nedala, a teprv když bylo nejhůř, když ji každý od sebe vypudil a na ni plíval jako na nejhorší stvoření, vydala se na zpáteční cestu do našeho městečka, a s velikým namaháním došla až k panskému rybníku, v kterém se chtěla umýt, aby trochu očištěna vstoupila před obličej můj. Leč trest hrozný ji tu zastíhnul. Sotva že omočila prstů ve vodě, padla do mdlob a v tomtéž okamžení změnila se vám ta červená panenka zase v rukavici, jakou bývala od dávných, pradávných dob. Utrhlo se s ní kus břehu a Goliáška padla do rybníka, v kterém až posud leží pro posměch všem rybám a žabám, které vždy pod večer sobě vypravují, kam to s ní došlo. Kusa svědomí vám nemá ta vodní čeládka! Ale však já jim to co nejdřív pokazím, dám rybník vylovit a mé Goliášce vystrojím pěkný pohřeb. Vy hoši, půjdete za mládence — či nechcete?" obrátil se mistr Martin k nám, dokončiv životopis červené rukavice.

Někteří z nich svědčili, že půjdou na pohřeb, jiní bojácní hoši vzdalovali se, poněvadž jim vyznamenání

takové příliš vhod nebylo, a opět jiní, dospělejší a smělejší, jelikož věděli, že není pravdivé vypravování Martinovo, smáli se pro podivný nápad tento. A mistr Martin vše přijal s klidnou myslí, a pohladiv několik z nás po hlavách, odebral se pak do příbytku svého, aby v koutě za kamny se usadil a slova nemluvě, v dumné se pohřížil přemýšlení.

A život takový měl ubožák den ke dni, a jak všemu lidé ve světě přivyhnou, nepovažovali i u nás na konec šílenost mistrovu za nic jiného, leč za pouhou nutnost, které nebylo lze se vyhnouti. Vynakládáno všelikých prostředků sice, aby jasný den se vrátil v zatemnělý rozum jeho, leč vše bylo marné. Martin stál na svém, že se rukavice červená utopila v panském rybníku, a toť byl přece jen holý nerozum! A jiného přesvědčení v něm povzbuditi, nebylo v moci nikoho. A tak zůstalo vše při starém celé dva roky, a teprv potom nastal obrat u věci té, a o tom budiž dovoleno ještě promluviti! —

V ten čas odebrala se Martinova Mařenka na věčnost, a smrt její zdala se několik světlých okamžiků roznítili v duši chorého. Nemluvilť již více o Goliášce, a po celé dva dny vyseděl u mrtvoly, s trudným okem pozoruje obličej nebožčin. A když mu odvezli družku pětadvacetileté pouti životní za městečko, kde na mírném návrší posetá jest země rovy a jednoduchými namnoze kříži, kde v hluboký hrob i Mařenka jest vložena a černou prstí pokryta, tuť nesnesl již dojem, jaký naň učinil pláč dětí a přátel, — mrákotou zastřely se smysly

jeho a mistr Martin bezduch sklesl na nově naházený rov zemřelé manželky. A dlouhou dobu nebyli s to, aby k životu jej vzkřísili, a když na konec vrátilo se žití v něj, byltě sestaral o několik let. Hlava byla mu zbělela jak padlý sníh, a vrásky pokrylo se čelo jeho. Nemluvil, neplakal, ale každé mrknutí mdlých očí jeho svědčilo, že hluboký žal podťal vetché již beztoho kořeny jeho živobytí. . A po té již zřídka kdy vypravoval dětem pohádky o červené rukavici, a staloli se kdy, že úsilnými prosbami mládeže dal se pohnouti, aby mluvil o ní, bývala řeč jeho tak dojemná, že nezřídka i my dávali se při tom do pláče, litujíce ubohého mistra Martina. Ba jistě politovaní hoden byl rukavičkář zvláště od doby, kdy se stal vdovcem, a v domácnosti nějakého nemohl míti vlivu, jsa pro vše tupým a neužitečným. A takovou měrou živořil až do podzimka, tratě více a více života, až konečně podlehl slabosti a neopustil již lůžko své.

Byl pěkný den podzimní, a na jasněmodrém nebi svítilo slunce, sesýlajíc mdlé již paprsky na zemi. Vedralo se oknem i do světnice, kde odpočíval Martin a světlo to zlaté pohrával na podlaze, berouc rozličné na sebe podoby. Mistr pozorně sledoval změny tyto, a chvílemi pohrával mu kolem rtů blahý úsměv. Dcera jeho Aninka byla potěšena, pozorujíc neobyčejnou a za posledních časů nikdy nepozorovanou radosť tuto u otce a naděje počala jí kynouti, že snad mine neblahý otcův stav.

„Aninko!“ šeptal Martin, nepozvednuv zraků od půdy.

„Co chcete, tatinku?“ ptala se dívka, přiblíživši se k němu.

„Hleď, dítě! moje Goliáška mne navštívila ještě před smrtí a jak je krásná, jak spanilá!“ zněla řeč mistrova, a usednuv na lůžku, rozpřáhnul rámě, jako by někoho k prsoum svým přituliti chtěl.

„Zavolej mi Martinka, Pepíka, Terezku a tovaryše!“ poroučel pak dceři, slabostí jsa přinucen opět ulehnouti, oči se mu vyjasnily a celý obličej jeho vzal na se jiný, prajiný výraz, i bylo patrno, že jasně prohlednul v duši své. Záhy shromáždili se všichni domácí kolem mistra Martina, kterýž se s klidnou myslí rozžehnal se svými, a věnuje slzu památce nebožky Mařenky, brzy na to opustil časný svět. Ale poslední slovo jeho bylo: „Goliáška!“ Patrno, kterakou k ní choval lásku! — —

Smrtí mistra Martina jsme vlastně u konce vypravování svého, a zeptáli se kdo, jakým účelem jsme vedeni byli k vylíčení dotčených událostí, pravíme, že hlavně se dělo tak, abychom seznámili čtenáře s vlivem, jaký na rukavičkáře měla Goliáška jeho. A že vliv ten byl náramný po ztrátě její, snadno lze pochopiti; neboť možná říci, ona že jej před časem přivedla pod zemi, a bez ní že by se nebylo stalo, co se událo. Než podobnou měrou mohli bychom tvrditi o všem, co jakýmkoliv způsobem sahá v děje a osudy života lidského, aniž tím však změníme dosti málo běh světa tohoto, kde jedno

s druhým v úzkém stojí spojení, a tak tvoří jeden, ač ve svých dílech rozmanitý celek. Ostatně jednali jsme o mistru Martinovi, pokud byl v spojení jakémsi se svou Goliáškou, a poněvadž obrali jsme sobě za účel, vypravovati o této poslední, není rukavičkář přední osobou líčení našeho, z čehož vidno, že nejsme posud u konce, ale že nutno, abychom též vypověděli, co se dálo s červenou rukavicí, když byla zmizela z háku, kde se klátívala, za putíčko jsouc zavěšena.

Tak ovšem by nám bylo učiniti, abychom důslednými sobě potrvali, než těžko, hrozně těžko zjeviti, co zůstalo neodkrytým posud tajemstvím. U nás alespoň nikdo se nedozvěděl, kdo byl krádcem veliké této rukavice, a on sám, pakli že se domakal, jak škodným byl skutek jeho pro mistra Martina, zajisté se nepochlubil tím nikomu, věda, že by jej bylo zastíhlo opovržení a ještě něco horšího od veškerého obyvatelstva našeho městečka, kteréž srdečně želelo příhody této tak nemile se ukončivší. Nelze tedy také mně, abych bližšího něco udal, a mohu toliko vypraviti, kterak se později ještě dálo až k nalezení Goliášky u nás. —

Slyšte!

Asi za týden po pohřebení rukavičkáře Martina roznesla se pověst, že prý u panského rybníka straší, že prý po půl noci obchází tam strašidlo v podobě veliké rukavice červené, a ne jeden člověk tvrdil a svatosvatě jistil, že obludu tu na vlastní oči byl viděl. Soudilo se všeobecně, že přece jen pravdivé byly historie majitele

jejího o ní, že v ní se ukrývala zakletá panna, která sešedši nešťastným ze světa způsobem, nyní pokoje nemá v mokrém hrobě svém, a pána svého za odpuštění žádati přinucena jest, pokud někdo ji nevysvobodí. Zkušenější lidé ovšem tvrdili naopak, že to vše jsou pouhé báchorky, a že rukavice kdož ví kde se již octnula, než nebylo nic platno! Mínění většiny obyvatelstva nabývalo vždy více podstaty, a na konec usnešeno se na tom, že se bude pohledávati v panském rybníku červená Goliáška. A v pravdě hledalo se tam dlouhými na konci ostrým železem opatřenými tyčkami, však bez výsledku. Nyní ovšem nikdo nevěděl, co vlastně na celé věci je pravdou, a na krátkou dobu utuchlo povídání o strašidlu. Záhy však zase obživlo, leč tentokráte věřily v ně již toliko babičky a děti. Tyto poslední posud chodívaly se dívať na hák, a kdykoliv hřmot před krámem hlučnějším se stával, zjevil se na prahu Martin syn, nikoliv ale aby nám jako druhdy otec jeho vypravoval povídky o červené rukavici, nýbrž aby s notným karabáčem v ruce cestu nám ukazoval k domovu. Tak se časy změnily!

Za rok po smrti starého Martina dospěla posléze věc k nějakému alespoň rozřešení. Bylo opět na podzim; a panský rybník měl býti vyloven. Zvědavost, najdeli se přece tam ztracená rukavice, byla tedy všeobecná, a snad nikdy nestálo kolem rybníka tolik lidstva všech stavů a povolání, jako v onen den. Tlačenice byla náramná, a každý natahoval krk, aby uzřel očekávánou u

mnohých příšeru. Konečně vytekla voda, ryby mrskaly s sebou na blátě, a ze všech stran ozývaly se výkřiky, jelikož brzy ten, brzy onen domníval se, že v některém místě vidí Goliášku. Lovci ve vysokých botách brodili se hlubokým bahnem, sbírajíce kapry a štiky, ale žádný nebyl posud ulovil červené rukavici. Tu najednou se ozvalo pronikavé křiknutí, a celý jsa poděšen, ubíhal lovec z místa, kde se byl dotknul blátem obalené a na mnohých místech děravé Goliášky. Ustrnutí bylo všeobecné. Mnozí dali se na útek, jiní setrvali na místě, ale v obličejích bylo jim čísti, kterak je jich byla tknula podivná shoda vypravování Martinova o utopení se červené panenky s nálezem jejím v panském rybníku. Jiný smělý lovec k ní se přiblížil pozvednul nohy a zamáčknul rukavici do bahna, že nebylo po ní za chvili nejmenší památky až na několik bublin, které se byly nad novým jejím hrobem utvořily, záhy však zmizely a byla půda vyrovnána. Rybník se po tom lovu zase naplnil vodou, a od té doby neuzřelo oko lidské Goliášky více. —

Tím se končí vypravování tedy o červené rukavici, aniž lze s jistotou říci, kterakým způsobem se dostala do rybníka. Dosti na tom, že bylo tak, a nechť si každý dle chuti své vysvětliti hledí souvislost dějin těchto! Kdybyste se poptali policajta Vroubka u nás, dušoval by se vám na dobré svědomí své, že v pravdě nebylo vše v pořádku s Goliáškou, poněvadž prý on sám ji byl našel, ale mistr Martin že ji nechtěl uznati za svou, a proto že prý se ze zoufalosti šla utopiť. Hledal ji, hle-

dal, ale rukavice ta tam, a ďas prý by se byl nadál, že obživla a samovražedně ze světa se zprovodila! Tak soudí náš policajt Vroubek!

Žid Mojžíšek byl ovšem jiného náhledu, ale nepochlubil se, snad aby Vroubkovi nepokazil radosť. Byltě chytrák, tento náš drobný židáček! —

Již dávno obrostl rov Martinův travou, ale červená rukavice a osudy její žijí podnes v paměti krajanů mých, a často vypravuje se o ní mnohem, mnohem více za dlouhých zimních večerů, nežli já mohl vám vypraviti. Však to byla také rukavice zvláštního druhu, jak vařený rak červená a na celé tři střevíce dlouhá! Její družka zahynula při velikém požáru Moskvy za času Napoleona I., ona sama pak jistě odpočívá v bahně panského rybníka u nás. — Nu, ať odpočívá v blahém pokoji!

Soběslav.

Historická činohra v pěti jednáních od Václava Vlčka. *)

Jednání páté.

OSOBY TOHOTO JEDNÁNÍ:

Soběslav, veliký kníže český.
Ota, nazván **Černý**, jeho bratranec.
Lotar, král německý.
Jindřich Grojský, Soběslavův svak.
Gideon.
Načerat, český pán.
Diviš, **Hněvsa**, zbrojnoši Otovi.
Mikula, **Měkota**, z družiny Soběslavovy.
Kunrat, zbrojnoš Jindřichův.
První, Druhý, Třetí zeman.

Zbrojnoši, panoš, vojevůdci atd.

Výjev první.

Ve Vrbčanech před chrámem.

V pravo dvéře chrámové; od nich táhne se lid venkovský. V popředí první, druhý, třetí zeman.

První zeman.

Já stoupal na prsty a natahoval krk — ale knížete jsem přece nespatřil.

---

* Při posledním vypsání ceny p. Fingerhutovy poctěna druhým akcesitem.

Druhý.

Kam pak se děje. Z celého okolí na kolik honů provází jej lid. Nepřipadá mi to jinak, než jako by svatý Václav proti Radislavu táhl — zvláště když jsem to svaté kopí uviděl.

Třetí.

Nebudouli i Soběslava andělé chránit, bude s námi zle!

První.

Jak jen se s tím císařem dal do vojny! Vždyť on prý naše knížata soudívá, jako nás náš cúdař.

Druhý.

Žě se nechce od něho dát soudit, pro to katí se tak císař.

Třetí.

Povídá se, co má válečného lidu. Výrostkové do šestnácti let prý se mu nabídli, že půjdou těch českých zbojníků poškrtit.

První.

I ty milý Bože! A což jim řekl císař?

Třetí.

Vím, že byste to dokázali, řekl; ale půjdu přece sám, aby zkusilo to zpupné knížátko, co je to svaté římské říše král.

První.

Toť půjdeme přímo na jatky! Jak se tak našinec musí dát zabit! Jde z domova, zanechá popluží ladem ležet, zanechá děvče své v nářku —

Druhý.

Neběduj brachu, jako kuře v dešti! Neboj se války jako Černoboha. Až vyjde Soběslav, choď za ním, dokaváde k lidu nepromluví. (Lid se tlačí ze chrámu — zpěv.) Už vycházejí, a — slyšíte ten zpěv?

(Všichni tři poslouchají. — Co lid vychází, zpívá se uvnitř:

Všichni svatí za nás proste,
zahynouti nám nedejte:
svatý Václave,
svatý Vojtěše,
svatá Ludmilo!
Kriste eleison!)

Vystoupí **Soběslav**, nesa kopí sv. Václava, na němž prápor sv. Vojtěcha.
Panstvo. **Měkota.**

Soběslav (stanuv na stupních).

Já s vámi zpívám z útrob duše své.
Jeť nebes pomoci nám potřebí!
Král německý se tuhou zaklel přísahou,
že přijde s vojskem, krkavci a jestřáby,
i vyhubí, co bude se mu protiviť.
My počtem nikdy nedostihnem ho,
a přec nám nelze, boji vyhnouť se.
Jsi svoboden, můj národe, a svobodně
mne za svého jsi otce vyvolil,
jenž všeho blaha za kořen mám svobodu —
jsi svoboden, můj národe, a Němcův král
si usmyslil, i tobě i tvým knížatům
poroby jarmo vrhnouť na šíji.
Já jmenem tvým to jarmo zamítnul,
a pro to nad námi se shluknul války mrak.
Však ještě čas, i dá se změniť vše;
vy sami mně i sobě dráhu vyměřte.
Kdož války nechce, směle vystoupiž
a vyznej zřejmě: „Volím raději
v svém domě býti rob a patřiti,
jak ty, můj kníže, brat můj i můj rod
i všecken český lid lká v otroctví —
a volím raději, svým dětem, vnukům svým,
zanechať pouta umořující,
ač mužným činem teď je zlomiť lze —
a volím raději, si z kletby potomstva,

než z jeho vděku vzdělať náhrobek,
nežli bych v spravedlnosť Páně doufaje
se za věc pravou vydal v svatý boj!“ —
Nuž, ptám se, kdo chce tak se osvědčiť?

Lid.

Nikdo — nikdo!

Soběslav.

A pro to vzhůru, lide český — k práporům!
Kdos muž a znáš svou česť i blaho své,
i česť a blaho svého národa:
své páže ozbroj, mysl rozplameň
a neotálej čeliť bezpráví!
Já v míru ještě jednou nepřátel
nepoctivostí zkusím otřásti,
a nezastydí-li se, pak buď boj!
Nás neopustí Bůh a svatí patroni.
Hle, tuto kopí Václavovo spojeno
s korouhví Vojtěchovou v hlavní prápor náš!
Kdo koli na něj upře oko své,
ať síly chabnoucí mu okřejou,
ať v každé žíle mocně pocítí,
že práva svatého jest bojovník,
že za právo to život položiť
je slávou u lidí i u Boha! (K Měkotovi.)
V tvé chrabré páže, statný vojíne,
posvátný tento klenot ukládám;
až přineseš jej nazpět v tento chrám,
zvěstuješ bohdá zprávu radostnou,
že skvělého jsme došli vítězství
svým heslem: „Svatý Václav a náš pravý boj!“
(Odchází s pány a s Měkotou.)

Lid.

Svatý Václav, a náš pravý boj!

Druhý zeman (k prvnímu).

Aj, ty už statně přizvukuješ ostatním!

První.

Jen dám ještě přátelům svým s Bohemr, a pak se od Soběslava neodtrhnu dřív, až se vrátíme z boje s bohatou kořistí a oslaveným jmenem!

(Všichni odcházejí.)

Výjev druhý.

Německý tábor u Chlumce. Ve stanu Lotarově. K večeru.

Lotar sám.

Lotar.

Jen ještě noc, a já jej uvidím,
jak s krvavou snad hlavou u nohou
mých bude úpět o smilování.
Pak zahřmím v ucho mu, jak jemu jsem
dřív vládu v Čechách nabízel, a jak
zavrhl tenkrát zpupně pomoc mou.
Hoj pychu slepý, jak mi sloužíš vhod!
Teď mohu zemi, jež trnem vždy
by v boku svaté říše zůstala,
jhem nejtužšího manství stížiti —
a že s to jsem, ať stane se to hned!

Vejdou **Ota, Jindřich Grojský** a jiní vojevůdci němečtí.

Jak, pánové, nám bude chutnať večeře,
a zdali pak se klidně vyspíme,
nejsouce burcováni obavou,
že Čechové nás v noci přepadnou?

Jindřich.

Výborně naše vojsko sešikováno
a plane touhou, jižjiž počíť boj.
Čechové mohou těšiť se, že jich

tak málo jest; neb strach jim chudákům
je aspoň v tuhém mrazu kožichem.

Lotar.

Tož není jinak, leč že Soběslav
ni jeho vojsko nemá tušení,
s kým zejtra chtějí zápas podniknout!
Což, pánové, abychom poslali
k nim hlasatele, jenž by zjevil jim,
že sta jich u nás najdou tisíce,
a vyzval je, by svého vévodu
nám vydavše se k pluhu vrátili?

Vejde zbrojnoš.

Zbrojnoš.

Milosti královská, tu před stanem
dlí posli od českého vévody.

Lotar.

Chceš říci snad: poslové z tábora
nepřátel našich — neboť český vévoda (na Otu)
zde u nás jest. — Ať vejdou poslové!

(Někteří páni chtějí vyjíti.)

Jen zůstaňte tu, pánové! Však dostačí
náš zbrojnoš, aby posly takové
k nám dovedl. (Odejde zbrojnoš.) Aj, rychle hádejme,
co za novinku nyní dostanem!
Já za to mám, že hlasatele už
nám není třeba k Čechům vysílat
a že přec místo krve člověčí
se zejtra budou proudy prolívat,
by k hodům dostalo se masa všem!

Vejde Načerat s některými pány českými.

Načerat.

Tvá jasnost, králi, přijmi úctu poslův —

Lotar.

Není-li pravda, venku sluníčko
už zachází, a vám tam sychravo,
že přicházíte na výsluní mé?

Načerat.

My, králi, z českého sem ležení — —

Lotar.

Z českého povstání snad říci chceš.
Však buďte vítáni — jen pokloňte (na Otu)
se slušně českému též vévodě
a pánu svému.

Načerat.

Kníže náš a pán
je Soběslav, a ten nám uložil,
abychom toto zvěstovali ti:
„Rád ušetřil bych lidských životů — —“

Lotar.

A pro to podávám se na milost?

Načerat.

A pro to ještě jednou, vzácný pane,
tě tklivo žádám, abys uvážil,
že beze práva válčíš proti nám.
Věz, že dle práva starého a způsobu
jen hlavám národu českého náleží
si volit knížete a panovníka,
a potvrzovat pouze smějí němečtí
jej králové. A pro to, králi, nemáš
ni příčiny ni práva stěžovat
nás novým zákonem. My nežli bychom
k takové přivolili novotě:
tož v boji spravedlivém raději
zahynem všichni. Nepřestaneš-li

té zvůle, pane, nechať mezi námi
rozsoudí Bůh!“ — To vzkazuje můj pán.

Lotar.

Ha nevím věru, jeli k smíchu víc
neb k pohrdání tvého pána řeč!
Že ustať mám? Toť arci převroucím
jest přáním jeho, jemuž já se směju —
a neustanuli, on hrozí mi?
Tak planým hlukem Lotar pohrdá!

Ota.

A co mám říci jeho slovům já?
Že zvolen jest dle práva starého!
Jak staré právo to? Zda právem tím
byl otec jeho v Čechách nastolen?
Takovému právu jeho bratra já
jsem dobrovolně ustoupil: a však
teď — živ jsem z Přemyslovců nejstarší! —
teď nedám déle vlásti přepychu!
Mně patří stolec předkův zákonem,
a já si stolce urvaného dobydu!

Načerat.

Tebe sám národ, pane, vyloučil!

Ota.

Je Soběslav snad národ ten či ty?

Načerat.

Tys nedočkal se rozhodnutí na sněmu.

Ota.

Zejtra se sejdem k sněmu novému,
ať Soběslav jen tenkrát dočká se!

Načerat (k Lotarovi.)

Zdá to mám nésti jemu v odpověď?

Lotar.

Jen přidej ještě to, že sněmovat
též budu já, by přesvědčil se pán tvůj,
zda rádno císařův soud zatracovat!

(Kyne — Načerat a čeští páni odejdou)

Až tuto naši vlídnou odpověď
náš soupeř uslyší: ej, věru bojím se,
že do zejtřka nám zmizí jako stín.
A pro to připadá mi opravdu
abychom v noci na ně udeřili.

Jindřich.

Toť nelze, králi můj! neb v okolí
jest tolik sněhu, že by v noční tmě
v něm celé šiky mohly utonouť.

Lotar.

Toť časným ránem na ně udeříme.

Ota.

Mně dovol milosť tvá, bych s vojem svým
směl bitvu počíť.

Lotar.

Milerád můj kníže,
již prápor český tobě uchystán.

Výjev třetí.

V táboře českém. V pozadí stany. Jitro.

Vystoupí Soběslav se svými vojevůdci; několik zbrojnošův.

Soběslav.

Zde v údolí jen klamným couváním
zmateme rozum nepřátelům svým,
jich řády roztrhnem a sílu rozdrobíme.
Po tom, až za ochranné záseky
vojsk našich couvne první oddělení

a oni jmou se dobývati jich:
tu s obou stran se druhé zástupy
jim vrhnou v bok a bohdá sevrou je,
že buďto padnouť, nebo vzdáť se musí.

Vystoupí se strany Mikula a Gideon (v rouchu zbrojnoše).

Mikula.

Ten člověk, pane, hledá milosť tvou.

Gideon.

Jsem posel míru od knížete Oty,
ten prsten zde jest toho svědectvím.

Soběslav.

Zda rozmyslil se přece bratranec?

Gideon.

On posílá mne k tobě přátelsky,
i vzkazuje ti ještě naposled
bys dobrovolně postoupil mu trůn.

Soběslav.

Jest rozhodnuto mezi mnou a ním:
mně ustoupiti brání svědomí,
a byť bych volil ustoupiti já
on přec by nikdy stolce nedošel.

Gideon (významně).

Jest líto mu, že musíš zahynouť....

Soběslav.

Že musím, dí? Zná zpředu boží soud?

Gideon (jako dříve).

Že musíš zahynouť buď na bojišti
neb jako druhdy bratr Bořivoj
se umořiti ve vězení kdes.

Soběslav.

Ať tak neb jinak stane se; to v odpověď
rci Otě knížeti, že s císařem

já nikdy tržiť o povýšení
své nebudu, jak brátr jeho Svatopluk
a on sám.

Gideon (jako dřív).

Líto mu i lidu českého
že bude brzy ptáť se druha druh: (změniv hlas)
„Co dělá milý kníže Soběslav?“
a druhý řekne: „On nám zahynul!“
A bude bědování po vší vlasti.

Soběslav (ostře).

Aj pěkně zní ta tvoje pohádka!

Gideon (posupně).

To kníže neroď za pohádku bráť:
ty musíš zahynouť! (náhlé mírně) — tak dí můj pán,
pakli se pustíš do boje s ním dnes.

Soběslav.

Co kdy bych, posle; na nejbližší strom
tě pověsiť dal poznav tvoje poselství?

Gideon.

Mně ubohého? Nevěřím, že by
se mstíti hodlal kníže Soběslav
na poslu, jenžto ústy vyššími
mu řekl: „Zahyneš!“

Soběslav.

Ne víra tvá
tě spasuje! Však máte poznati,
jak Soběslav se vašich léček bál. (K Mikulovi.)
Ven před tábor jej zase vyveďte.

Gideon.

Rač prosím, pane, zapomenouť mi
lzeli tvé milosti to (změniv hlas): „Zahyneš!“

(Odejde Mikulou a dvěma zbrojnoši provázen.)

Soběslav.

Hle, pánové, co o tom zdá se vám,
že jista nepřátelům naše záhuba?
Já za dobré to kladu znamení.
My víme dobře o svém nebezpečí,
my víme, že jest skromný počet náš:
však víme též, že při nás stojí Bůh,
že nejen životu, než také svobodu
svou i svých pozdních vnukův hajíme.
A toto vědomí jest divotvorná moc
jež v rámě vlévá sílu paterou;
vědomou křivdou vázne dech i krok.

(Vrátí se **Mikula**.)

Mikula (spěšně).

Vznešený kníže, právě dlouhé šiky
nepřátel návrší svá opouštějíce
se hrnou v údolí.

Soběslav.

Jsme hotovi!
Tož na své místo každý, pánové!
Nechť rozvinou se naše prápory
a polnice i buben k boji volá! —
Ty prázné stany tady zůstanou
co klamné pasti našim soupeřům.
Nuž: Svatý Václav, a náš pravý boj!

(Odejdou všichni až na Mikulu).

Mikula.

Jdi, statný kníže! Jestiť potřebí
tam tvého slova, tvého pohledu. (Stránou válečný ryk.)
Ba věru, pravý div! Já vím, jak udatný
je český lid, jak umí vítězit:
než kdy by Soběslava nebylo
v táboře našem, kdo by osmělil

se na boj s takou přesilou jen pomyslit?
Bůh při něm stůj v té bitvě odvážné! (Chce jít.)

Vystoupí panoš veden zbrojnošem.

Zbrojnoš (na Mikulu).

Ten muž je knížeti vždy na blízku.

Mikula.

Co chcete knížeti?

Panoš.

Já přesvědčit
se mám svým vlastním zrakem, zdali živ
a zdráv je Soběslav.

Mikula.

Toť opravdu
nesnadno. Slyšíš vražedný ten ryk?
Ba slyšíš jistě a už chvěješ se.
Kdy bysi knížete chtěl spatřiti,
v déšť střel bys musil vzdát život svůj.

Panoš.

Jak se zas dobrá kněžna poleká!

Mikula.

Jak tebe mohla na takovou cestu —

Panoš.

Vždyť ona blízko jest, jen nechce však
svou přítomností choti překážet.
Ni o mém vyslání on nésmí zvěděti.

Mikula.

Nuž, vrať se k ní, a zvěstuj pravdu jí:
jest dosud bez pohromy Soběslav
a právě v boj se dal.

Panoš.

Boj ona též
čekala, a já se svou zprávou mám

se vrátit do chrámu, kdež na kolenou
lká milostivá kněžna k nebesům
za svého chotě zdar a za zdar národa!

Měkota.

Takových proseb neoslyší Bůh!
(Odejdou. Hluk války přiblížil se zatím až mezi stany.)
Přiběhne Gideon.

Gideon.

Krev, krev — jen krev! Hle, každý bídný chlap
svou pomstu hasí krví soupeře
jejž po prvé dnes vidí v žití svém!
I já chci krev a vzácnější než všichni,
chci krev — a však jen abych rozdráždil
své pomsty žízeň k neuhasení!
(V popředí před stany boj. Češi couvají).
Hoj, hyne už a v pouta klesá lid,
v němž moje štěstí zašlapáno v prach,
v němž nelitostně zvražděna má duše
a každý lidský cit v ní otráven:
Zjeví se Soběslav couvaje a Ota dorážeje naň zuřivě.
nechť aspoň ta slasť — — ej ty duchu msty
jak věrný jsi mi všudy pomocník!

Soběslav.

Tvou krví, bratranče, já nikdy svůj
meč nepokálím: ustaň, pravím, ustaň!

Ota (běšně).

Já měl být vládařem, vy nedali jste mi —
já chtěl být vládařem, a tys mě odstrčil —
já chci být vládařem, a v cestě jsi mi ty:
nuž bojuj, bojuj — padne jeden z nás!

Gideon.

Já vyřizoval: „Padneš, Soběslave!“

Ota (tím hlasem pobidnut).

Tož tvá smrť jista a mé vítězství!

Soběslav (odrážeje útok).
Mne nepřinutíš, abych vraždil tě —
však rámě tvoje přece ochabne!

Ota.
Již neochabne! (opakuje) „Zhyneš, Soběslave!“
(Krutý boj.)

Gideon.
Hoj zhyneš — zhyneš, bratře poslední
bídného Břetislava — zhyneš rukou mou!
(Bodne po něm, zasahne však ve zmatku Otu.)

Ota (potáceje se).
Ha — proč dřív o okamžik nezhynul! (Klesne.)

Gideon.
Já tebe zasáhl? Jsi také jejich krev —
a však, já lepší chtěl jsem natočit! (Bodne po Soběslavu.)

Soběslav (odrazí ránu).
Aj pohádkáři, polobohu, ďáble —

Gideon (vztekle).
Já poznovu ti čelím Soběslave!

Soběslav.
Nuž, ať se věštba tvoje vyplní!
(Krátký zápas. Soběslav probodne Gideona.)

Gideon (klesaje).
Je možno, aby klesl Gideon?!
(padne a chce se zdvihnout.)
ne ne, to sen! —

Soběslav.
Kdo byl jsi, běsný člověče?

Gideon.
Já dosud jsem — já musím — musím být —
být ještě dlouho! — Kdo by štval vás na se —!

Ota (ještě se vzchopí).
Přec tedy rakev místo stolce — ó!
Ó že jsem hlasu svodného kdy poslechl! (Umře.)

Gideon.
Kdo vyrotil by proklatý tvůj rod —
ha! — kdo by strojil bídu zemi tvé — —
ó kletba tobě — záhuba vám všem! (Umře.)
Soběslav.
Zde Hospodine, soud tvůj vykonán!
Dík tobě, pane, žes mne zachránil: (klekne)
a však zmař zachráněný život můj
svým hromobleskem v tuto chvíli raději,
než aby ještě někdy budoucně
vlasť česká tak svých knížat pila krev!
Vstoupí rychle **Načerat** s několika zbrojnoši.
Načerat.
Můj pane knížecí, již bál jsem se,
že v zajetí jsi padl nepřátel!
Pryč odsud pospěš, prosím, neboť hrnou se
sem jižjiž šiky německé (spatřiv Otu) Aj, padl?!
Soběslav.
Tu mrtvolu zde chraňte zhanobení,
jeť ubohý to Ota bratranec! (Zbrojnoši ho odnesou.)
Načerat.
Bůh odpusť mu, čím nám se zavinil —
kéž nebyl stížil porobou vší zem!
Soběslav.
Co pravíš, vladyko?
Načerat.
Pryč, pane pryč!
Musíli bitva býti ztracena —
Soběslav.
Kdo řekl to, že musí?
Načerat.
Pohříchu
tak prudce couvly naše skrovné šiky,
že útěku to jenom podobno.

Soběslav.

To bohdá nebude! (Odcházeje.) Kde korouhev
jest Vojtěchova s kopím Václavovým?

(Všichni odejdou.)

Vítězný pokřik. Německé vojsko táhne přes jeviště, s ním **Lotar, Jindřich** a j.

Lotar.

Kdy by jen hlubokých těch závějů
tu nebylo, zda říci bychom nemohli,
že vítězství jsme došli procházkou?
Jen ku předu! A Soběslava mi
živého šetřte — ať však neujde!

Výjev čtvrtý.

Jiná strana bojiště. Hluk válečný trvá.

Vystoupí **Diviš** a **Kunrat** s rozličných stran.

Diviš.

Neviděl jsi mého pána, příteli?

Kunrat.

Zrovna to jsem se chtěl ptáť i já. Pomoz nám Pán Bůh s těmi Čechy.

Diviš.

Ba pomoz nám Pán Bůh všem. Mně je tak úzko okolo srdce, že nejsem s to, abych dal pádnou ránu.

Kunrat.

A mně je tak úzko po celém těle, že nejsem s to, abych dal jakou koli ránu.

Diviš.

K tomu všemu byl jsem od knížete odtržen a teď nemohu ho živou mocí najíť.

Kunrat.

Mně se vlastní nohy zpronevěřily. Jako opilé odnesly mě od mého pána, a teď ho také živou mocí najíť — nechtějí. Co myslíš, je to přece možno, abychom Čechy přemohli?

Diviš.

Ba už jsou, tuším, přemoženi. Můj Bože — můj Bože!

Kunrat.

Buď mi ondy lhal Měkota, anebo nemluvíš mi pravdu ty. Kdy by on byl lhal, byl bych tomu radši.

Vystoupí Hněvsa.

Hněvsa.

Diviši — ach, Diviši!

Diviš.

Víš, kde je pán?

Hněvsa.

Vím, ach vím!

Diviš.

Mluv pak, prosím tě. Kde je kníže Ota?

Hněvsa.

Já podlé svého hloupého rozumu nikdy jsem se toho nenadál. Náš pán je zabit.

Diviš.

Za — zabit?!

Hněvsa.

Přece se jednou něčemu divíš, Diviši — ach Diviši!

Diviš.

Nešťastný pán, tak se stal velkým knížetem!

Hněvsa.

A div se ještě více, Diviši. Čechové se náhle obrátili, a Němci před nimi teď couvají rychleji, nežli se za nimi přede chvíli hnali.

Diviš.

Doveď mě k mrtvole našeho pana; a pak — pak jdi a pomáhej Čechům.

Hněvsa.

Tenkrát se ani neptám proč. Půjdu, Diviši. Je to podlé mého sprostého rozumu slušná věc. (Oba odejdou).

Kunrat.

I prosím vás — tak mi nemluvte! To jsou pěkné noviny. Přece lhal ten poslední. A já to pořád povídal. (Hluk válečný blízko.) Ale ti naši chlapi mají vždy uši dobré radě zacpané. Vida — jak teď couvají. A přece ještě mlatí — — (křičí za jeviště) Hej, nechte boje vy, baby! — jako řekl tehdy Měkota — což nevíte, že se bijete s Čechy? a že proti vám Soběslav? — Že neposlechnou! Však uvidí, co jim z toho pojde. Já nechtěl s Čechy nic mít, když jsme vítězili — nadtož teď! (Odejde na jinou stranu).

Německé vojsko na útěku. Lotar s pány.

Lotar.

Ha bídná chaso, zastavíšli pak?
Tak náhle obnaženi jste vší mužnosti,
a jako prudký mráz vám pronikl
strach všecky údy, že vám klesá noha
a ruka chvěje se jak zimicí,
a zuby drkotají hlasitě,
a sluch tak otupěl, že nedbá víc
chlap nízký zvuků slova králova!
Já pravím stůjte — stůjte! (Chopí se jednoho.) Ničemo,
proč utíkáš? Proč krále svého hanobíš?
Chceš hnáty svoje bez pohromy zachovat,
by rozerváno bylo srdce královo?
Ha, měj svou mzdu! (Probodne jej.) A tak se stane všem,
jimžto je dražší život než má čest!

Vystoupí rychle Jindřich Grojský.

Jindřich.

Spas se můj králi, bitva ztracena!

Lotar.

Že ztracena? Buď zatracena věčně!
Lid země té, jež proti říši mé
jest jako proti sáhu nepatrná píď,

lid, jejžto zaplašiti hodlal jsem,
jak plaší lovec hejno koroptví —
té země kníže, jenž se svíjet měl
jak ušlápnutý červ mi u nohou,
že vítězem jest krále Lotara?!
Nechť slova toho neuslyším víc!

Jindřich.

Tož musím děsnou zprávu jinak oznámit.
Že padl kníže Ota, známo tvé —

Lotar.

A nebudu já pro něj truchliti!
Však zajásal bych, slyše od tebe,
že padl potměšilý Soběslav!
Co do Otovy smrti vojům mým,
že útěku běs do nohou jim vjel?

Jindřich.

Pohříchu sešli smrtí pani též,
jichž pád ten zmatek v šikách způsobil.
Víc ještě v zajetí jich upadlo,
že málo zbylo nám, a tomu zbytku
se déle držet nemožno.

Lotar.

Zda lidu víc
nám zajal Soběslav, než čítá svých,
a přece ještě v útěk mrská nás?
A však, já neuteku! Seberu
snad ještě tolik mužův skutečných —

Jindřich.

Zde příští chvilka naší zkázou jest!

Lotar (ukazuje na opačnou stranu).

Ať na pohorek onen shlukne se
můj všechen lid a sebere svou sílu,

by nový útok podnik' zdárněji. —
Ó jakou hanbu sype na mne den,
jenž měl být první hvězdou slávy mé!
(Odejde Jindřichem a ostatními.)

Poslední Němci ustupují bojujíce. Za jevištěm pokřik: Svatý Václav! — Objeví se české vojsko. V čele Soběslav s posvátným práporem. Načerat, Měkota. Pánové.

Soběslav.

Hle, pane Načerate, byloliž
pak přece pomyšlení na odpor? (k Měkotovi)
Tu vezmi opět prápor posvátný;
neb upřímně se musím vyznati,
že v rukou tvých je nyní jistější.

Načerat.

Však div to věru, pane knížecí,
že jsi tak dlouho vlát jím dovedl
a zároveň máchat mečem takou silou,
že před ním šířila se mýtina
v zástupech Němcův, blbě žasnoucích:
Bůh na nebi, tys na zemi nás spasil.

Soběslav.

Dosavad není dílo dokonáno.

Načerat.

Tenkráte jistě neklamu se, řka,
že není zbytí Němcům leda útěkem,
a že se ani nepodaří nám,
je více bojem utkat. Pole naše jest.

Soběslav.

Aj pohleď pak — či nejsou zástupy
to Německé po onom návrší?

Načerat.

Bůh oslepil jim zrak! Hle voje naše už
je obstupují dokola. — Teď, pane můj,
ať zpupný Lotar tvou moc pocítí.

Soběslav.

Přál bych si v skutku nyní mluvit s ním.
Pak nikdy bohdá nehrozil by už,
že říše sama přijde ztrestat nás.

Vystoupí Jindřich Grojský, veden Mikulou.

Můj sestřenec? Aj, pane Jindřichu,
jak dávno tomu, co jsme stáli při sobě,
též na bojišti, proti Medvědu?

Jindřich (zahanben).

Můj vzácný ujče —

Soběslav.

Ty jsi v přátelství
s ním vstoupil od těch dob — snad přicházíš
mu z jámy pomoci, v niž upadl
zde na mém poli sněhem oblouzen?

Jindřich.

Vznešený kníže, jeho milost král
mně k tobě posílá i žádá tě,
bys ustal od boje a ráčil k němu
se odebrat, jsa vlídným vítězem.

Soběslav.

Za zprávu tu buď vřelý tobě dík! (K pánům
Nechť vojín meč svůj na bok zavěsí
a luk svůj přehodí si na plece,
ať nepozdvihá rukou s oštěpem
brž sepne je a prsoum odlehčí
povzdechem vděčným k dárci vítězství.
A celý tábor nechať zapěje:
„Gospody pomiluj ny“ — a ta slova
třikráte opakuje na konci:
„Dej mír a pokoj naší zemi, Pane!“

(Odejde se všemi.)

Výjev pátý.

V německém vojště na návrší.

Lotar, němečtí vojevůdci.

Lotar.

Teď uzříte, jak přijde nadut sem
své moci vědomím a pychem bude čpíť
tak na vše strany, jako bolehlav,
když zahradník se přehmatnuv jej zasadil
v záhonek růží! — Štěstí proklaté!
Jak snesu já teď jeho pohled jizlivý,
kam skryju vztek svůj, jakým řetězem
jej přivážu, by nevyrazil naň?
A přece musím s tváří pokornou
poslouchať jeho přísné kázání,
a ke všemu jen říkať: „Ano, prosím!“
Co bude žádať? Moji všecku zbraň?
Tu má již — a s ní celé vojsko mé!
Snad výkupného zlata centnýře?
On ve své dlani země víc ho má
než v celé říši já a pro ně neválčil!
Či žezlo mé a moji korunu?
Máť ruku mou i hlavu mou! — Já zpozdilec —
já posílám si ještě pro něho!
Oč, že on s mými posly pošle své,
by přivedli mne k němu v okovech?
O kdo hořkosť chvíle nejbližší
vymaže napřed z mého života:
buď bratrem mým a se mnou rovně vládni
ba větší díl měj vlády mojí spíš —

Vystoupí Jindřich Grojský.

Jindřich.

Můj králi milostivý, kníže Soběslav
sem přichází.

Lotar.

Ten milostivý kníže!
Tak pravíš, neli? Ó té milosti!
Ej, slyšeli jste, páni? Zdaž pak nařízeno,
by požár plamenný mu příchod oslavil?
Že ne? Aj, musil na nás ještě víc
být popuzen? — Snad, pane Jindřichu,
se vrátil opět, pocty nevida —

Jindřich.

Tu jest již.

Lotar.

A já vstříc mu nevyšel?

Vystoupí Soběslav s některými pány českými. — Krátká přestávka.

Soběslav.

Tvá milosť, vzácný pane, obeslala
mne k sobě —

Lotar.

My jsme dali prositi,
by tvoje milosť zbytky našich vojsk,
ráčila šetřiť a nám oznámiť,
co dlužno činiť nám, tvým zajatcům,
abychom svobodu si koupili.

Soběslav.

Kéž pane učiníš, co žádám já!

Lotar.

Tvá kýžba věru jesti zbytečná:
co žádá sobě velemocný vítěz
to přemožení musí vykonať.

Soběslav.

Ne jako vítěz, pane, přicházím!
Co Soběslav jen k Lotarovi jdu,
jak druhdy v jeho dům, jsa vyhnancem,

a jako tehdy i teď prosebně:
kéž tenkrát vyslyšen spíš odejdu!
(Podivení mezi Němci.)

Lotar.

Jen kníže nechtěj posmívat se nám!
Jsme hotovi se ve všem podrobit,
jen aby krátká byla tržba naše.

Soběslav.

Nuž nelze, abych zjevil kratčeji
svou žádosť, nežli dvěma slovy jen —
a slova ta jsou: Mír a přátelství! (Pohnutí všech).

Lotar (po přestávce).

Ty dosud s námi sobě zahráváš!
Mír od tebe jest nutno žádat nám.
A přátelství? Zda nezní dosavad
ti v uších války hluk, a nelne jazyk
k vyprahlým dásním, křikem unaven,
jímž šiky své jsi proti našim hnal?

Soběslav.

Ne pro to, vzácný pane, bojovali jsme,
abychom proti tobě pýchali,
neb křivdili snad důstojnosti tvé,
neb krev tvých milých prolévali zbůhdarma:
boj náš byl jenom nutnou obranou,
bys našim šíjím zákonův jho nové
a otcům neznámé ty ustal vnucovat.
Teď soudem božím naše spravedlnosť
i v tvojich očích došla ztvrzení.
Můj bratranec — žel mi ho srdečně! —
se obětí stal nepravých svých snah:
zda ještě déle hodláš upírat
mi, vzácný pane, právo ke stolci?

Lotar.

Ne, živ jsem král! Zde vezmi korouhev
a kdo by chtěl ji tobě vyrvati,
jest můj i svaté říše nepřítel —
ač souhlasíli se mnou milosť tvá!

Soběslav (přijav korouhev).

Slyš, vzácný králi, i vy pánové
zde slovo Soběslava českého!
Já vracím vám vše vojsko zajaté
i přísahám, že za své vítězství
nic nechci, co by česť vám hanobilo!
ba slibuju, že ochoten jsem tím,
čím Vratislav, můj otec, říši přispíval
i já přispívať, pokud nebude
to k ujmě blaha mého národa.

Lotar.

Jsi kníže český velkomyslným!
Kéž mohl bych tě ihned předčiti!
Zde závisím jen od tvé milosti,
co mohu však, to přece učiním.
Vévoda český od dnešního dne
buď svaté říše přední důstojník,
a jak má císař právo potvrzovať jej,
tak on měj právo, spolu voliť císaře.

Soběslav.

Teď mluvil král! Já, králi přijímám.
(K svým pánům.) Vy statní pánové to ovoce
našeho boje neste Čechům mým,
by okusili aspoň v předtuše,
jak velcí mohou býti svorností!

(Opona spadne.)

Památce J. K. Tyla.

(V hudbu uvedl Frant. Kavan.)

Buď oslaven, památný den!
Buď oslavena skromná ta budova,
z níž povznesla se duše básníkova,
by drahnou ozdobila Čechů vlasť!
Zde vznikla jiskra v pochodeň vzplanoucí,
jež světlem svým budila národ mroucí
a hlubokou proniknouc jeho strasť,
v bolestné rány jeho, v srdce žhoucí
útěchy vlévala a lásky slasť!
V snách beznadějných národ pohřížený
východu hledal z bludiště tmavého,
od světa neznán, sobě odcizený
trudně se vlékal po kraj hrobu svého. —
Tu jako andělové v soudný den
vyvstali mužové v pochmúrné noci
a světlem ducha, slova čaromocí
zbudili národ, zaplašili sen.
Zabřesklo na horách i v dolinách,
a nový život nastal po Čechách. —
A v řadě skvělých ducha bohatýrů
již prápor pokroku rozvinuli,
tu v zápalu se hrnouce v zvučnou lýru,
tam slovem zápasíce v prudkém víru
pro vlast a národ žili, hynuli,
v jich řadě Tyl náš pochodeň roznítil,
a šerý soumrak duchem svým osvítil. —

„Voda hučí po lučinách“,
„Bory šumí po skalinách“;
Snad na zpěvce zpomínají,
jenž je láskou opěval,
snad i-žalem se ochvívají,
že jim navždy s Bohem dal!
Nám však neumřel! v pomnění srdečném
Po šíré vlasti vždy bude žíti!
Nám se uchoval v pomníku věčném,
jejž sám si zbudoval!
Pokud osud nás nerozříti,
v národě vděčném Tyl bude žíti!

Karel Sabina.

Za mořem.

I.

Chví se prales, chví a duní v mrtvém klínu pouště němé,
Jako by to v mrtvém těle srdce velké — rozželené.

S písní na rtech mnohý zemřel, a již prach je jeho tělo,
A přec věčně světem vane, čím se jeho srdce chvělo.

Oj pralese, či to touha lůnem tvým a pouští vane,
Či to srdce v tobě chví se, srdce dávno rozmetané?

Rci, když nocí lká tvé lůno, když se chvěješ v pološeru,
Zdaž si s unylým tím srdcem toužíš poušti na nevěru?

Aneb zřídlem touhy věčné, neskonalé tvojí strasti
Zklamána je velká touha — touha po milené vlasti?

II.

Nad mořem nad středozemním sluněčko se níže sklání,
Rudě barví dalný obzor v zlatoskvělém lemování.

A ten blankyt věčně jasný ve vodách dlí nad lilií,
Lilií mořskou, zardělou teď, nad malebnou Sicilií.

A od vrchů Sicilských se mořem vinou řady stínů,
Až zanikly pod Vesuvem v skvělých pruhách u vod klínu

Po skvělých pak stezkách těchto mohútná loď tiše pluje,
Žhavý jih jí od Sahary do rozpiatých plachet duje.

Za ní hude větřík písně jako rozepělé Víly,
Před ní žhavý Vesuv plane, zbytek žhavé římské síly.

Žhavě snědý sloup z Vesuvu stoupající ku nebesku,
Ukazuje teplým větrům, ukazuje lodi stezku.

A na lodi třístěžňové v bílých plachet šedém stínu
Mladík jest o stěžeň opřen, ruce složené má v klínu.

Nedbá modrých Apeninů, tváře jeho černo-snědá,
Jiskrné to černé oko na jihu cos toužně hledá.

Hned tam vítá temnou dáli, hned se tesklivě s ní loučí,
A okřívá, když mu větřík provívá vlas — po kotouči.

A po dráze papršlků, které jižní obzor zlatí,
Jde duch toužný, až se v kraje, v kraje za Atlasem tratí.

Tichá radosť rozhostí se náhle v snědé jeho tváři,
Před duševním jeho zrakem slunce jižních pasů září.

Velebně teď duši jeho září hory Měsícové,
Velkým jeho srdcem tíhnou ohromní z pralesů snové.

A již poušť, tu nedohlednou, před svou duší ležet vidí,
Po mohútné její hudbě, zvučném samum nyní slídí.

A nad hlavou mocně mu zas divým zpěvem lesy hrají,
Jejich lůno hroby otcův od věků před světem tají.

Zní ten divý zvuk mu srdcem, v oku skví se slza slasti,
Z těch prsou povzdech jeden loučí se s milenou vlastí!

A co pro vlast slza kane, mohútná loď dál jej nese,
A v přístavu pod Vesuvem střelba z děl ji vítá v plese.

III.

Ve přístavu Neapolském živo dnes a lid se hemží,
Neznal Vesuv toho ruchu, pokud Vlach nekupčil v Temži.

Co však zná se s Albionem, schudl srdcem, podstať celá
Jest jen nedopalek síly, jíž se římská ňadra chvěla.

Bratry z jižních pasů vleče k Niagaře prostopášně,
Krví jich mu révy rdí se, vavřín mzdou mu této vášně.

Třístěžňová loď dnes má se na pouť zaatlantskou bráti,
Žel však, že sta obětí se s ní víc nazpět nenavrátí!

Větry dují od východu, nedočkavě tůň se vlní,
Zvědavými Neapolci přímoří se stále plní.

Mořské ptactvo černým hostím pohřební zpěv prozpěvuje,
A po stěžních dlouhá rahna tisíce ruk zavěšuje.

Na palubě k stěžni schýlen mladý černoch mlče stojí,
Zdali pak se jeho srdce ještě teď nadějí kojí?

Ba že kojí! — A to oko, co v něm touhu povznítilo,
Bludně hledá na přímoří, aby srdce utišilo.

Mladistvé to divé srdce raněno je přehluboko,
Co do jeho lůna vzhlédlo hrdé Vlašky černé oko.

Zdaž v tom oku soustrast něžná a neb mocná láska dlela?
Že se ňadra divochova takou touhou rozechvěla?

Teď to oko, v němž se druhdy poušť rozsáhlá zrcadlila,
Omámeno níž se kloní, co ho Vlaška omámila.

A to srdce, jímžto nehnul pralesu ryk, pouště řevy,
V hloubi své se rozechvělo před milostným okem děvy.

Tak přilnouti může jen srdce, v němž je hrob všech jiných slastí,
Skálopevné srdce mladé, otužené ztrátou vlasti!

Proto hledá touhy oko nadějně přec v davu lidu
Předmět veliké své lásky, zřídlo touhy, zřídlo klidu.

Hledá toužně, hledá, — hledá — —: střelba z děl tu vzduchem letí:
Loď se hnula, — — uč se srdce, uč se dvakrát krváceti.

Oněm srdce, úlevy dej, — aj, ubohý mladík šílí: — — —
Kupecká loď jej však nese — sám Bůh ví k jakému cíli.

IV.

Rychlonohý jelen těká vzhůru lesem, dolů k vodě,
A když pustou nocí chodí, pookřívá na svobodě.

Není jelen, co tam těká, a je mladík dvakrát chorý,
Jenž byl prchl mučitelům za noci v zelené bory.

Zatoužil si po své lásce, zatoužil si po svobodě,
Roztoužen teď pouští těká vzhůru lesem, dolů k vodě.

Touží u vod po té lodi, která v lůno vlasti nese,
A když která loď se blíží, leká se a skrývá v lese.

Vodám sdílí svoji touhu, vody jdou s ní v dalné moře,
Poušti vypráví svou lásku, ohlas pouště má s ním hoře.

Pralesům lká svoje tužby, naslouchá mu tiché loubí,
A jen tajemný se šumot s mladíkovým žalem snoubí.

Prochlad lesů úlevou mu, rozhárané čelo chladne,
Hasne oko, hasne láska, s láskou divé srdce vadne.

Tak dotěkal chorý mladík. Jednou v tiché ranní době
Pod loubím ho našel větřík v kyprém, listím stlaném hrobě.

Prales ustlal mu to lůžko, hučel všemi jeho žaly,
A úslužní větérkové s věstí tou se k poušti brali.

**Poušti, řekám šepotali, proč lká prales věčnou strastí,
Že to ohlas velké touhy, touhy po milé — a vlasti.**

**Mladík s touhou na rtech zemřel a již prach je jeho tělo,
A teď věčně leskem šumí, čím se jeho srdce chvělo.**

**Je to v mrtvém těle pouště srdce velké, rozželené
Ohlas prvotní to lásky — do pralesů zanešené.**

Václav A. Crha.

Za hynoucím duchem.

Časové vlny mohútným rykem
Unáší člunek zoufalý,
V důl s nebe mu každinkým okamžikem
Bleskové hrozí zápaly,
Nadarmo vstříc se hněvivým živlům vrhá,
Již vír ho béře, již ho v hloubi trhá,
Nadarmo vzeje o milosrdenství,
Ó, již se před ním tmavá tůň otvírá.
Otvírá — zavírá —
Tak duch zachází v víru protivenství.

Jak na počátku plavby jasná
Se zaskvívala naděje,
Lodinka houpała se šťastná
Přes lehkoplynné peřeje,
Ó! jistě že větýrek,
Teplounký blaživý zefírek
V cíl daleký jí dověje! —
Tu běda! příroda se rozmařilá
Najednou slasti její protivila,
Časové vlny mohútným rykem
Unáší člunek zoufalý
V důl s nebe mu každinkým okamžikem

Bleskové hrozí zápaly,
Kolem, pod ním a nad ním hrůzná svízel,
U tom tmavá hloub se otevřela, —
Otevřela a uzavřela —
A v ní člun nešťastný pomíjel.

A hle hle! po břehu ta mládež milá
Jak ta se živě veselí!
Proč by si také radost pokalila,
Jeden — se lehko oželí.
Procházejí se v dlouhých párech,
Leč na pomoc mu žádný nepluje,
Jen jeden mladík v zlatých okularech,
Šeptaje slečně sladké pochlebenství,
Ramenem krčíc lituje,
Že duch zachází v víru protivenství.

To bodlo samu přírodu nevlídnou
A poslala svou vichřici,
Tu člunku smrtitelku bídnou,
K nejbližší zvonici.
Ta o starý tam trhá zvon,
Že bolestný v něm zavzní tón,
Zavzní — zavzní — a zaniká. —
K lidskému srdci žalost nepronikâ,
Jen vichřice a zvon naříká,
Že duch zachází v víru protivenství. —

Věrná láska.

My jsme narozeni
V jedné vesničce,
A jsme posvěceni
V jedné kapličce.

Spolu trávili jsme
První život náš,
Spolu modlili se
První otčenáš.

Tys byla jedinkou
Mojí holčinou,
Jako já byl tvojí
Láskou jedinou.

Z rozmarinky, již jsme
Spolu vsadili,
Jsme si také k svatbě
Věnec uvili.

Pane bože! tys nás
Spolu vychoval,
Dej, by nás i jeden
Růvek pochoval.

Fr. V. Jeřábek.

Písně.

I.

Neříkejte, máme dobré vůdce,
ti nám všechnu volnosť vymohou;
přijdou doby, kde i jednotlivci
pevně státi musí na nohou.

Přijdou doby, kde již nepostačí
jedněm „vivat“ druhým „pereat“; —
zápas ducha trvá celé věky,
nuž vždy k předu, k předu! jen ne stáť!

II.

To co máme, nedělá nám nečest,
jest to bujně zrůstající mlází,
avšak hanbiť musíme se za to,
že nám přemnoho tak ještě schází.

To co máme, buďme na to hrdí,
hleďme lakotivě snášet všady —
vždyť nám přemnoho tak ještě schází,
velké ctnosti, ba i velké vady!

Tobě!

A kdy bych více nezaslech',
  Než jedno slovo lásky v žití,
Jen Tebe chtěl bych v písních všech
  Jen Tebe — Tebe velebiti.

A kdy bych více neuzřel
  Než jeden úsměv na Tvé líci,
V něm odměnu bych velkou měl
  Za světa smíchy zlolající.

A kdybych více nedoufal,
  Než jednu slzu na svém hrobě,
Své žití bych Ti v oběť dal,
  I smrt bych volil z lásky k Tobě.

Jan V. Panýrek.

Jos. Kaj. Tyl,

jeho život a působení.

Jos. Kaj. Tyl narodil se dne 4. února 1808 na Horách Kutných v domě, jejž pamětní tabulka zdobí, z otce Jiřího a matky Barbory, rozené Zelinkové. Otec, bývalý plukovní krejčí a hudebník vojenský, živil nuzně rodinu svou a přilepšoval sobě i tím, že o vánocích tak zvaný Betlém či jesličky na odiv vystavoval. V nadějném chlapci probudila se takto již záhy láska k hraní a k divadlu, láska to, která jej po celý život neopustila. Navštěvuje školy hlavní za ředitelství o Horu velezasloužilého P. Herzana, jevil také vlohy, že zámožná jeho bába se uvolila jej dáti do Prahy na studie. Po projití čtvrté hlavní třídy tehdejší odebral se na staroměstské gymnasium, kde velmi horlivě nejen své školní povinnosti plnil, ale i čtením českých kněh se bavil, ano i o některé básničky se pokusil, které již tehdá vynikajícímu Vinařickému ukazoval. Než dílem ta okolnost, že po smrti své báby v drahé Praze s nedostatkem zápasiti mu bylo, dílem ruch literární, který tenkráte v Hradci Králové snahou Chmely a Klicpery, professorů na tamnějším gymnasium, panoval, přivábily Tyla v druhém půlletí r. 1827 do tamnější první třídy humanitní. Milý krajan jeho pan Pospíšil ujal se ho laskavě a pilný Tyl chutě v pokusech básnických na radu svých professorův Chmely a Klicpery pokračoval a nadto v studiích tak vynikal, že

v obou třídách humanitních premiantem byl, a vychovatelem v domě Klicperově se stal, kde i své prázdniny příjemně strávil. Absolvovav třídy humanitní vrátil se r. 1828 do Prahy do tehdejší filosofie, kdež však nedostatek podpory i jiné nehody po půlleté jej k tomu přiměly, že ke kočující divadelní společnosti hraběte Laniusa přistoupil. Tu snažil se i české kusy na prkna přiváděti, při čemž v mnohých českých městech, n. př. v Plzni, Domažlicích, Strakonicích i jinde ochotníci vypomáhali. V Plzni nebezpečně onemocněv byl laskavě ošetřován pannou Magdalenou Forchheimovou, kterou napotom r. 1839 z vděčnosti za manželku pojal. V těchto časích dohotovil svého „Statného Bendu“, kterého byl již jsa žák třetí třídy začal a sepsal i některé básničky, které později ve „Slovanském poutníku“ uveřejněny byly. Nasytiv se poněkud bídného živobytí při neustálých cestách po německých zemích, hlavně Bavořích a Slezsku, vstoupil na radu ujce svého, setníka Zelinky, do vojenského kanceláře v Praze, i stal se brzy na to r. 1831 účetvedoucím. Avšak láska k divadlu v něm neutuchla; ač úředně mnoho zaměstknán, psal v prázdných chvílích, často do půlnoci dramata, překládal ještě hojněji kusy divadelní pomocí nerozdílného přítele svého Filípka i co host na stavovském divadle při českých hrách pod jmenem Skalný neb Horník vystupoval. Tu neočekávaně r. 1833 svěřil mu p. J. H. Pospíšil vedení sešlého již poněkud časopisu „Jindy a Nyní,“ kterýž Tyl k novému životu opět přivedl a svými původními povídkami „Bilínský vladyka“ — „Dobrodruzi“ — „Ženich bez nevěsty“ — „Fidlovačka“ a jiné mimo drobné příspěvky nejvíce mladších spisovatelův zásoboval. Příštího roku změnil i titul časopisu v „Květy“, kteréž se staly svou čilostí a pružností nejoblíbenějším časopisem. Vzdor namáhavé redakce nezanedbával ani divadlo ani kritiku

divadelní, kteráž zavdala příčinu k tuhému boji mezi „Květy“ a mezi „Českou Včelou“, již Čelakovský redigoval. Tylovi stáli mladší literáti, při Čelakovském více stará škola, jmenovitě Chmelenský. — O prázdninách téhož roku 1834 zavítal opět do svého rodiště a odtud společně s druhy svými Langrovi do Bohdánče a k starým známým v Hradci Králové. — Podruží a klesající stav české Thalie na stavovském divadle přiměly Tyla i jiné mladší vlastence, že se ohlíželi po svobodnější půdě pro hry české a když nikde ve veřejných divadelních budovách útulku nalézti nemohli, poskytl jej horlivý našinec p. Arbeiter ve svém domě, v bývalém to klášteře Kajetanském. Po mnohých překážkách se strany ředitele stavovského divadla a podezřívání jizlivých všeho českého nepřátel obdrželi na přímluvu otcův chudých konečně úřední povolení; hráli, připravivše se důkladně v celku osmnáctkrát, poprvé 22. února 1835 a posledně 17. června 1837, při kterých hrách téměř všichni mladší vlastenci Pražští živě se zúčastnili. Tyl sám nejen že přípravy k tomu byl obstaral a co herec s radostí vždy vystupoval, dostal tím i podnět k ještě větší činnosti literárné. V Květech r. 1834 otiskl některé výstupy ze své již před třemi lety sepsané truchlohry: „Břeněk Švihovský“. Původní činohra Tylova „Výhoň Dub“ a pověstná fraška „Fidlovačka“ byly i na stavovském divadle r. 1834 s dobrým prospěchem provozovány. Nicméně uvrhl Tyl oba kusy do ohně a zbyla nám jen z Fidlovačky vlastenecká píseň „Kde domov můj“, dle jejíhož nápěvu mnohé jiné písně byly parodovány. I „Slepého mládence“ r. 1836 provozovaného byl by potkal týž osud; leč na domluvu přátel zpracoval jej Tyl znovu a vydal tiskem. By ochotnická divadla, tehdy všude po vlastech českých utěšeně vykvítající, bohatším repertoirem zaopatřil, po několikaletém odkládání r. 1837

vydával Thalii českou, sbírku to her divadelních, dílem původních, dílem překladův chatrných plodův německých, která však jen k pátému svazku dospěla. Herci, účinkující na divadle Kajetanském, zařídili návodem Tylovým o masopustě i české besedy, na nichž se utěšeně střídal tanec s vlastenským hovorem, zpěvy a deklamovánkami, v nichž ovšem hojného dílu brali všickni upřímní národovci. To byl zárodek tak zvaných „českých plesův," odbývaných zprvu v Konviktě, později na Žofíně. Ples český byl tenkráte ovšem věcí neslýchanou; vyšší třídy byly buď zcela německé neb tací Čechové, kteří zapomněvše na svůj původ, na vše české hanu kydali a snahy vlastencův podezřívali; nižší třídy ovšem se opičily po vyšších. Co charakterisující jednání vládních orgánův tehdejších k vlasteneckým podnikům sloužiž ta okolnost, že návěští k hudební zkoušce, vstupní lístky musily míti též překlad německý. Než vzdor všem překážkám dařily se tyto besedy a bály vždy víc a více a působily nesmírně na náš veškerý společenský život: ony zjednaly češtině, posud opovrhované, přístup do elegantních společností a do kruhův tak zvaných vyšších; básně a novelly Tylovy i jiných spisovatelů, které se co pomněnky dámám rozdávaly, seznamovaly krásné pohlaví s domácí literaturou, kteráž měla znenáhla vytlačiti literatury cizojazyčné. Besedy tyto odbývaly se počínajíc r. 1841 v Lázních Svatováclavských a na Žofíně do roka několikrát. Dle vzorův těchto Pražských společenských zábav vynikaly všude na venkově české besedy, česká ochotnická divadla a podobné národní kratochvíle. Všem těmto podnikům sloužily za orgán Tylovy Květy, kteréž o nich zprávy a kritiky, ovšem velmi mírné a shovívavé, přinášely. — Než r. 1836 zmocnila se opět Tyla ona neodolatelná touha po svobodném divadelním životě i odebral se v září k německé spo-

lečnosti paní Fallerové do Svídnice v Pruském Slezsku; než první nešťastné vystoupení vrátilo Tyla opět úřadu a redakci Květův. Koncem téhož roku složil však redakci, jež převzal p. Jar. Pospíšil a věnoval své práce zprvu více České Včele, do níž i svůj výlet do Slezska pod nápisem „Slasti a strasti cestujícího Čecha“ umístil; po dvou letech však opět Květům, kde v r. 1838 od něho „Pomněnky z Roztěže“ — „Zlatníkova milenka“ v r. 1839 „Ženich na licho“ — „Vychovanec pomrlý“ — „Běda lhářům,“ — v roku 1840 „České granáty“ — „Nevěsta z Hvězdy“ nalézáme, až rokem 1841 se jich zase úplně ujal a pseudonymně „Kutnohorský dekret“ otiskl. Výbornými články přispíval do almanahu „Verny“, který K. Tupý od r. 1837—39 vydával a sice do prvního „Alchimistou“, do druhého „Svátky na Vyšehradě“ a posléze 1839 „Rozinou Ruthardovou“. R. 1840 svěřena mu redakce po měsíčných lhůtách nákladem Spurného vycházejícího „Vlastimila“; v 3. sv. čteme jeho „Břenka Švihovského“, v 5. „Lásku básníkovu“, v 9. „Rozervance“, v 10. a 12. „Divadelního ředitele“. V druhém ročníku podal ještě v 3. svazku článek „Z denníku mladé vlastenky“, načež koncem roku redakci Štorchovi přepustil, který ještě tři svazky vydal. Mimo to zúčastril se též Tyl na humoristickém „Palečku“, který přítel jeho Filípek vydával, s některými drobnostmi. V těch letech požíval vůbec Tyl již slavného jmena, jmenovitě pro své výtečné práce belletristické; Čechoslované Vídenští poslali mu na důkaz své úcty stkvostný zlatý prsten, představující lipovou ratolest se čtyrmi granaty a s diamantem. — Na podzim r. 1842 zařídil divadelní ředitel Stöger ve svém domě v Růžové ulici divadlo české i nabídl Tylovi úřad regisseurský; avšak řevnivost ředitele českých her na stavovském divadle i mnohonásobné pikle nepřátel, jmenovitě pro slova v Tylově proslovu, kladly mnohé překážky, než se Tyl

v svůj úřad uvázati mohl, kterýž ovšem horlivě i obezřele zastával. I hrálo se tu z počátku vícekráte v týhodnu, ale ochabující návštěva, čehož vinu hlavně postrannému položení přičísti dlužno, přivedla po dvou letech divadlo české opět do stavovského, kde se musilo jako dříve spokojiti s jedinkým představením nedělním. — Tyl nabyl nyní zase více času k psaní i počal 1844 nákladem svých osobních přátel, pp. Kazdy a Nevole, vydávati své sebrané spisy, kteréž však bohužel jen k 10. svazku dospěly, i vydal sám nákladem Calveovým svůj výtečný román „Posledního Čecha“, dílo to, kteréž náramný ruch způsobilo a od Matice české premií, ustanovenou na dobré české spisy, poctěno bylo. Příštího roku 1845 přispěl též do druhého ročníku almanahu „Horníka“, vydávaného čilým p. Veselským ve prospěch opatrovny Kutnohorské, svou deklamovánkou „Srdce vlastencovo“; i chtěl se úplně v svém rodišti usaditi, rozmrzev se na život literární pro ostrou a přehnanou kritiku na „Posledního Čecha“, již byl Havlíček po svém návratu z Moskvy v České Včele uveřejnil a složil téhož roku úplně a navždy redakci Květův. Než nemoha se k opuštění dráhy literární odhodlati, založil roku 1846 nový časopis „Pražského Posla“, kterýž ve své tobolce přinášel čtení užitečné, psané v duchu zcela prostonárodním; první dvě leta vycházel po 6 svazcích, v r. 1848, v tehdejším ruchu politickém, po arších až k číslu 52; opětně jej začal ve svazcích vydávati r. 1851, načež po odchodu Tylovu z Prahy rozmanitým osudům podléhl. — Když o velkonocích roku 1846 Hoffmann ředitelství stavovského divadla převzal, svěřil Tylovi velevítaný úřad dramaturga; co taký musil psáti jistý určitý počet původních kusův i překladův, což ovšem velmi na úkor bylo jich ceně. Nejlepší z těch přehojných prací jsou původní „Paličova dcera“ a „Strakonický dudák“, za

kterého se mu od ctitelův Strakonických o novém roce 1848 stkvostného zlatého prstenu, na němž lyra s památným nápisem vyryta byla, dostalo. — Bouře v r. 1848 nemalý vpliv měly i na Tyla; stav se setníkem u Svornosti, volen byl v okresu Unhoštském do sněmu říšského. Zasedal na pravici ve Vídni i v Kroměříži, než nemohl zapomenouti na divadlo; v Kroměříži sepsal truchlohru „Jan Hus“, která se pro časové narážky velmi líbila. Z volnější oné doby pochází i „Krvavý soud“ či „Kutnohorští havíři“, „Krvavý křest“, „Žižka“ i jiné. Po památném 9. březnu 1849 vrátili se poslanci čeští do Prahy a Tyl jal se vydávati od 1. dubna „Sedlské noviny“, kteréž však po čtvrt letě vzdor četným předplatitelům zanikly, jelikož nakladatelé (Haasové) kauci předepsanou složiti se zdráhali. Obrátiv takto svou pozornost na lid rolnický, přeložil a vydal dílo prostonárodní „Vojta, chudý čeledín“, jež velkého odbytu nalezlo. — Ale silně se zmáhající reakce dusila všecku činnost politickou, a Tyl věnoval se zase zcela divadlu. Arena v letě 1849 dostavena otevřela se Tylovým kusem „Jiříkovo vidění“ a podpora, kterou stavové čeští platili, pomáhala značně vyvinování se výtečných sil spisovatelských i hereckých. Než strannost u rozdávání úkolův hereckých, jíž ovšem Tyl na mnoze vinen nebyl, škodily valně i jemu i divadlu českému vůbec. Sloužilť Tyl za těchto dob neustále za terč nepovolaným kritikům a čtvrteční představení zanikla pro klesající návštěvu obecenstva. Stavové čeští odepřeli koncem r. 1851 divadelnímu řediteli své podpory, což mělo následek propuštění více lepších hercův českých. Tyl sám odebral se nyní s některými bývalými členy divadla Pražského do Jindřichova Hradce ke společnosti Kulasově, od níž však brzy k Zöllnerovi přestoupil a jeho společnost v českou proměnil. Nemohlť Tyl vzdor mnoha namaháním dosíci

z příčin na bíledni ležících povolení na samostatné divadlo české pod vlastním ředitelstvím, ač to bylo po čas života jeho největším přáním. Ovšem byl, ač ne dle jmena, dle skutku ředitelem společnosti páně Zöllnerové, která za jeho časův všude zasloužené obliby docházela; neb Tyl dbal velice o řádnou souhru a vůbec věnoval divadlu, sám na jeviště vystupuje, takové péče, že mu pro ta mnohonásobná zaměstknání mnoho prázdných chvil nezbývalo k dálší činnosti spisovatelské. Tu najednou v lednu 1856 pro neustálé práce počal v Třeboni na játra churavěti a víc a více se zmáhající neduh neopustil jej ani v Budějovicích, kde ještě na posled v úloze „Chudého kejklíře“ vystoupil. Ve Vodňanech, kam se byla z Budějovic společnost odebrala, nepovstal již z lože ale řídil přec horlivě všecky záležitosti divadelní; nemocného odvezli jej do Plzně, města to, kde svou dráhu hereckou byl započal a kde již jednou byl prudkou zimici přestál. Dne 8. července dávala společnost v jeho prospěch „Strakonického dudáka“. Tyl, jenž byl až posud o všecka představení pilnou péči měl, dával se na lůžku po každém výstupu o výsledku zpravovati a staral se o zdaření hry jako by po prvé co dramaturg vystupoval. Avšak, bohužel, byl to kus poslední, jehož představení se dožil; neb den na to zaopatřil jej veledůstojný pan prof. Karlík svátostmi umírajících a v pátek dne 11. července o hodině druhé s poledne — opustila mohútná duše schránku tělesnou! — Žalostná zpráva o jeho časné smrti roznesla se rychlostí blesku po městě i po vlastech českých. Přede vším však dokázalo statné obyvatelstvo Plzenské, kterak zná si vážiti buditele národa a jeho zásluh o jazyk mateřský. Slavný pohřební průvod vedl s čestnou assistencí veledůstojný p. prof. Karlík, za rakví, nešenou od hercův českých tří společností, kteří byli schválně za tou příčinou do Plzně přijeli,

zúčastnilo se obyvatelstvo v počtu nesčíslném. U hrobu zapěl zpěvácký spolek tamní vhodně píseň „Kde domov můj“, již byl stařičký prof. Smetana složil. Malý rov kryje nyní pozůstatky tělesné našeho nesmrtelného Tyla, ozdobený krásným pomníkem.

I rodiště jeho dalo, ač po delším čase, hlubokou úctu na jevo; přičiněním bodrých študujících Kutnohorských oslavena památka jeho způsobem důstojným. Dne 22. dubna 1862 byl po slavných smutečních službách Božích na domě, v němž stála Tylova kolébka, slavně odhalen zinkový medaillon, představující jeho poprsí s treťným nápisem.

Zásluhy Tylovy o jazyk a literaturu naši jsou neocenitelny. On uvedl nový, čilejší život v písemnictví české a snažil se, by jazyk český nejen v knihách učených, ale i v životě veřejném, v tak zvaných vyšších kruzích k platnosti přišel. Kdo zná jen povrchně doby nedávno minulé, uzná, s jakými obtížemi bylo tu Tylovi bojovati. Jak jsme již svrchu podotkli, nebyla tehdy čeština trpenou u veřejnosti a ve vyšších společnostech; nebylo zábavy, na níž by byl vzdělaný Čech co taký podíl bráti mohl. Lid bavil ovšem dle svého způsobu po česku, nenuceně, ale tím právě vešel jazyk v opovržení u škrobených šosákův německých neb po německu se pitvořících. Ale namaháním Tylovým zaváděly se české besedy, v nichž spanilý hovor český s vlastenskými deklamovánkami, hudbou atd. mile se střídal. Vkus a náklad podnikatelův učinily tyto zábavy znenáhla tak oblíbené, že i ti, kteří prvé jazykem národním co sprostým opovrhovali, si jej před jinými oblíbili. Co nedovedla láska k jazyku, dovedla elegantnost, panující na českých besedách a plesích a móda, do níž, ať tak dím, podobné zábavy přicházely. Mimo tyto společenské zábavy přispí-

vala i ochotnická divadla mocně na probouzení vědomí národního; nejen že k dobročinným účelům nesmírně přispívala, tříbila vkus dobrý i v nižších kruzích. A proto ctíme tak vysoko Tyla za jeho snahy o divadlo a besedy české, any byly tehdy nejmocnější pakou k zvelebení jazyka; všecky práce jeho divadelní, ač některé mezi nimi i trvalé ceny, jako na př. Jiříkovo vidění, Paličovo dcera atd. mají, neprospěly tak národu, jako právě ony snahy. — Věčné slávy získal sobě však Tyl svými spisy prostonárodními, svou činností belletristickou. Za mladších jeho let byl směr naší literatury více vědecký, učený; prostonárodních spisův buď naskrze se nedostávalo, buď byly to spisy pro mládež a nechutné překlady jalových spisův německých. Vzdělanější obecenstvo bylo odkázáno hledati svou duševní zábavu v literaturách zahraničných. Tyl byl hlavní toho příčinou, že se začala stavěti hráz spouště čtení cizého, jmenovitě německého a že i u nás povstávaly zábavné spisy, mohoucí se postaviti po bok i nejlepším cizojazyčným. Psalť sám velmi zdařile v oboru tomto a počínajíc od prvního pokusu jeho „Statný Benda", setkáváme se s jeho na mnoze mistrnými původními povídkami, novellami, arabeskami, báchorkami atd. ve všech téměř tehdejších českých časopisech. Tyl zvláště uměl líčiti mistrným slohem v řeči prosté, ryze české city a túžby své co národovec a co občan a myšlénky jeho nalezaly hojného ohlasu v srdcích krajanův. — Mimo v dramatech a belletristice pokoušel se za mladších let, jak jsme již pravili, i v lyrice dosti šťastně, jak to básně a deklamovánky jeho tu i tam otištěné dosvědčují. — Spisy jeho veškeré, vyjma plody dramatické a politického obsahu, vyšly též po jeho smrti sebrané nákladem Kobrovým v čtrnácti dílech, kdež i obšírný životopis Tylův, sepsaný Vác. Filípkem, důvěrným přítelem zesnulého, se nalézá.

Uváživše tyto mnohonásobné činnosti J. K. Tyla, a přesvědčivše se ze skutkův i spisův o jeho neocenitelných zásluhách, ctíti v něm musíme muže, jímž se chlubiti může město, jež ho národu zplodilo a národ, jenž jím k novému životu byl probuzen. V domácím životě byl Tyl věrným synem, pečlivým otcem a přítelem upřímným, o čemž nejlépe dosvědčí ti, kteří s ním v přátelských poměrech byli stáli. Postavy byl velké, štíhlé; z černých očí plápolal oheň, leč tvář jeho měla v pozdejších letech jakýsi výraz melancholický. Způsob života jeho byl prostý. Neznal jiné touhy, než buditi, šlechtiti národ svůj a pro tuto lásku k národu zapomínal na všecky útržky, osočování a protivenství, pro tu lásku k národu pracoval dnem i nocí, by rozehřál ledová srdce k vážení si jazyka, literatury a umění vlastenského! Sláva popeli Jeho!!!

Fr. Mašina.

